GERMON
DE VETER
DIPLOMA
TOM. II

EX·LIBRIS·COMITIS·PETRI·CAROLI·BORGOGELLI

450

DE VETERIBUS REGUM FRANCORUM DIPLOMATIBUS,

Et Arte ſecernendi antiqua diplomata vera à falſis,

DISCEPTATIO II.

Ad R. P. D. JOANNEM MABILLONIUM, Monachum Benedictinum.

Auctore P. BARTHOLOMÆO GERMON, *Societatis* JESU *Preſbytero*.

CONTE PIERCARLO BORGOGELLI * EX LIBRIS *

PARISIIS,
Apud CLAUDIUM RIGAUD, viâ Cithareâ.

M. DCCVI.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

AD LECTOREM.

HÆc ſecunda Diſceptatio ante aliquot menſes in lucem prodiiſſet, niſi reſciviſſem Clariſſ. Virum Juſtum Fontaninum Romæ aliquid adverſum me ſcribere. Re enim compertâ procraſtinandum putavi, quia ſperabam fore ut Fontanino & Mabillonio poſſet uno eodémque ſcripto reſponderi. Verum poſtquam editus Romæ liber ad me perlatus eſt, ſatius viſum eſt, ſuum utrique ſeorſim reſponſum

dare. Solum ergo Mabillonii Supplementum hâc Diſceptatione impugnatur: Juſto Fontanino brevì, ſi Deus dederit, faciam ſatis.

INDEX
CAPITUM,

Quæ Diſceptatione hac continentur.

PRÆFATIO *ad R. P. D. Joa. Mabillonium;* *pag. 1.*

PARS PRIMA, 9.

Caput I. *Ratio prima, cur veritas inſtrumentorum, quibus Ars diplomatica nititur, probari debuerit. His ſingulare iſtud privilegium tribui, ut cæterorum norma ſint ac regula,* 10.

Cap. II. *Altera ratio, cur veritas inſtrumentorum, quibus Ars Diplomatica nititur, probari debeat. Docentis eſſe, Artis quam profitetur, præcepta demonſtrare,* 20.

Cap. III. *Alia ratio, cur Speciminum, quæ Libris de re diplomatica exhibentur, veritas probari debuerit. Vetuſtiſſima inſtrumenta eſſe ipsâ ſuâ vetuſtate ſuſpecta,* 29.

Cap. IV. *Nova ratio, cur eorum, quæ in Libris de re diplomatica colliguntur, Speciminum veritas probari debuerit. Diplomata plurima ex his, quæ vetuſtiſſima feruntur, convinci falſi,* 39.

Cap. V. *Speciminum, quibus Ars diplomatica nititur, veritatem non probari ex ipſorum ſcriptura, orthographia & ſtylo,* 48.

Cap. VI. *Quam certa ſit Ars judicandi de veris & falſis Diplomatibus,* 58.

Cap. VII. *Vix ullam inſtitui Artem poſſe, quâ Merovingicorum temporum diplomata judicentur,* 65.

PARS SECUNDA. pag. 75.

Cap. I. *Fieri non poſſe, ut plurima ex his, quæ aſſervantur in Archivo Dionyſiano vetuſta diplomata, falſa ſint, quin Specimina tua fiant ſuſpecta,* 79.

Cap. II. *Examinatur primum Dubletianæ Collectionis inſtrumentum,* 83.

Cap. III. *Examinatur ſecundum Col-*

lectionis Dubletiane inſtrumentum, 94.
Cap. IV. *Examinantur plura Collectionis Dubletianæ inſtrumenta*, 100.
Cap. V. *Examinantur reliqua Dubletianæ Collectionis inſtrumenta Merovingica*, 120.
Cap. VI. *Non ſatis conſentire inter ſe qui diverſis temporibus Monaſterii Dionyſiani inſtrumenta recenſuêrunt*, 141.
Cap. VII. *Pugnare cum Anonymi Monachi Scriptis & ſecum invicem Dubletianam & tuam Merovingicorum diplomatum Collectionem*, 158.

PARS TERTIA. 172.
Cap. I. *De Dagoberti primi Diplomate pro villa Iticiniſcoam*, 173.
Cap. II. *De Clodovei ſecundi, pro libertate Monaſterii Dionyſiani*, 180.
Cap. III. *De Clodovei ſecundi Præcepto pro villa Cotiraco*, 194.
Cap. IV. *De Placito, quo lis dirimitur exorta ſuper medietate alicujus villæ Monaſterio Dionyſiano attributæ*. 209.

Cap. V. *De Chrotildis Matronæ Charta,* 217.

Cap. VI. *De Diplomate, quo Theudericus Rex villam Latiniacum poſitam in pago Meldequo concedit Monaſterio Dionyſiano,* 233.

Cap. VII. *De ſeptimo & decimo Merovingicorum Diplomatum ſpeciminibus,* 254.

Cap. VIII. *De Vandemiris V. I. Charta & Erchamberta ejus uxoris,* 263.

Cap. IX. *De Autographorum Carolinorum Speciminibus,* 290.

PARS QUARTA. 298.

Cap. I. *Quibus doctrinæ adjumentis inſtructum eſſe oporteat, qui ad rem Diplomaticam tractandam accedit,* 299.

Cap. II. *Quanti Reipublicæ interſit ſpuriorum Diplomatum vitia retegi,* 311.

Cap. III. *Quæ potiſſimum inſtrumenta vetera hîc in dubium vocentur,* 316.

Cap. IV. *Quæ dicta ſunt de vetuſtioribus inſtrumentis, ad veterum ſcripta & libros transferri non poſſe,* 331.

APPENDIX *De quibuſdam Veteribus Manuſcriptis codicibus S. Auguſtini,* 344.

Cap. I. *Vetera librorum exemplaria manuſcripta cum editis conferuntur,* 348.

Cap. II. *Manuſcriptos Codices non ſine cautione aliqua & prævio examine eſſe recipiendos,* 357.

Cap. III. *Inter veteres Manuſcriptos Auguſtini codices, aliquos reperiri qui olim à Falſatoribus corrupti ſunt,* 371.

Cap. IV. *In emendando Auguſtino noviſſimos operum ipſius Editores codicibus illis, quos Hincmarus falſi convicerat, adhæſiſſe,* 390.

Cap. V. *Manuſcriptos operum Auguſtini Codices Corbeienſes plurimos eſſe debuiſſe ſuſpectos,* 400.

DE

DE VETERIBUS REGUM FRANCORUM DIPLOMATIBUS,

Et Arte ſecernendi antiqua Diplomata vera à falſis,

DISCEPTATIO II.

Ad R. P. D. JOA. MABILLONIUM, Mon. Benedictinum.

QUOD maximè fueram veritus & cavere omni conatu ſtudueram, Vir eruditiſſime, ne *Diſceptatio de veteribus Regum Francorum diplomatibus* offenſionem

tibi aliquam pareret : id me effugere nequaquam potuiſſe doleo. Et ſane cum opuſculum meum in lucem emiſſum eſt, non ignorabam quam lubrico in loco verſarer, quamque plenam invidiæ rem tractarem. Eram quidem mihi ipſe conſcius, quod ſolo inquirendæ veritatis ſtudio impellerer ad ſcribendum, non amore rixarum & contentionis : at iſtud tibi vix perſuaderi poſſe intelligebam ; & vero minimè perſuaſum fuiſſe nunc porro intelligo.

Nam cum te cæteris omnibus humanum ac facilem præbere ſoleas, paratúmque ultro profitearis, * *& refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia* ; idem tamen acrius in me inſurgis, & modeſtè adeuntem ad te repellis paulò acerbius. *Temerarium* vocas & *ineruditum* hominem, *præcipitis*

* *Libr. de re. diplomat. ſupplem. præfat. p. VI.*

ingenii ac audacioris virum, qui *ſolis humanioribus litteris inſtructus* ad reconditiorem hanc materiam tractandam acceſſerit, nihilque niſi *argutationes, nugas, cavillationes, ineptias effutiat.*

Quanquam hæc & alia hujuſmodi convicia cùm tibi exciderunt, ne videreris omnino immemor conſuetæ urbanitatis, Autori & operi aliqua ſaltem ex parte peperciſti, his ne ſemel quidem proprio nomine appellatis. Qua certè indulgentiâ non indignum fuiſſe me dicam confidenter, quippe qui ſtudioſè caverim quidquid tuum exulcerare animum & exaſperare poſſet. Neque mihi, ſi cætera defuerunt adjumenta, modeſtiam debitamque autoritati tuæ atque nobiliſſimæ S. Benedicti familiæ obſervantiam defuiſſe quiſquam dixerit.

Argumenti ipſius odium, quantum in me fuit, lenivi verbis & modo ſcribendi. Multa quæ cauſam meam adjuvabant, ne tibi tuiſque, quos veneror, moleſtiam crearem, conſultò reticui, nec reticuiſſe pœnitet. Quæ prætermittere non potui, hæc tuo, non alterius cujuſquam, arbitrio permiſi; non provocavi, ut adverſarium, quîcum rixarer; ſed conſului ut magiſtrum, à quo erudirer.

At publico ſcripto, aiunt, conſului, quem potius privato ſermone adire decebat. Ita paſſim amici tui conqueruntur; quibus ipſe ſtimulos videris addere, identidem ingeminans, potuiſſe te uno aut altero colloquio nodos omnes, qui me impeditum tenebant, diſſolvere.

Qui mihi crimini vertunt,

quod te ſecreto non convenerim, priuſquam edito ſcripto compellarem, non ſatis perpendunt, quid jura permittant & leges. Quos arcta ſeu amicitiæ, ſeu ſocietatis neceſſitudo conjunxit, violati officii rei ſint, ſi alter alteri palam objecerit, quod poterat in aurem inſuſurrari. Sed ubi nullum intercedit hujuſmodi vinculum, nihil vetat, quominus de arte, quam quis publicè tradit, publicè interrogetur. Eâ enim conditione ſunt Scriptores omnes, etiam celeberrimi, ut quæcumque prælo commiſerint, illa omnium judicio permiſiſſe cenſeantur. Hoc unum jure poſſunt exigere, ut qui ipſos impugnant, ii Charitatis Chriſtianæ, modeſtiæ, atque urbanitatis limites non prætergrediantur. His autem me religioſè ſemper

continui: atque adeo nihil eſt, cur amici tui noſtram agendi rationem reprehendant.

Jam vero quod ais, potuiſſe te uno aut altero colloquio omnes meos nodos reſcindere: ignoſce, ſi non facilè adducor, ut credam. Quid enim privato ſermone reſpondiſſes, quæſo, quod in Supplemento tuo non legatur? Atqui tamen, ut ingenuè fatear, nondum argumentis meis ſatisfactum puto; quare etiam atque etiam peto, ut ne moleſtè feras, te denuò à me conſuli.

Equidem ſcio te ab iis, quibus inſudas, graviſſimis operibus ægrè diſtrahi: ſed neque ignoras hujus brevis moræ impendium rei neceſſitate atque utilitate abundè reſarciri; ſiquidem illa ipſa opera, quibus allaboras, ſtare non poſſunt, niſi Ars nova, quam

inſtituiſti, ſuis omnibus partibus firma ſit & inconcuſſa. Adde quod debeant viri eruditi hanc veniam ultro nobis concedere, próque cultu,quo illos proſequimur, id ſaltem officii rependere, ut ab iis qui erudiri volunt, interrogari ſe ſinant. Si reſpondere nunc non vacat ; vacabit fortaſſe , cum promiſſam Librorum *de re diplomatica* editionem alteram evulgabis. Sin minus : hoc ſaltem pro certo habe, me etſi tibi non aſſentior in omnibus, omnino tamen conſentire cum iis, qui te doctiſſimum virum prædicant , & de litteratorum hominum republica optimè meritum.

Nunc quis ſit hujus ſecundæ Diſceptationis meæ ſcopus,quot partes, paucis accipe. Prima pars defendet generalia rationum momenta, quibus edita à te vetu-

ſtiorum diplomatum ſpecimina ſuſpecta reddere conatus eram. Secunda aget ſpeciatim de Tabulario San-dionyſiano. Tertia confirmabit argumenta, quibus primorum Speciminum tuorum fidem, aut dubiam, aut nullam eſſe oſtenderam. Quarta, quæ erit breviſſima, injectas in me falſò criminationes quaſdam repellet. Appendicis loco ſubjungetur Diſceptatio de quibuſdam veteribus manuſcriptis codicibus, quos per calumniam eſſe impetitos conquereris.

PARS PRIMA.

ANtequam tradita à te indubitatorum autographorum Specimina ſingillatim ad trutinam revocarem, generalia quædam rationum momenta collegi, quibus iſtud ſaltem evincerem; Specimina tua non eſſe hujuſmodi, ut fidem per ſe ac ſine ulla probatione facere poſſent. Quæ Diſceptationis noſtræ pars, etſi nonnulla continet, quæ in utramque partem non ſine aliqua ſpecie veri diſputari poſſunt: tamen multò plura habet, quæ nec tu confutaſti, nec videntur ullâ certâ ratione confutari poſſe. Atque iſtud planum fiet, ut ſpero, ex his quæ modo ſum dicturus.

Caput I.

Ratio prima, cur veritas inſtrumentorum, quibus Ars diplomatica nititur, probari debuerit.

His ſingulare iſtud privilegium tribui, ut cæterorum norma ſint & regula.

Quam tradis in Libris *de re diplomatica* novam Artem ſecernendi vetera inſtrumenta vera à falſis: hæc tota, quanta eſt, nititur fide Archetyporum, quæ vel æri inciſa in quinto libro, vel exſcripta in ſexto repræſentaſti. Atque horum Archetyporum veritas tibi quidem poſita planè in aperto, mihi autem obſcurior viſa eſt, & aliqua probationum luce egere. Quam lucem ne invideres nobis, ſæpius in Diſceptatione

noſtra, ac fortaſſe importunius efflagitavi.

Grave, ſi fas eſt credere, & antehac inauditum crimen, quo violatur jus commune, & ſanctiſſima legum decreta infringuntur. *Conſtat enim,* * ut ais, *ſenatus-conſultis, omniûmque verè ſentientium judicio ea (diplomata) ſincera & legitima eſſe reputanda, quorum falſitas nullis certis indubitatiſque argumentis evinci poteſt.* Quiſquis ergo homini vetera inſtrumenta producenti id oneris imponit, ut illorum veritatem probare teneatur; contemnit leges, perturbat judiciorum ordinem, atque invertit. Ita tu, non ſcripto ſolum, ſed etiam in circulis doctorum hominum de me conquereris, commiſſúmque iniqua hac poſtulatione flagitium tam apertum, tam atrox judicas,

* *Suppl. pag.* 4.

ut de nulla re magis ſollicitus videaris, quàm ut definias, quo potiſſimum pœnæ genere ſim plectendus.

Verum antequam pœnam mihi decerneres, debueras obſervare, nunquam probandi onus ſic in te eſſe rejectum, ut ipſe detrectarim omnino, & à me abjecerim. Nam cùm duæ ſint meæ Diſceptationis partes; quæ ordine ſecunda habetur, & alterâ multò longior eſt, illa nihil aliud continet quam argumenta falſi adverſus veteres chartas, quas æri inciſas exhibuiſti, uti indubitata verorum autographorum ſpecimina. Quibus argumentis dicere auſim nihil ferè eſſe reſponſum, quod æquis rerum æſtimatoribus, iis nimirum qui privato affectu, aut præjudicatâ opinione duci ſe non ſinant, ſatisfacere poſſit. Igi-

Igitur quod legibus conſtitutum eſt, ut qui vetera inſtrumenta falſi poſtulat, falſitatem ipſe demonſtrare teneatur, non eſt à me prætermiſſum. Sed iſtud prius quam exequerer, requiſivi ut inſtrumentorum, quibus cætera omnia judicari debere decernebas, veritatem indubitatis argumentis manifeſtam faceres. Hæc eſt ſcilicet inofficioſa petitio, quâ mirum in modum offenſus adducere me conaris in invidiam hominum forenſium. Ego vero ita cauſæ confido, ut non alios hujus controverſiæ noſtræ judices habere velim, quam illos ipſos quorum jura violata eſſe clamas.

Ais ergo lege communi ſancitum eſſe, ne qui inſtrumentum vetus in alicujus rei probationem adducit, teneatur inſtrumenti ſui veritatem & αὐθεντίαν

certam facere : ſed ab eo exigendum eſſe, qui inſtrumentum reprobat, ut idoneam rationem afferat, cur id debeat reprobari.

Hanc legem, quam tu prædicas, ego pariter recipio, & æquiſſimam eſſe cenſeo : at contendo hujus te legis beneficio uti non poſſe. Rem explico.

Quod jure communi conſtitutum eſt, ut qui inſtrumenta producit, non teneatur argumenta conquirere, quibus inſtrumentorum ſuorum veritatem certam faciat : non amplius locum habet, ubi quis inſtrumentis ſuis ſpeciale aliquod privilegium arrogat. Neque enim æquum eſt legis communis beneficio quemquam in iis frui, in quibus ipſe à lege communi recedit : neque ulli ſive perſonæ, ſive teſtamento, jus ſpeciale ac privatum attribue-

re licet ; niſi demonſtrari poſſit, quo nomine & titulo iſtud ipſi debeatur.

Quorſum hæc mea tendat oratio, jam animo, ni fallor, præcepiſti. Nunquam ego requiſiviſſem, ut chartas, quas veras & indubitatas eſſe credis, tales eſſe probates, ſi nihil ipſis ſingulare tribuiſſes. Verum illas pluris cæteris omnibus æſtimari jubes : ad illas citaſti cæteras omnes tanquam ad tribunal , ubi judicari debeant : illas ais eſſe debere normam ac regulam, ad quam cæterarum omnium veritas expendatur. Inſigne ſane privilegium : quod exploratæ evidentiſſimiſque argumentis demonſtratæ veritati facilè quiſque concedat : deberi nemo dixerit illi *juris præſumptioni*, quâ veræ reputantur chartæ, quæcumque non probantur falſæ.

Atque ut rem per ſe claram exemplo tamen aliquo confirmemus: ſi de veris ac falſis teſtibus dignoſcendis quæſtio moveatur in foro; Cauſidicúſque teſtes adducat, quorum teſtimonio velit cæterorum teſtimonia judicari: veros teſtes illos ſolos haberi poſtulet, qui conſenſerint cum ſuis; qui ab his diſſenſerint, in falſorum numero collocari: quid, quæſo, faciant æquiſſimi Judices? Interrogabunt videlicet hominem, quid cauſæ ſit, cur teſtibus ſuis peculiarem hanc prærogativam concedi velit, quóve jure illos cæteris omnibus jubeat anteponi. Neque petitioni illius prius annuent viri prudentes, quam certiſſimis argumentis ipſe demonſtraverit, indubitatam apud omnes eſſe debere teſtium ſuorum fidem. Si exclamet ille, &

conqueratur rem iniquam exigi, ac contra jus commune, quo receptum eſt, ut qui teſtes adducit, fidem ipſorum certam facere non teneatur : aſpernabuntur hominis clamores Patres Conſcripti, & monebunt juris communis beneficio non debere quemquam frui in ea ipſa re, in qua ſibi jus privatum ac ſpeciale aliquod privilegium arrogat : non poſſe autem teſtes majus privilegium arrogare ſibi, quam ut poſtulent aliorum omnium teſtimonia ſuo ipſorum judicari.

Quod de teſtibus modo expoſui, de inſtrumentis, in quibus inſtituta à te Ars diplomatica nititur tota, dictum puta. Quæſtionis eſt, quâ ratione certa, quibúſve ſignis vetuſta diplomata vera & falſa judicari debeant. Ad ſolvendam quæſtionem implicatam

& difficilem, ultro te offers; ſimulque recèns à te eruta ex antiquis Tabulariis diplomata exhibes, quæ cæterorum judicandorum normam eſſe vis ac regulam. Quæcumque ſimilem habent formam, legitima æſtimantor, ais: quorum forma erit diverſa, ut ſpuria & falſa rejiciuntor.

Huic tuæ legi antequam ſubſcriberem, petii, quibus tandem certiſſimis ſignis Speciminum tuorum tibi veritas & αὐθεντία innotuiſſet; cúrve ipſis privilegium attribueres, quod non niſi manifeſtæ evidentiſſimiſque argumentis cognitæ veritati convenit. Quid reſpondiſti? Violari jus commune: peti rem injuſtam: non ejus eſſe qui inſtrumentum profert, inſtrumenti veritatem demonſtrare.

At inſtrumentis, quorum veritatem domonſtrare recuſas, iſtud ſingulare tribuis, ut ceteris omnibus præſtent, ac certa ſint judicandi regula; tuum eſt ergo oſtendere, quod in his certiore, quam in aliis, ſigno veritas eluceat. Si vis ab onere probandi eximi, ad communem cæterorum conditionem Diplomata tua revoca: vel ſi hoc ipſis ſpeciale privilegium vindicas, ut certiſſima ſint indubitatorum Autographorum ſpecimina, ne detrecta onus probandi.

CAPUT II.

Altera ratio, cur veritas inſtrumentorum, quibus Ars Diplomatica nititur, probari debeat.

Docentis eſſe, Artis quam profitetur, præcepta demonſtrare.

SPECIMINUM eorum, quæ in Libris *de re diplomatica* collecta ſunt, veritatem probare cum refugis, Vir erudite; videris non ſatis ad ea attendere, quæ in ipſo Operis tui ingreſſu ſperare nos jubes. Iſtud enim in te ſuſcipis, ni fallor, ut Artem diplomaticam inſtituas, certáſque tradas regulas vera & falſa inſtrumenta judicandi. Hoc vero ut exequaris, multa ſtudioſè colligis & ſubtiliter diſputas de veteribus inſtrumentis. Subjungis præ-

terea regulas non paucas ſecernendi diplomata vera à falſis. Optimè tu quidem hactenus, & ad rem appoſitè; ſi modo aliud, quod deeſt, ſuppleas, & demonſtres traditas à te regulas hauſtas eſſe ex certis & exploratis fontibus. Hoc enim prætermiſſo, fruſtra cætera & inutili labore congeruntur.

Jam vero fontes habuiſti nullos, aut ferè nullos, præter vetuſta illa inſtrumenta, quæ in libris quinto & ſexto exhibes. Quibuſnam ergo argumentis demonſtras inſtrumenta iſta vera eſſe, neque ex illorum numero, quæ perverſâ Falſariorum induſtriâ fabricata ſunt? Nullis omnino. Affirmas vera eſſe, certa, indubitata: aïenti tibi credendum eſt. Si quis hæret dubius, nec ſtatim aſſentitur; ſi ſciſcitatur paulò curioſiùs, quæ te ſigna in tam apertam ve-

ritatis cognitionem deduxerint: in hominem inſurgis ſi licò, intempeſtivámque ejus curioſitatem verbis aſperioribus caſtigas: neque præter tuum & eruditorum hominum, quos conſuluiſti, teſtimonium quicquam profers, unde Speciminum, quibus tanquam fundamentis totam ſuperimpoſuiſti Artis tuæ molem, fides & veritas nobis innoteſcat. Hoc eſt, ſi palam & ſine fuco loquimur, inventa à te Ars diplomatica ab autoritate tua principium habet, in autoritatem tuam tota demum recidit ac refunditur.

Nunc tuum eſt perpendere, utrum Artem rectè dixeris illam, cujus regulas nullâ certâ ratione demonſtraveris; quam cum penitius quis introſpexerit, repererit tuo quidem & aliquot aliorum teſtimonio fulciri, nullo autem

alio firmo & inconcuſſo fundamento. Sane Ars, quam nos edoces, non poteſt eſſe certior, quam vetuſta Diplomatum Specimina, ex quibus illam depromis; firmitatem enim ſi quam habent traditæ à te regulæ, hanc mutuantur totam ab illis ipſis Speciminibus. At Specimina iſta veráne ſint, an falſa, certa, an incerta, neſcimus. Vera eſſe ais: ſed rationes, propter quas ita tibi amiciſque tuis viſum fuerit, nuſquam profers.

At niſi vera eſſe certâ ratione deprehendiſſes, nunquam vera eſſe affirmaſſes. Ita quidem exiſtimabam, antequam emiſſa eſſet in lucem Diſceptatio noſtra: neque aliam ob cauſam poſtulavi, ut veritatem, quam rebar tibi certâ ratione cognitam, nobis quoque demonſtrares. At poſtquam iſtud ipſe refugis, mihique etiam at-

que etiam roganti rem juſtam, & quæ tibi in promptu eſſe deberet, pertinaciter denegas; imò crimini vertis, quod iſtam auſus ſim efflagitare: hæc, inquam, ubi animadverti, dubitare cœpi, fateor, annon falſa veritatis ſpecie deceptus, genuina putaveris diplomata, quæ ſpuria ſunt.

Scilicet aïenti tibi haberi fidem par erat. Ego vero tibi fidem habeo, quam debeo. Cum diplomata aliqua vera eſſe affirmaſti, non dubito, quin ita judicaveris, ut aiebas: recténe judicaveris, an ſecus, jam nunc dubito. Eruditionis nomen, quod laboribus ac vigiliis emptum merito adeptus es, facit ut plura à te & evidentiora rationum firmamenta expectare debeam: non facit, ut aïenti tibi, nec probanti credere debeam. Quod ſi, ubi de vetuſtio-

ribus inſtrumentis ſecernendis agitur, viri prudentes judicium tuum ſollicitè expetunt, idcirco expetunt, quia ſperant illud firmis rationibus munitum iri. Judicii rationem reddere ſi recuſas, ſi negas judicium tuum à quoquam expendi poſſe & examinari; nemo illud jam requirat, nemo illo ſtare velit.

Neque vero hîc quicquam affero, quod non ſit æquiſſimum, quódque æquiſſimum eſſe non cenſuerint, qui cauſis forenſibus decidendis præſunt Judices integerrimi. Illi enim, quamvis eruditionem tuam magni faciant, tamen inſtrumenta, quæ per otium ac diligenter inſpecta vera eſſe teſtatus es, ipſi rurſum ſubjiciunt examini; neque ſuſcipiunt ut vera, priuſquam vera eſſe perſpexerint. Si autem certiſſimis ſignis

falſa eſſe deprehendant, æquiſſimos viros numquam deterrebit autoritas tua, quin ſolemni decreto, ſi res ferat, falſa eſſe declarent. Cùm ergo liceat in foro probatas calculo tuo veteres tabulas, non modo excutere de novo, ſed etiam reſpuere ac damnare falſi: cur in temeritatis notam incurro, ſi inſtem, ut quam in Speciminibus tuis ſecernendis veritatis lucem clarè tibi affulſiſſe aſſeveras, hanc nobis non invideas?

Neque hîc obtendas illam juris *præſumptionem*, quâ vera cenſentur diplomata, quæcumque non probantur falſa; neque enim ejuſmodi *præſumptio* ſufficit, ubi Ars inſtituenda eſt, quâ vera & falſa inſtrumenta judicentur. Hujus Artis magiſtrum qui ſe profitetur, regulas habere debet, non quas probabiliter conjiciat, ſed

quas certò ſciat eſſe veras. Sic enim cenſent omnes, Artem dici non poſſe, quæ dubiis & vacillantibus fundamentis nititur; aut cujus præcepta ſunt tantummodo per conjecturam tradita. Sit admodum veriſimiliter, ſit eruditè, ſit prudenter facta conjectura: quandiu conjecturæ limites non prætergreditur, Artem non efficit. Ars nulla eſt, ubi nihil eſt certum & exploratum.

Præcepta Artis diplomaticæ cùm volo eſſe certa, non opus eſt ut admoneam, non hîc à me notitiam exigi, quâ exploratum ſit rem nullis aut naturæ aut Dei omnipotentis viribus aliter eſſe poſſe. Notitiam hanc nemo ſanæ mentis requirat in his, quæ pendent ab uſu & voluntate hominum: ſatis eſt, ſi Artis diplomaticæ præcepta ita certa ſint, quo-

modo prudentes viri res humanas certas eſſe debere judicant.

Atqui hoc ipſum eſt, quod videtur deſiderari in Libris *de re diplomatica*. Cùm enim juris *præſumptio*, vi cujus inſtrumenta vetera tandiu putantur vera, quandiu nulla in iis deprehenduntur manifeſta ſigna falſitatis, non faciat rem omnino certam, ſed probabilem tantum : poteſt illa quidem uſui eſſe in foro, quoties veritas obſcura eſt, & litigantium dolis ſic implicata, ut non poſſit certò comperiri ; at nihil eum juvat, qui Artem judicandi diplomata vera & falſa meditatur. Quod ergo requiſiveram, ut Archetypa, ex quibus regulas tuas eruis, genuina eſſe demonſtrares, non fuit contra æquum fáſque requiſitum. Poſtulavi rem tibi fortaſſe non facilem, ſed Arti, quam tra-

debas, neceſſariam : fui flagitator moleſtus, ſed non injuſtus.

Caput III.

Alia ratio, cur Speciminum, quæ Libris de re diplomatica exhibentur, veritas probari debuerit.

Vetuſtiſſima inſtrumenta eſſe ipſâ ſuâ vetuſtate ſuſpecta.

MEáne inſcitia, an tuo errore animique in diverſa diſtracti incogitantia factum dicam, Vir erudite, ut mentem meam identidem non aſſequaris ? Seu meo, ſeu tuo vitio factum ſit, factum eſt certè, nec ſemel : atque inde iſtud ortum eſt incommodi, ut quædam fuſè retractes, novíſque fulcias argumentis, de quibus inter nos convenit ; quædam autem quæ in quæſtionem vocavi, ſilentio prætermittas. Quod

quidem tum aliàs, tum maximè in iis capitibus contigit, * ubi exponis, *quanta fuerit Archivorum cura, quanta membranarum & chartæ Ægyptiacæ durabilitas.*

* *Suppl. C. 2. & 3.*

Facile omnes adducuntur ut credant, Autographa haberi plurima ex iis quæ recentiori memoria condita ſunt; tum quia ab aliquot retro ſæculis cœperunt inſtrumenta majori eſſe in pretio & diligenter cuſtodiri; tum quia membranas chartaſve papyraceas, in quibus illa ſcribuntur, ab injuriis temporum illæſas aliquot ſaltem ſæculis perſeveraſſe non mirum eſt. At non ita facile creditu eſt tam caduca corpora integra duraſſe per annos nongentos, mille, aut etiam plures; præſertim cum remotiſſimis temporibus ſine magna cautione ſervata ſint. Hæc ipſa cauſa eſt, cur

ego dixerim Archetypa tua, vel illâ, quam præ ſe ferunt, vetuſtate eſſe debere ſuſpecta.

Non negatur ergo potuiſſe inſperato aliquo fortunæ beneficio fieri, ut nonnulla vetuſtiorum temporum autographa blattarum dentes, improborum hominum manus, vim ignis effugerint: ſed affirmatur iſtud non niſi ægrè fieri potuiſſe. Quod autem ægrè tantum contingere potuit, reipſa contigiſſe non eſt temerè ac ſine ulla probatione credendum. Quæ non alio à me animo fuerant obſervata, quàm ut Lectoribus metum injicerem, ne tibi fortè ſimulata antiquitatis ſpecies impoſuiſſet; injectóque hoc metu, facilius inducerem ad rem mecum examinandam.

Quid tu ad hæc? Pluribus oſtendis fieri omninò potuiſſe, ut

ſcripta ante annos mille in membranis & Ægyptiaca papyro inſtrumenta ad nos uſque pervenirent: atque in hanc rem longo ordine enumeras vetuſtiſſimos codices manuſcriptos, qui viſuntur etiamnum in antiquis bibliothecis. At iſtud quod probas, nuſquam negatum eſt, nuſquam in controverſiam venit. Quod autem ſubjungis de veteribus manuſcriptis Codicibus, anteverteram, demonſtraverámque librorum & diplomatum longè diſparem eſſe conditionem; quia & librorum multò major ſemper copia fuit, quam regiorum diplomatum; nec ullis ſæculis, etiam rudiſſimis defuere amantes ſcientiarum viri, qui veteres libros undequaque colligerent & ſtudioſè ſervarent. Igitur ſi quid adverſum me evincere voluiſti,

probandum fuit Autographa ſexti & ſeptimi ſæculi tam facilè ab his remotiſſimis temporibus ad noſtra uſque tranſire potuiſſe, quàm ſcriptos iiſdem temporibus libros.

At magna fuit, * inquis, *apud majores noſtros Archivorum cura.* Sciò equidem magnam nunc eſſe, & poſterioribus ſæculis fuiſſe, Archivorum curam. Indicio ſunt vel ipſa loca aſſervandis tabulis deſtinata, lapideis fornicibus, cratibuſque ferreis contra vim ignis & improborum hominum perfidiam quandoque munita. Verum ex his munitiſſimis locis potéſne vel unum appellare, quem nono aut etiam decimo ſæculo conſtet eſſe antiquiorem? Atqui tamen agitur inter nos de chartis illis quæ ſint ſæculo nono antiquiores, quas ego magni nunc

* *Suppl. cap. 2. pag. 5.*

fieri fateor, anterioribus vero temporibus diligentiſſimè aſſervatas fuiſſe nego. Cujus rei locupletiſſimus teſtis eſt Hincmarus Remenſis, * qui conqueritur veteres Eccleſiæ ſuæ chartas malè periiſſe, *quod Clerici illis, ſicut & librorum foliis, denarios ligarent, quos mercimonio conquirebant.*

*Præf. ad vitam S. Remigii.

Emendata eſt tamen poſterioribus ſæculis illa Francorum in aſſervandis chartis ſuis negligentia. Nam poſt ſtrages Normanicas, cùm non ſolum barbarorum incurſionibus, verum etiam motibus inteſtinis miſerum in modum vexaretur Francia, multi hoc turbido tempore Proceres in Eccleſiarum Monaſteriorúmque poſſeſſiones involarunt, quæ poſtea ab ipſorum hæredibus repeti non potuêre, niſi ope veterum diplomatum. Quare quæ

tum ſupererant, cœpêrunt ſtudioſiùs colligi, collecta ſervari diligentiùs, & in eo recondi loco, qui contra injurias temporum munitus eſſet. Sed cum primùm hæc cura adhibita eſt, plurima vetuſtiorum temporum monumenta jam miſerè perierant. Fruſtra ergo opponis *Majorum curam* in muniendis tabulariis ſuis; cum certum videatur, curam illam multò recentiorem eſſe diplomatibus ſexti, ſeptimi, & octavi ſeculi de quibus potiſſimum agimus.

Verum, inquies, ægréne, an facile haberi potuerint vetuſtiſſima diplomata, quid refert? ſi modo conſtat reipſa haberi. Sine, quæſo, ut te iterum ad quæſtionem noſtram revocem, à qua videris paulò longius divagari. Duas hic moveri poſſe quæſtiones monueram. Prima eſt, an in Eccleſiarum

Monaſteriorúmque Archivis extent etiamnum chartæ barbaro quodam & obſoleto ſcripturæ genere in cortice & membranis exaratæ, quæ priſcorum Franciæ Regum nomen præferant, & habeant ſpeciem antiquitatis. Altera, an chartas illas, quæ videntur antiquæ, reipſa antiquas eſſe conſtet, neque ex illarum numero, quas Falſarii ad verarum ſimilitudinem confinxêrunt. Prima quæſtio, quæ facti eſt, ut aiunt, nihil jam habet difficultatis : & ſi quid olim habuit, id totum & tua & aliorum eruditorum hominum operâ ita evanuit, ut nulla deinceps eâ de re controverſia excitari poſſit. Queſtio altera, quæ juris eſt, multo videtur difficilior : de hâc ſolâ à me diſceptatum : hanc tamen tu prætermittis, ut de prima diſputes.

Sic

Sic ergo adverſum me ſubſumis. * *De quæſtione facti hîc agitur. Factum conſtat, reſtant hæc diplomata.* Remotâ omni verborum ambiguitate loquamur, velim. Iſtud ſolummodo conſtat, nimirum reſtare in Dionyſianis aliiſque Archivis papyraceas, membranaceaſque quaſdam chartas, quas à Sodali tuo exſcriptas labore improbo, exhibuiſti nobis. At factum hujuſmodi nuſquam in dubium revocatum eſt; nuſquam quæſitum, extarentne chartæ, quas oculis repræſentaveras. Sed chartæ illæ quæ extant, eſſentne veræ, an falſæ; dubiæ, an certæ, & ita certæ ut nulla probatione egerent, hoc quæſitum eſt, hoc in controverſia poſitum. Quam controverſiam cum deberes ſolvere, hoc loco diſſimulas, ut in eo ludas operam,

* *Suppl. pag. 6.*

quod apud omnes eſt in confeſſo.

* Ibid.

Ais* *oculis tantum hîc opus eſſe.* Rurſum ludis in verbis. Si quærerem, utrum exhibita à te Specimina durent etiamnum & exiſtant, hujus rei judicium penes oculos eſſe deberet. Sed longè aliud agitur. Peto, ut chartas illas, quas extare tu ais, ego non inficior, probes his temporibus ſcriptas, quorum notam gerunt. Hoc autem peto, quia ſuſpectas facit tum illa, quam præ ſe ferunt, vetuſtas, ut modo dicebam; tum multò magis multitudo Falſariorum, qui ſpuria diplomata plurima in verorum ſimilitudinem confinxêre, ut nunc ſum oſtenſurus.

CAPUT IV.

Nova ratio, cur eorum, quæ in Libris de re diplomatica colliguntur, Speciminum veritas probari debuerit

Diplomata plurima ex his, quæ vetuſtiſſima feruntur, convinci falſi.

CUM evolverem varias Diplomatum collectiones, animadverteremque plurima ex his, quæ ſexto, ſeptimo, & octavo ſæculo data dicuntur, manifeſtæ falſitatis convinci: metuere cœpi, ne producta à te eorumdem temporum Specimina pariter falſa eſſent. Metum hunc juſtum fuiſſe non diffiteris, ſi modo verum ſit tantam eſſe, quantam dixi, ſpuriorum inſtrumentorum multitudinem. Verum *pernego*,

Suppl. c. 1. ſiag. 2. ais, * *tam multa eſſe, ut adverſarii criminantur, falſa, vel interpolata Ecleſiarum, ſeu Monaſteriorum inſtrumenta.* Etiamſi non ita multa ſint: ſi modo concedas occurre aliqua, nec raro; Archetypa tua ſuſpicione, teipſum probandi onere non liberaſti. Sed vide, quam non ſummo jure tecum agam. Specimina tua temerè à me in ſuſpicionem vocata eſſe ultrò fatebor; niſi id quod modo *pernegas*, evidentiſſimis argumentis verum eſſe demonſtravero.

Cum inſtrumenta falſa vel interpolata eſſe multa *pernegas*, non de iis intelligis, puto, quæ decimo vel ſubſequentibus ſæculis ſcripta ſunt: de his enim nullam controverſiam movi, nec movere volo. Spectat reſponſio tua, ut debet, inſtrumenta de quibus erat quæſtio: illa ſcilicet

quæ Regum primæ vel ſecundæ Dynaſtiæ nomine inſcripta ſunt. At primùm quæro, cur hæc cum multa eſſe falſa neges & *perneges*, tamen argumenta quibus,rem ipſam tantum non oculis ſubjeceram, ſilentiò prætermittas.

I. Qui ait Falſarios magno numero fuiſſe graſſatos, peſtéque hâc infectos fuiſſe Clericos,Monachos, Notarios, Scribas,Pædotribas, Sæculares, imò etiam Fœminas; ille ſane negare non poteſt, multa eſſe, aut ſaltem fuiſſe olim inſtrumenta falſa vel interpolata; nulli enim extitere Falſarii,ſi nulla extitere inſtrumenta, quæ fuerint ſuppoſita aut vitiata. Atqui ipſe doces *Falſatorum multitudinem magis ac magis olim eſſe graſſatam*, atque *in illud facinus omnes incidiſſe,Clericos,Monachos, Notarios, Scribas, Prædotribas,*

Sæculares, imò etiam Fœminas. Hoc ipſum * demonſtratum eſt, ipſiſſimiſque tuis verbis expoſitum. Quî ergo fieri poteſt, ut jam *perneges multa eſſe falſa vel interpolata Eccleſiarum Monaſteriorumque inſtrumenta.*

* *Diſcept. de veter. Reg. Franc. diplom. pag. 29. & ſeqq.*

II. Conringii, Naudæi, & ſi qui ſint, qui falſarum tabularum crimen omne in ſolos Monachos rejiciant (quod abſit ut approbem) horum, inquam, accuſationem, injuſtam ſane, repellis hoc maximè argumento, quod * *Collegia prope nulla, pauciſſimæ Eccleſiæ, aut Familiæ immunes ſint ab hâc labe, uti à mendacio nemo hominum.* Verum ſi pauca admodum ſunt inſtrumenta falſa aut vitiata, quæro a te, quî fieri poſſit, ut illa occurrant in tabulariis Collegiorum, Eccleſiarum, & Familiarum prope omnium: & in

* *lib. 3. de re diplom. pag. 242.*

his tam frequenter occurrant, quam frequens eſt inter homines mendacium? Vel ſi hæc tua excuſatio vera eſt, nec quicquam continet, quod per exaggerationem dictum ſit, quæro cur jam *perneges multa eſſe falſa, vel interpolata Eccleſiarum, Monaſteriorúmque inſtrumenta.*

III. Inter Merovingicas Carolináſque Chartas, plurimas falſas eſſe non dixeram modo, ſed longâ inductione probaveram, appellatis diplomatibus falſis, quæ in Dubleti, quæ in Labbei Collectione, quæ in Monaſtico Anglicano continentur, & ſingulorum præcipuis quibuſque vitiis ſaltem indicatis. Debueras ergo vel chartas omnes, quas falſi poſtulaveram, ab accuſatione hac mea vindicare, ſi injuſta fuit: vel ſi fuit juſta, non negare, quod ex

illa manifeſtè ſequitur, ex vetuſtiſſimis diplomatibus multa eſſe falſa, aut vitiata.

IV. Unica ratio eſt, propter quam nunc *perneges* id quod ipſe antea tradideras: ſcilicet Petrus Franciſcus Chiffletius Societatis noſtræ eruditus Preſbyter teſtatur* apud Bollandi Continuatores, *ſibi plurimarum Eccleſiarum Archiva revolventi, perrarò interpolata diplomata occurriſſe.* Enimvero cum diplomata Merovingicæ præſertim ætatis, non paſſim & ubique occurrant; quid mirum, ſi Chiffletius cum ſcrinia illa ſolummodo revolveret, in quibus pauca admodum iſtius ætatis reperiuntur, etiam perrarò falſa & interpolata deprehenderit? Deprehendiſſe tamen interdum, vel ex eo ipſo loco, quem laudaſti, manifeſtum redditur. Poſtquam

* *Jun. tom. 1. pag. 686.*

enim Chiffletius in Privilegio, quod Abbati Monaſterii Sancti Medardi à Gregorio Magno conceſſum eſt, deprehenſas à ſe, ſeu falſitatis, ſeu interpolationis notas certiſſimas ingenuè indicaſſet: ſtatim addidit pro innatâ ſibi humanitate, non idcirco traducendos eſſe religioſos viros, tanquam fidei publicæ adulteratores; quippe qui ficto vel interpolato ſcripto non jus indebitum ſibi quærere, ſed jus verum & jam partum, cujus tabulæ vetuſtate alióve caſu perierant, tueri voluiſſent. Quam agendi & ſua tuendi rationem etſi minimè probat, tamen condonandam & anteriorum temporum ſimplicitati magis, quam nequitiæ aſcribendam putat. Cui quidem ipſius judicio libenter ſubſcribo Iſtud tamen hîc diſſimulare non poſ-

ſum, Chiffletium excuſatione ſimplicitatis non tam ſollicitè deprecaturum fuiſſe fictorum & interpolatorum diplomatum invidiam, ſi in nulla hujuſmodi incidiſſet. Incidit ergo in aliqua.

At perrarò id ſibi contigiſſe affirmat, inquis; ita eſt. Sed contigiſſet multò ſæpiùs, ut mox patebit, ſi eadem ſcrinia, quæ tu, quæ Dubletus, conſuluiſſet. Deinde Chiffletius in falſa & interpolata diplomata perrarò inciderit, quid tum? ſi modo conſtat alios eruditiſſimos viros; quid dico alios? ſi teipſum conſtat in hæc incidiſſe ſæpius.

Enimverò qui nunc pernegas multa eſſe diplomata falſa, quia in hæc perrarò Chiffletius incidit: idem cum luſtraſſes multò plura tabularia, quam Chiffletius, habuiſti unde tibi perſuaderes, non

modo Falſatores magnâ olim multitudine fuiſſe graſſatos; ſed etiam *Collegia prope nulla, pauciſſimas Eccleſias aut Familias à falſarum tabularum labe fuiſſe immunes.* Vide ergo, utrius potior hîc ratio haberi debeat? Chiffletiine aïentis diplomata falſa ſibi perrarò occurriſſe? an Tui, qui poſtquam viginti annos in excutiendis vetuſtiſſimis tabulariis conſumpſiſti, conſtanter aſſeveras, *Collegia prope nulla, pauciſſimas Eccleſias aut Familias à falſarum tabularum labe eſſe immunes!*

Certè ſi falſæ tabulæ ubique paſſim occurrunt, teipſo teſte, non eſt, cur neges multa eſſe diplomata falſa aut interpolata. Si autem multa ſunt, poteſt quiſque ſine ulla temeritatis notâ timere, ne Specimina illa quorum veritatem non probaſti, fortaſſe

ex illorum ſint numero, quæ olim Falſatores fabricati ſunt, aut corruperunt.

Caput V.

Speciminum, quibus Ars diplomatica nititur, veritatem non probari ex ipſorum ſcriptura, orthographia & ſtylo.

INſtituta à te Ars diplomatica nulla eſt, ni ſpeciminum, ex quibus illa depromitur, veritatem omnibus manifeſtam facias. Hoc cum apud me recogitarem, venit in mentem forſan haberi à te probationum loco, quæ de Diplomatum ſcriptura, orthographia & ſtylo diſputata ſunt. Quare pauca quædam de his nunc dicam, rem eandem pluribus alio poſtea in loco tractaturus.

In diplomatibus præſertim Mero-

Merovincigis ſpeciale quoddam ſcripturæ genus conſpicitur, quod nec habere ſolent eorumdem temporum numiſmata, nec inciſæ lapidibus inſcriptiones, nec codices manuſcripti, nec privatorum epiſtolæ: in quibus omnibus Romanum characterem paſſim occurrere, nón Merovingicum, traditum eſt à te in Libris *de re diplomatica*, atque in Supplemento rurſus confirmatum.

Cum dico ſcripturam illam, quam Merovingicam appellas, non haberi in manuſcriptis codicibus ætatis Merovingicæ, codices illos intelligo quorum ætas certa eſt, & ipſius qui ſcripſit teſtimonio comprobata. Etenim non ſum neſcius laudatos à te vetuſtos codices quatuor in quibus ea cernitur ſcriptura, quæ à Merovingica non multum recedit. Sed ut hîc

omittam, quod alibi de duobus primis eſt obſervatum, nuncque multò potiori jure de duobus poſtremis obſervari poſſet; nempe codicum illorum & tuorum Speciminum ſcripturam non eſſe omni ex parte ſimilem: iſtud non negabis, opinor, nullam ipſis in codicibus temporis notam eſſe expreſſè conſignatam. Saltem in Gregorio Turonenſi, quem aliquandiu habui præ manibus, nullam animadverti: ſitne aliqua in aliis tribus, curioſius inquirere ſuperfluum eſſe duxi. Sic enim apud me ſtatui, quod ſi qua eſſet in his notata epocha, non latuiſſet tibi, qui codices ipſos vidiſti ac per otium excuſſiſti; nec à te id eſſet prætermiſſum, quod cauſam tantopere adjuvat.

Verum quanquam Codices iſti quatuor expreſſam ætatis ſuæ no-

tam non gerunt, ſcriptos tamen judicaſti ſub Merovingis Regibus; quia idem in illis ſcripturæ genus cernebas, quod in Speciminibus Merovingicis. At duo hîc meminiſſe debueras, primum ipſorum ſpeciminum veritatem, ipſorúmque adeo ætatem in quæſtionem vocari: alterum, alia eſſe inſtrumenta hoc eodem ſcripturæ genere exarata, quæ certò falſa ſunt, & poſterioribus temporibus confiſta. Quare quo tu jure non aliam eſſe dicis iſtorum codicum ac ſpeciminum tuorum ætatem: eodem prorſus quis contendat iſtos tunc tantum eſſe elaboratos, cùm ſpuria diplomata, quorum ſcripturam pariter referunt, confiſta ſunt. Sed eſto codicum, quos laudaſti, ætas certa ſit & explorata: iſtud ſaltem non negas, uſitatam fuiſſe apud Falſato-

res illam eandem ſcripturam Merovingicam. Unde inferre licet, illam valere non poſſe ad probandam diplomatum Merovingicorum veritatem, quod unum nunc affirmo.

Ad orthographiam quod pertinet: primò quidem mihi objicis orthographiam, quæ nobis exotica videtur & barbara, ingenio illorum temporum & moribus eſſe accommodatam. Ego vero non ignoro ſcribendi ritum, quemadmodum & pronunciandi, diverſis temporibus diverſum eſſe poſſe, & revera fuiſſe. Quippe cum litteræ & elementa alia cum aliis cognationem habeant & affinitatem, facile fit ut cognata & affinia permutentur invicem: ſicque idem vocabulum diverſis temporibus diverſimode & pronuncietur & ſcribatur. Verum illa per-

mutatio non fit ad voluntatem & arbitrium ſcribentis vel loquentis, ſed ſenſim uſu ac pedetentim inducitur. Poſtquam autem certus aliquis pronunciandi & ſcribendi modus uſu invaluit, idem perſeverat aliquandiu, neque intereà temporis fas eſt alium adhibere, præſertim in diplomatibus & inſtrumentis; tenetur enim unuſquiſque hac ſaltem in re ſervire tempori & ſeſe accommodare.

Non id ergo in Speciminum tuorum orthographia reprehendo, quod à noſtra abhorreat; ſed quod nullis certis legibus ſit adſtricta. Non dico in vetuſtis diplomatibus noſtrum ſcribendi morem reperiri debere; ſed volo ut in his, quæ ſub eodem Rege, eodem Referendario offerente, eodem loco, eodem anno & men-

ſe ſcripta dicuntur, unus ſit Orthographiæ tenor. Quemcunque volueris ſcibendi & pronunciandi ritum priſcis temporibus attribue, per me licet: hoc unum peto, ut unum aliquem attribuas, neque contendas orthographiam tunc ſine lege fuiſſe, & vocabula ſingula vel hoc vel illo modo, prout placeret, ſcribi potuiſſe.

Ut oſtendas ſub Regibus primæ Dynaſtiæ variam,&,ſi ita loqui fas eſt, exlegem fuiſſe orthographiam, profers lapidis cujuſdam ſepulchralis inſcriptionem geminam, in quarum altera Hilperici Regis nomen aſpirationem habet, in altera autem non habet: atque ex hoc exemplo concludis multas fuiſſe litteras, quas tum fas eſſet addere, detrahere, aut invicem permutare.

Hoc tuum argumentum cum

mente revolverem, forte oculos injeci in inſcriptionem, quæ non ita pridem quarumdam hujus urbis ædium ſuperliminari impoſita eſt. Illa, ſi formam ſpectes, nitida & elegans, inciſa marmori perpolito, aureis & formatis accuratè litteris ſcripta: ſed orthographia peſſima. Id cum animadverterem: ſi hæc inſcriptio, dixi, pluribus ſæculis, ut facile poteſt, integra perſeveret: qui illam tunc inſpecturi ſunt poſteriorum temporum Antiquarii, ſi inde inferant regiorum hujuſce noſtræ ætatis diplomatum vitioſam fuiſſe orthographiam, errabunt ſane, & à rei veritate procul deflectent. Atqui tamen eodem argumenti genere cauſam ſuam defendent, quo tu, Vir erudite, Chilperici Regis temporibus variam & incertam fuiſſe or-

thographiam infers ex effoſſo nuper lapide ſepulchrali.

Quod ſi imperitos ut plurimum nunc eſſe Scalptores, Notarios vero, quibus ſcribendorum diplomatum curam regii Adminiſtri committunt, eſſe orthographiæ peritos contendis : peto, cur non liceat idem de Merovingicis temporibus conjicere. Quid enim tum prohibere virum illuſtrem Referendarium poterat, quominus adſciſceret ſibi Notarios & Scribas orthographiæ peritos, quales tunc non defuiſſe ex codicibus manuſcriptis manifeſtum redditur ?

Jam vero de barbaro diplomatum ſtylo nihil eſt quod dicam novi. Nullum eſſe horum temporum Scriptorem, qui Latini ſermonis leges tam frequenter, tam apertè neglexerit, ipſe

fateris. Tantummodo opponis Formulas Marculfianas & Andecavenſes, in quibus Grammatices legum vix ulla ratio habetur. Quod argumentum valeret, ſi exploratum haberetur menda, quæ in his Formulis frequentiſſima occurrunt, ipſorum Autorum eſſe, non Librariorum. Cum enim Librarii amanuenſes, qui dictata ab uno plures ſimul excipiebant, nonnunquam rudes fuerint & imperiti, facilè fieri potuit, ut menda plurima in Formulas, quemadmodum in nonnullos libros, ipſorum vitio irrepſerint. Ut ut eſt, iſtud ſaltem fatearis oportet, quod unum mihi nunc ſufficit, vitioſâ Speciminum tuorum orthographiâ aut ſtylo neutiquam ipſorum adſtrui veritatem.

Caput VI.

Quam certa ſit Ars judicandi de veris & falſis Diplomatibus.

VETERUM Inſtrumentorum, in quibus Ars Diplomatica tota nititur, veritatem rudi & inexperto homini vix poſſe argumentis & ratione demonſtrari palam ipſe profiteris. Sed contendis eandem à perito & experto Antiquario certis & indubitatis indiciis poſſe deprehendi. Mentem enim frequenti uſu aſſueſcere ſecernendis veris & falſis diplomatibus, certamque hujus rei ſcientiam ſibi comparare.

Uſu atque experientiâ aliquam de diplomatibus judicandi ſcientiam colligi poſſe cum doces, non refragabor. Nullus enim dubito, quin quemadmodum qui mul-

ti ſunt in legendis antiquis libris, quemdam antiquitatis guſtum conſequuntur, quo veterum Scriptorum fœtus genuinos à ſpuriis ſecernant : ita etiam verorum & falſorum diplomatum judex idoneus evadat, qui plura ejuſmodi inſtrumenta vera tractaverit manu, & diligenter inſpexerit. Verum exiſtimo hanc judicandorum diplomatum ſcientiam non tam certam eſſe, quam opinaris.

Collecta longo uſu judicandorum diplomatum ſcientia ita certa eſt, ſi tibi credimus, ut in judicio hoc ferendo vir eruditus falli nullâ ratione poſſit. Habent enim ſincera diplomata, * ut loqueris, *quandam rerum congeriem, quæ à nullo quantumvis perito Falſario ita effingi poteſt: ut non aliquod ſubſit falſi indicium, quod à perito &*

Suppl. Cap. 1. pag. 2.

experto Antiquario non animadvertatur. Ruſumque *addis inſtrumentum *nullum tantâ arte effingi vel refingi poſſe, cujus falſitas, vel interpolatio à perito Antiquario detegi non poſſit. Ea eſt enim veritas, ut luceat per ſeſe, tótque circumſtantiis munitur, ut mendacio & falſo quantumvis bene fucato, ſemper aliqua deſit.*

* *Ibid cap. 4. pag. 17.*

Hæc cum legerem, miratus ſum te virum gravem & amantem veri imitari hoc loco voluiſſe Propolas illos à quibus numquam obtineas, ut ſe æqui juſtique finibus contineant, nec mercium ſuarum pretium coram emptoribus ultra modum extollant & amplificent. Dicas contingere ſæpiſſimè, ut qui falſis chartis ad verarum imitationem effingendis allaborant impoſtores, in aliquo deficiant: nemo tibi non aſſentietur. Sed cum

cum addis iſtud ſemper evenire, neque fieri aliter poſſe : nemo non adverſabitur. Quis enim neſcit Falſariorum dolos tam aptè interdum concinnari, perfidiam tam ſolerter diſſimulari, ut vix ac ne vix quidem illam humana induſtria detegere valeat. Fateor igitur in veteribus inſtrumentis ſeſe non raro prodere primo conſpectu certiſſima falſitatis indicia : ſed multò occultior ſolet eſſe veritas, nec ſignis tam manifeſtis affulgere.

Si quis ergo ſerio affirmat diplomatum veritatem tam certò, quam metalli alicujus, auri verbi gratia aut argenti, ſinceritatem cognoſci, errat. Magnum enim inter utrumque judicium intercedit diſcrimen. Fieri non poteſt, ut qui nummos cudunt ex metallo adulterino auri ſpeciem imi-

tando omni ex parte exprimant. Si enim conflatum ab iis metallum auri colorem exterius referat, eandem non referet intimis ſuis partibus, vel ſi idem ſit ubique color, ſaltem non erit idem ſonus, eadem durities, idem pondus, eadem ſcabrities. Naturam enim Ars ex parte imitari poteſt, perfecte atque omnibus numeris implere non poteſt. Quapropter habet Aurifex certiſſimas notas, quas ſi diligenter obſervaverit in judicando auro falli non poteſt. Neque vero has explorare difficile eſt, cum judicia hæc fiant oculis, tactu, auribus.

Idem dici non poteſt de veteribus inſtrumentis. Qui falſa diplomata fabricat & ſupponit, illi non ipſa Natura eſt re præſentanda; ſed iſtud effingendum, quod olim Notarius effinxit. Inquo et-

ſi ſit aliqua difficultas, non eſt tamen inſuperabilis. Adde judicium, quod de veteribus inſtrumentis fit, non ſolo ſenſuum teſtimonio, ſed varia plerumque conjecturâ niti, atque adeo non eſſe valde firmum.

Sed quid ego argumentis & rationibus rem firmare aggredior, quam experientia comprobat? Ut revincam poſſe ab impoſtore falſam chartam ſic adornari, ut in ea judicanda eruditiſſimi quique etiam poſt diligens examen decipiantur, non alium quam te ipſum teſtem volo. Nunquamne accidit, cùm peritiſſimus harum rerum æſtimator habearis & ſis, ut litigantes priuſquam Judicem adirent, tuum de inſtrumentis ſuis judicium poſtulaverint: tibíque nonnunquam inſtrumenta viſa ſint legitima, quæ poſtea Judices

oculatiſſimi ſpuria eſſe compererint? Facta ſingula hîc recenſere nihil neceſſe eſt, & invidioſam iſtarum rerum memoriam importunè refricare. Verum ſi tu in his judiciis verſatiſſimus & eruditione præſtans, tamen pravâ Falſariorum arte deceptus, interdum vera pronunciaſti, quæ falſa eſſent: affirmare non debueras, *nullum tanta arte effingi vel refingi poſſe inſtrumentum, cujus falſitas vel interpolatio à perito Antiquario non detegatur.*

At ſi aliquando fit, ut inſtrumentorum falſitas vix ac ne vix quidem etiam à peritiſſimis detegi poſſit: quid ergo eruditus Antiquarius uſu, vigiliis, ac experientia ſua conſequitur? Iſtud ſcilicet, ut de his judicium, ſi non uſquequaque certum, at ſaltem prudens ferre poſſit. At cum pru-

denter judicat, poteſt falli, nec ſemper verè judicat : ſed quoties fallitur, error ejus veniam habet : non haberet autem, ſi verum eſſet quod ais, Diplomata à nullo quantumvis perito Falſario ita effingi poſſe, ut non aliquod ſubſit falſi indicium, quod à perito & experto Antiquario non animadvertatur.

CAPUT VII.

Vix ullam inſtitui Artem poſſe, quâ Merovingicorum temporum diplomata judicentur.

NUNQUAM dubitavi, Vir erudite, quin rectè inſtitui Ars poſſet, quâ recentioris ætatis diplomata vera & falſa judicarentur. Verum Artem illam uſque ad vetuſtiſſima tempora & prima

Francicæ Monarchiæ incunabula excurrere poſſe, vix mihi perſuadeo. Atque hujus diſcriminis ratio facilis eſt. Ars omnis diplomatica fundari debet certis & indubitatis inſtrumentis, quæ cæterorum judicandorum forma ſint ac regula. Poſterior autem ætas plurima nobis ſubminiſtrat hujuſmodi inſtrumenta autographa, quæ cum in Tabulariis publicis ſemper aſſervata fuerint, atque adeo ipſa per ſeſe fidem faciant, pro idoneâ ac minimè ſuſpectâ veritatis norma haberi poſſunt. Anteriora vero ſæcula, quia ſimili autographorum indubitatorum ſubſidio deſtituta ſunt, non tam facilem inſtituendæ Artis diplomaticæ viam nobis aperiunt.

Indubitatorum autographorum ſubſidio carere dico ante-

riora retro ſæcula. Nam quæ ex ſcriniis Dionyſiano, Pratenſi, aliíſque eduxiſti Merovingica diplomata non adeo certa ſunt, ut iis tanquam firmiſſimis fundamentis extrui poſſit nova judicandorum cæterorum diplomatum diſciplina. Quippe veteris inſtrumenti veritas non niſi geminâ ratione poteſt certò cognoſci. Prima eſt, cum Autoritas publica, cujus cuſtodiæ & fidei inſtrumentum traditum fuerat, teſtatur illud verum eſſe & legitimum : altera, cum eruditi viri qui collectam longo uſu ſcientiam habent poſt accuratum examen affirmant inſtrumentum quod inſpexerunt cum iis conſentire, quæ Autoritas publica approbat. Atqui neutro hoc modo Speciminum Merovingicorum, quæ in Libris *de re diplomatica* continen-

tur, veritatem cognitam habes.

Primùm Merovingica diplomata, quæ hactenus protuliſti, omnia in privatorum Tabulariis ſervantur. Iis ergo non ſuffragatur Autoritas publica, aut certè non ſuffragatur, quantum ſatis eſt ad fidem faciendam. Neque dicas Specimina illa Autographorum ſpeciem referre, ſubſcriptáque eſſe à Referendario aut Notariis regiis, qui utique perſonæ erant publicæ. Hoc enim, qualecumque eſt, ad evellendam omnem animo dubitationem non ſufficit: quod quidem vel una ſimilitudo, quam eludere non eſt facile, manifeſtum reddet.

Quid facias, quæſo, ſi quis ex remotiſſimis regionibus Advena, confectum in ſua patria, ſubſcriptúmque ab hujus loci Notario

inſtrumentum offerat : an illico fidem homini peregrino habeas, niſi vel alicujus Magiſtratûs, vel alio minimè ſuſpecto teſtimonio conſtiterit illum, cujus charta nomen prefert & ſignum, reipſa Notarium eſſe publicum,& verè inſtrumento manu ſuâ ſubſcripſiſſe? Certè non aliâ conditione prudentiſſimi Judices advectum ex longinquâ regione inſtrumentum admittant, rati non poſſe aliter Falſariorum inſidias præcaveri. Cur autem in iis diplomatibus, quæ à remotiſſimis temporibus ad nos pervenerunt, non eadem adhibeatur cautio & diligentia, ac in iis quæ à maximè diſſitis regionibus tranſmittuntur? An difficilius eſt mentiri nomen & manum Notarii, qui ante nongentos aut mille annos vixerit, quam illius qui in extremis

Europæ finibus habitet? Aut minorem animo ſuſpicionem injicit longinquitas temporis, quam loci? vel ſi par utriuſque conditio eſt: fatere illis tantum veteribus inſtrumentis fidem minimè dubiam habendam eſſe, quæ Autoritatis publicæ teſtimonio muniuntur. Quibuſnam vero ſuffragatur Autoritas publica, niſi iis quæ publica Grammatophylacia ſubminiſtrant?

Ergóne reſpuenda ſunt, inquies, quæcumque in privatorum ſcriniis inſtrumenta reconduntur? Abſit, ut iſtud à me quiſquam dictum putet. Hoc unum volo, nempe ſola illa vetera inſtrumenta, quæ ab omni memoria fidei publicæ concredita ſervantur, per ſe fidem facere, & idonea eſſe indubitatorum autographorum Specimina: cætera ad

illorum normam eſſe judicanda. Igitur quæ in privatorum hominum archivis latent, non prius admitti debent, ut vera & certa, quam perſpectum fuerit conſentire hæc cum aliis ejuſdem ævi, quæ tabularia publica nobis conſervarunt: à quibus ſi iſta diſcrepent, pro falſis & ſuppoſititiis habeantur.

Atque iſtud in cauſa eſt, cur exiſtimem vix inſtitui poſſe Artem judicandi Merovingica diplomata; quia ſcilicet nulla hujus ævi in tabulariis publicis habentur, ad quorum normam cætera expendantur.

Age enim cum acceſſiſti ad examinanda diplomata Merovingica, quæ in Libris *de re diplomatica* collecta exhibes: de iis judicandis uſum ubi comparaveras, quæſo? Eorumdem tempo-

rum nulla alia videras, niſi quæ incerta erant aut falſa, nec idonea ut pro regula veri haberentur. Poſteriorum ætatum inſtrumenta, quamvis certa, quia erant formæ valde diſſimilis, judicium tuum, aut nihil, aut parum adjuvabant. Quodnam ergo fuit fundamentum ferendæ de Merovingicis diplomatibus ſententiæ, & ejus ſententiæ, cui refragari ac contradicere nefas ſit, quæ loco legis deinceps eſſe debeat? Scilicet arriſerunt hæc palato tuo, aliorum temporum peritiſſimo quidem, ſed iſtorum inexperto: niſi fortaſſe contendis diplomata ipſa legendo, de quibus quæſtio eſt, colligi quantum ſatis eſt experientiæ ad ferendum de ipſorum veritate certum firmúmque judicium.

Equidem homines illos, qui diu verſari

verſati ſunt in tractandis chartis, de quibus nulla poteſt eſſe controverſia, quales plurimæ in Theſauro regio aliiſque publicis locis aſſervantur: illos, inquam, homines longo uſu collectum habere quemdam veritatis guſtum, quo hanc à falſo ſecernant, certiſſimum eſt. At deguſtandæ ac dijudicandæ veritatis ſcientiam in eo eſſe, qui nulla inſtrumenta inſpexerit, niſi falſa, aut de quibus dubitatur, verane ſint an falſa, in animum inducere non poſſum. Atqui tamen hoc ipſum eſt, quod videris tibi arrogare.

Quæro, unde certò cognoveris Archetypa Merovingica, quæ repræſentas, eſſe vera. Reſpondes veritatem ipſorum certò tibi innoteſcere, guſtu illo quem longa tibi dedit experientia. Rurſum quæro, quæ ſit illa experien-

ƺia, quam tibi tribuis; cùm nulla alia legeris Merovingica autographa præter illa, de quibus te interrogo: aut ſi quæ alia legeris, non ſint ejuſmodi quæ tibi veritatis guſtum dare potuerint. Ad ea quid, quæſo, reſponſurus es? Nonne fatearis oportet, cùm de inſtrumentis Merovingicis agitur, non habuiſſe te aliud, unde veritatis guſtum haurires, quam illa ipſa inſtrumenta, de quibus judicandum erat, veráne eſſent, an falſa?

Idem dicerem de Carlovingicis diplomatibus, niſi cum plura paſſim occurrant, poſſet ex illorum comparatione, quæ in diverſis locis aſſervantur, certius aliquid ſtatui. At nihil ſimile de poſterioribus ætatibus dici poteſt. Habentur enim in Archivis publicis indubitata inſtrumenta plurima,

quorum frequenti inſpectione poteſt quis dealiis quibuſlibet eorumdem temporum diplomatibus judicandi ſcientiam colligere.

PARS SECUNDA.

QUÆ in Libris *de re diplomatica*, aut æri inciſa, aut exſcripta ex Autographis, indubitatorum diplomatum Specimina exhibuiſti, pleraque ſubminiſtravit tibi Dionyſianum Tabularium. Ignoſce, ſi idcirco ipſorum fidem in dubium vocari poſſe contendero.

Ægrè quidem ac invitus adducor, ut materiam hanc, quæ invidiæ habet plurimum, hîc fuſius proſequar. Decoratam Sanctorum Martyrum reliquiis, Regumque noſtrorum monumentis

nobilitatam Arcem ſingulari cultu veneror : neque odioſam de ejus Archivo quæſtionem importunè ingererem, ſi ſalva causâ, quam tueor, diſſimulari poſſet. Cavebo tamen diligentiſſimè, ne quicquam mihi excidat, quod cujuſquam animum lædere poſſit. Quæſtionem quam arctiſſimis potero finibus concludam, hæc omnia omiſſurus, quæ minus erunt neceſſaria. Neque vero mihi mens eſt omnia Monaſterii Dionyſiani ſcrinia ſuſpecta facere, ſed illa ſolum quæ priſcorum temporum, præſertim Merovingicorum, diplomata continent.

Quare antiquiſſimi hujus Monaſterii Tabularia cum Hiſtoricis celeberrimarum Nationum tabulis, vel cum Familiarum nobiliſſimarum genealogiis compa-

rari poſſe puto. Si mediæ, ſi poſtremæ ætatis hiſtoriam conſulas, erit illa rerum præteritarum interpres fidiſſima, cuſtos ac magiſtra veritatis : ſi vero remotiſſima tempora relegas, ac primam cujuſque Nationis originem repetere velis, permixta falſis pleraque reperies, & hiſtoriam inanibus fabulis depravatam. Idem dicendum de antiquiſſimis Familiis, quarum exordia, quo longiùs à noſtra ætate recedunt, eo denſioribus tenebris obvolvi, ac pluribus fabulis locum dare ſolent.

Quemadmodum ergo qui novit fabuloſa eſſe, ſeu Nationum, ſeu Familiarum prima incunabula, non propterea contemnit reliquam earumdem hiſtoriam ac genealogiam : ita etiam cum dico ſuſpectam eſſe debere partem

illam Archivi Dionyſiani, in qua primorum temporum inſtrumenta aſſervantur, non idcirco Archivum illud ſuſpectum eſſe velim, quâ parte poſteriorum temporum inſtrumenta multò plura continet.

Duæ autem cauſæ ſunt, propter quas cenſeo non eſſe recipienda ſine examine vetuſta diplomata, quæ prodeunt ex Archivo Dionyſiano. Prima eſt, quod plurima ex his falſa aut dubia eſſe conſtet: ſecunda, quod qui diverſis temporibus vetuſtiſſima Monaſterii Dionyſiani inſtrumenta recenſuere, non ſatis inter ſe conſentiant.

Caput I.

Fieri non poſſe, ut plurima ex his, quæ aſſervantur in Archivo Dionyſiano vetuſta Diplomata, falſa ſint, quin Specimina tua fiant ſuſpecta.

Quanquam non ſinunt jura & communis vitæ ratio, ut quiſquam in malorum hominum numero habeatur, qui talem ſe moribus non probavit: nemo tamen, niſi imprudens, ſe & ſua commiſerit homini, quem aliunde non cognitum ex eo loco prodire viderit, ubi plurimi ſunt improbi. Poteſt ille quidem eſſe vir bonus & frugi: ſed quia malorum conſortio eſt contaminatus, tua illi non prius credas, quam aſperſam pravâ ſocietate

maculam omnino deterſerit. Eodem fermè modo de vetuſtiſſimis Diplomatibus, quæ ex iis ſcriniis educuntur, in quibus plurima ſunt inſtrumenta falſa, judicandum eſſe cenſeo. Poſſunt illa quidem vera eſſe & genuina; neque his proinde falſi nota temerè inuri debet: ſpuriorum tamen inſtrumentorum multitudo, quibuscum aſſervantur, neſcio-quam labem ipſis mentique ſuſpicionem injicit, quæ prius expurgari debet, quam admittantur pro indubitatis, & ut cæterorum regula proponantur.

Porro pleraque Specimina tua educta ſunt ex Tabulario Dionyſiano, ubi vetuſtiorum diplomatum *copia major quam alibi uſpiam* * teipſo teſte, hactenus aſſervatur. Ex quo ditiſſimo penu deprompta Dubletus ſexcenta &

* *Suppl. c. 2. pag. 5.*

amplius inſtrumenta in lucem edidit : neque *vero inſuper habenda*, * ut loqueris, *hæc ipſius Collectio*, in qua nonniſi *paucula*, *id eſt quinque aut ſex interpolata inſtrumenta* reperiuntur. Rem ita eſſe ratus, * *pernegas tam multa eſſe, ut adverſarii criminantur falſa vel interpolata Eccleſiarum ſive Monaſteriorum inſtrumenta.*

* Suppl. cap. 2. pag. 8.

* Suppl. C. 2. pag 2.

Dubletianæ igitur Collectionis diplomata vetuſtiora, de quibus ſolis agimus, ſedulò examinavi ; atque ex his non *paucula*, non *quinque aut ſex* duntaxat, ut ais, ſed pleraque, aut manifeſtè ſpuria, aut valde ſuſpecta eſſe comperi. Quod quanti momenti ſit ad controverſiam noſtram definiendam, nemo non videt. Nam ſi falſa ſit, vel ſuſpecta vetuſtiorum diplomatum, quæ in Dubletiana Collectione habentur,

pars longe maxima, hoc ipſo ſuſpecta eſſe debent collecta in Libris *de re diplomatica* Archetypa, quorum idem ſtylus eſt, ac Dubletianorum, eadem ſcriptura, forma eadem: neque jam aïenti tibi, ſed non probanti, Archetypa tua genuina eſſe & indubitata, quiſquam credere volet, cum te in his tam facilè, quam in Dubletianis judicandis falli potuiſſe certum ſit. In eo igitur capite quod tractamus, tota vertitur, ut ita dicam, Artis tuæ ſors & fortuna. Nam cum Archetypa tua ejuſdem ſint generis, ac Dubletiana inſtrumenta, cum utraque ex iiſdem plerùmque ſcriniis fuerint educta; utraque pariter genuina à te judicata: hæc ſi falſa ſint, illa ut minimum ſuſpecta erunt & incerta. Vacillantibus autem Artis tuæ principiis ac fun-

damentis, Ars ipſa ruat oportet. Quare per te mihi liceat in hoc argumento paulo diutiùs immorari.

Caput II.

Examinatur Primum Dubletianæ Collectionis inſtrumentum.

IN Collectione Dubletiana * primum locum habet Theodetrudis, ſive Theodilæ, aut Theodilanæ matronæ, filiæ Brodulphi, charta, quâ Baſilicæ Dionyſianæ donantur villæ tres, quarum prima *in oppido Camliacenſe*, ſecunda *in pago Lemozino*, tertia *in pago Bellovacinſe* ſita eſt. Data dicitur charta anno Clotarii Regis 43. tibique * *notæ ſane optimæ* viſa eſt. Falſam videri debuiſſe oſtendo.

* *Antiquitez & Rech. de l'Ab. de S. Denis pag.* 653.

* *Libr. de re diplomat. cap* 8. *pag.* 100.

Charta illa inſcripta eſt, *Dodoni Abbati & fratribus Baſilicæ Dionyſianæ deſervientibus*, formámque habet epiſtolæ, non teſtamenti. atque hoc poſtremum Theodetrudis excuſat his verbis: *votus meus fuerat, ut per paginam teſtamenti villas ipſas ſuperius nominatas Baſilicæ S. Dionyſii condediſſe, ſed ut eſt mos loci illius, habetur per epiſtolas delegaſſe.* Duo igitur inſtrumento hoc enunciantur: primum in Baſilica Dionyſiana Abbatem cum fratribus, hoc eſt Monachos, jam tum conſediſſe: alterum morem tunc fuiſſe, ut quæ bona Baſilicæ Dionyſianæ legarentur, per epiſtolam, non per teſtamentum legarentur. Atqui utrumque falſiſſimum dici debet, ſaltem judice te: charta ergo non debuit tibi *optimæ notæ* videri, ſed adulterina.

I Fa-

I. Factum Theodetrudis matronæ nomine in formam epiſtolæ inſtrumentum ſic inſcribitur: *Dodoni Abbati, una cum fratribus ſuis Baſilicæ Sancti Dionyſii deſervientibus* Inſcriptionem autem hujuſmodi habere epiſtola non potuit, niſi ex quo tempore Monachi Baſilicam Dionyſianam obtinuerunt & adminiſtrarunt; id à te intellectum eſſe ſignificas.* Sed miror, quod inde non conjeceris chartam eſſe ut minimum dubiam: neque enim ignorare poteras Baſilicam Sancti Dionyſii regnante Clotario ſecundo nondum fuiſſe Monachis traditam.

** Lib. 6. de re diplom. pag. 465.*

Iſtud quidem videtur manifeſtum ex illo Dagoberti Præcepto, quod diplomatum omnium primum in æs inciſum * exhibuiſti, tanquam certiſſimum

**Lib. 5. de re diplom. pag. 374. & l. 6. pag. 465.*

indubitatorum Autographorum ſpecimen. Præcepto illo Dagobertus Clotarii filius anno regni decimo villam *Iticinoſcoam* concedit Baſilicæ Sancti Dionyſii, & *Clero* ac pauperibus ibidem conſiſtentibus. Nondum ergo Monachi Baſilicam Dionyſiânam obtinuerant, ſed Clerici in ea adhuc conſiſtebant. Hoc autem ſi ita eſt, quid cenſendum de Theodetrudis Charta, quâ dicitur Abbatem cum fratribus apud Sanctum Dionyſium anno Clotarii 43. jam tum conſediſſe?

Neque dicas in Dagobertino Diplomate *Cleri* nomine Monachos intelligi. Scio equidem Monachos ſacris Ordinibus initiatos verè ad Clerum pertinere. Scio præterea apud Gregorium Turonenſem Clericorum nomen Monachis frequentiſſime tribui. Sed

vix perſuadebis uſum hunc habuiſſe locum in Formulis Diplomatum, in quibus voces illæ, quæ ambiguitatem aliquam habent, ſtudioſius caventur. Deinde quamvis certum ſit Monachos etiam in Diplomatibus, Clericos fuiſſe interdum appellatos: non idcirco conſequens eſt *Cleri* nomine Monachos in hoc Dagoberti Præcepto deſignari.

Neque ſi anno Dagoberti decimo jam tum extitiſſent apud Sanctum Dionyſium Monachi, idcirco contendere debes Monanachos ibidem extitiſſe ante Dagoberti tempora. Contrarium enim diſerte docet teſtis hujus rei locuples Anonymus geſtorum Dagoberti primi ſcriptor, Monachus Dionyſianus. Scribit * ille Baſilicam Dionyſianam non ornatam modo, ſed *à fundamine* * *Cap. 17.*

conſtructam fuiſſe à Dagoberto Clotarii filio. At priuſquam iſtud doceret, de ſepulchro Sancti Dionyſii ſic fuerat locutus: *Locus ille*, ait, * *ſub poteſtate Pariſiaci Antiſtitis conſtitutus erat* regnante Clotario Dagoberti patre, *& cui vellet Clericorum, eum jure Beneficii tradebat.* Addit, *vilem tunc tantum fuiſſe ædiculam, neglectúmque locum, quia is cui tradebatur, non honeſtatem loci, ſed terrenum lucrum quæreret.* Quibus verbis nihil clarius, nihil ad rem noſtram accommodatius dici potuit.

Neque vero Anonymi Monachi autoritas hoc loco elevari poteſt. Scribebat ille, ut ipſe fateris, nono ſæculo & paulo ante Normanicas ſtrages, atque vetuſtiora Monaſterii ſui inſtrumenta viderat. Quare vel nulla huic

Hiſtorico debetur fides, quod certè numquam conceſſeris; vel debetur ipſi in iis quæ ad Monaſterii ſui originem pertinent. Illam enim quam maximâ potuit diligentiâ deſcribit ex inſtrumentis domeſticis. Cum ergo nullo alio, quem ſciam, Hiſtorico repugnante, imò non obſcurè ſuffragantibus Fredegario aliiſque nonnullis, Anonymus Monachus affirmet in Baſilicam Dionyſianam inductos fuiſſe à Dagoberto Monachos: locum illum Clotario regnante ſub poteſtate Pariſiaci Antiſtitis conſtitutum fuiſſe; qui quidem Antiſtes, cui vellet Clericorum, eum jure beneficii tradebat: hæc, inquam, cum Monachus Dionyſianus, luſtratis Monaſterii ſui ſcriniis, perlectiſque diligenter vetuſtioribus chartis omnibus diſertè affirmet:

manifeſtè ſequitur nullam nono ſæculo, quo vivebat, fuiſſe in Tabulario Dionyſiano Theodetrudis matronæ chartam, quæ notata anno Clotarii quadrageſimo tertio inſcripta eſſet *Dodoni Abbati una cum fratribus ſuis Baſilicæ Sancti Dionyſii inſervientibus*; chartámque hanc, quæ tibi *optimæ notæ* viſa eſt, non niſi mortuo Anonymo Scriptore fuiſſe fabricatam.

II. Eadem Theodetrudis matronæ epiſtola rurſum falſi convinci poteſt alio ex capite. *Votus meus fuerat*, ait Theodetrudis, *ut per paginam teſtamenti villas ipſas ſuperius nominatas Baſilicæ Sancti Dionyſii condediſſe; ſed ut mos eſt loci illius, habetur per epiſtolas delegaſſe.* Quibus verbis manifeſtum eſt affirmari, tunc temporis, hoc eſt regnante Clo-

tario ſecundo, Baſilicæ Dionyſianæ morem fuiſſe, ut non in teſtamenti, ſed in epiſtolæ formam fierent donationum inſtrumenta. Atqui contrarium morem apud Sanctum Dionyſium receptum fuiſſe conſtat, ſi quid producta à te Archetypa valent. Poſſem quidem in hujus rei probationem proferre Dagoberti præcepta duo, Ermentrudis illuſtris matronæ Teſtamentum, aliáque eorumdem temporum inſtrumenta, quæ tu ſincera judicaſti, quamvis formam epiſtolæ non habeant. Sed inſtar omnium eſſe debet repræſentatum in Supplemento tuo mutilum *Chlotarii ſecundi Præceptum pro Monaſterio Sancti Dionyſii*, in quo Præcepto confirmatur, & ſæpius appellatur Teſtamentum, quo Joannes quidam negotiator facultatum

ſuarum partem donaverat Baſilicæ Dionyſianæ. Si regnante Clotario mos fuit, ut Dionyſiana inſtrumenta haberent formam epiſtolæ, non teſtamenti: cur Joannes cum aliquid legare vellet Baſilicæ Dionyſianæ, teſtamentum ſcripſit, non epiſtolam? Vel ſi id negotiatori licuit, cur idem cum in votis haberet Matrona illuſtris, obtinere non potuit? Quæ cum inter ſe conciliari non poſſint, vel deſine Clotarii ſecundi Præceptum pro vero venditare, vel fatere chartam Theodetrudis eſſe ſpuriam.

At locus ille, cujus morem exponit Theodetrudis, non eſt Baſilica Dionyſiana, ſed Lemovicenſis pagus: ita tu quidem. * Quod cum tibi excidit, epiſtolæ contextum non ſatis attentè perpenderas. Luce enim clarius eſt

* *Lib. 1. de re diplom. cap. 2. pag. 5.*

locum illum, cujus mos deſcribitur, non alium eſſe poſſe, quam Baſilicam Dionyſianam, de qua proximus ſermo fuerat, cui villæ donabantur, ubi ipſum ſcribebatur inſtrumentum. At Matrona illa patriâ fuit Tranſligerina & Lemovicenſis. Quo jure id aſſumas, neſcio: ſed ita ſit, per me licet. An quia ipſa Lemovicenſis fuit, inde conſequens eſt, de Lemovicenſis pagi moribus ipſam habere ſermonem, cum proximè appellata Baſilica Sancti Dionyſii, nullâ aliâ re interpoſitâ, ſtatim ac ſine ambiguitate ſubjicit, morem illius loci fuiſſe, ut inſtrumenta, non teſtamenti, ſed epiſtolæ formam haberent?

Caput III.

Examinatur ſecundum Collectionis Dubletianæ inſtrumentum.

*Suppl. cap. 4. pag. 18.

SI *qua in Monaſteriis noſtris vitioſa inſtrumenta deprehenduntur*, *ais, *ea fere omnia ex eorum numero ſunt, quæ tranſumpta vocantur, quorum errata exſcriptorum, non authenticorum vitio tribuenda ſunt.* Ego vero non exſcripta tantum, ſed ipſa etiam Authentica, quæ vocas, non raro aut falſa, aut ſuſpecta eſſe contendo. Atque hujus rei exemplum erit ſecundum Collectionis * Dubletianæ inſtrumentum. Non negabis Autographum ipſum à Dubleto viſum fuiſſe: affirmat enim vir candidus & ſimplex Dubletus diploma, quod repræſentat,

* *Antiquitez & Rech de l'Abbaye de S. Denis pag. 655.*

ſcriptum fuiſſe in cortice, & ſigillo munitum integro cum effigie Regis. Non ſcriptum fuiſſet in cortice Apographum, non ſigillo munitum. Exhibuit ergo diploma hoc Dubletus ex ipſo Autographo. Suſpectum tamen illud eſt, nec uno nomine ſuſpectum.

I. Quod illo continetur privilegium pro Nundinis Dionyſianis datum dicitur 3. *Kal. Auguſti anno ſecundo regni Dagoberti Compendio.* Contra Monachus Dionyſianus, qui *geſta Dagoberti primi* ſcripſit, te ipſo autore, * ante annos fere octingentos, expreſſè teſtatur, * non ſecundo, sed duodecimo Dagoberti anno id genus privilegii Baſilicæ Dionyſianæ conceſſum eſſe, & regio *Præcepto* firmatum. Atque hujus Scriptoris autorita-

* *Ann. Ord. Bened. lib. 12, pag. 340.*

* *Cap. 34.*

tem, uti *nec in omnibus probas,* * *quia fabuloſa ſubinde quædam intermiſit, ita nec omnino rejicis, quia domeſtica inſtrumenta viderat.* Si qua ergo ipſi fides aliquando debetur, maximè hoc in loco, ubi ea refert, quæ lecto à ſe regio *Præcepto* continebantur.

* *Ann. Ord. Bened. lib. 12. pag. 340.*

II. Idem diploma inſcribitur *Vicariis, Centenariis & cæteris Miniſtris Reipublicæ noſtræ.* Qui publica munia exercebant *Miniſtros Reipublicæ* interdum eſſe appellatos ſub Regibus ſecundæ Dynaſtiæ haud equidem ignoro. Sed non videtur iſtud nomen ante hæc tempora cognitum fuiſſe Francis. Neque vero *Reipublicæ* nomen * apud Gregorium Turonenſem, Fredegarium, aut ejus Continuatores memini me legere, niſi cum ſermo eſt de Imperio Romano.

* *Greg. Turon. lib. 2. cap. 3. in fine Fredeg. Chronicon cap. 23. Fredeg. Contin Cap. 120.*

III. Dago-

III. Dagobertus Præfectos Provinciis alloquens ait, *Sciatis, Miſsi noſtri. Miſſorum* appellatio Carlovingicis temporibus communis, anterioribus ſæculis fuit rarior.

IV. Idem Rex inter eos qui ad nundinas Dionyſianas convenire ſolebant, numerat *Saxones. Ungarios, & Rothomenſes.* Quæ verba ſi vere Dubletus legit in Autographo, ipſum ſuppoſititium eſſe manifeſtè demonſtrant. Neque enim, ut puto, ullus dixerit Hunnos jam tum in Francia dictos fuiſſe Hungaros; multò minus illos negotiandi causâ ad nundinas Dionyſianas acceſſiſſe. Suſpicarer ego, quia Saxonibus Ungariorum nomen hîc adjunctum video, in Autographo ſcriptum fuiſſe Angrarios, non Ungarios. Angrarios enim inter

Saxones numeratos, aut ſaltem Saxonibus finitimos fuiſſe ex * Eginhardo conſtat. At Labbeus noſter * contendit legi debere *Wicarios* non *Ungarios* : *Wicarioſque* illos eſſe dicit, qui incolebant *Wicum portum*, de quo paulo ante ſermo fuerat. Quod ſi ita eſt, Saxonum nomine videntur intelligi debere illi, qui oppoſitam Cantio Galliæ Celticæ oram, dictam aliquando Saxonicum littus, habitabant. Et vero orationis contextus hunc ſenſum videtur exigere. Quæ conjectura, ſi vera eſſet, certiorem faceret diplomatis veritatem ; cùm Neuſtriæ littus Britannicæ inſulæ oppoſitum, circa hæc tempora Saxonicum appellari interdum potuiſſe videatur.

* *Mel. cur. pag. 411.*

* *Eginh. Ann. ad an. 775.*

Plura, quæ hoc in loco congerere poſſem omitto, ut duo ſub-

jiciam, quæ tu certè non repudiabis.

V. Privilegium ſuum Dagobertus his verbis concludit : *manus noſtræ ſubſcriptionibus eam* (præceptionem) *ſubter decrevimus roborare, & de annulo noſtro ſigillare juſſimus.* Similem concluſionem habent Merovingica Collectionis Dubletianæ Diplomata decem, hoc eſt, illorum pars ferè media. Id tu cum ignorare non poſſes, tamen ita pronuncias : * *Pauca, ſi non fallor, indubitata invenias eorumdem Regum* (Merovingicorum) *monumenta, quæ annuli ſigillíve mentionem faciant.* Illa ergo Diplomata decem, in quibus annuli ſigillíve fit mentio, & quorum primum eſt, quod nunc examinamus, non cenſes indubitata.

* *Lib. 2. de re diplom. cap. 6. p. 88.*

VI. Poſtquam annotaſti * Re-

ges primæ ſtirpis pronomine, *Ego*, uſos aliquando in ſubſcriptione nominis : addis videri tibi, quod in diplomatibus Merovingorum ſolus id adhibuerit Clodoveus Magnus. Hæc cum ſcribebas, legeras Diploma, quo de nunc agimus : in eóque animadverteras ſubſcriptionem iſtam: *Ego Dagobertus rex ſubſcripſi.* Viſum ergo tibi fuit diploma hoc nullius eſſe autoritatis.

CAPUT IV.

Examinantur plura Collectionis Dubletianæ inſtrumenta.

TERTIUM Dubletianæ Collectionis inſtrumentum, * quod eſt diploma Dagoberti, quamvis non ſit *ex eorum numero, quæ tranſumpta vocantur*, utpote ſcriptum in cortice, Regiáque

* Doublet p. 657.

& quindecim tam Epiſcoporum, quam Procerum ſubſcriptione firmatum: tamen neque tu, neque quiſquam alius ſpurium eſſe negaverit. Nam ut cætera omittam, in eo laudatur Privilegium Conſtantini, quod his temporibus poſterius eſſe fatentur omnes eruditi; ſubſcribúntque inter alios Epiſcopos Eligius & Dado ſive Audoënus, quos nonniſi tertio poſt Dagoberti obitum anno Epiſcopos factos fuiſſe certum eſt. Cum ergo tam manifeſtis ſignis ſeſe prodat falſitas, ad ea quæ ſubſequuntur feſtinandum.

Non una ratio eſt, propter quam * quarta Dubletianæ Collectionis chatta tibi ſuſpecta eſſe debuit. ** Doublet p. 658.*

I. Data dicitur anno Dagoberti octavo *in menſe Octobri*, prætermiſſo menſis die. Quod vi-

tium etſi ſolum eſſet, chartæ fidem omnem adimit : ſiquidem non eſt credibile Dagobertum in Francia non ſervaſſe legem, quam ipſe Alamannis impoſuit, * *ut ſcriptura non valeret, niſi in qua annus & dies evidenter oſtenditur.*

** In lege Alamann. tit. 2.*

II. Dagobertus annuli, quo regia effigies, quæ integra hactenus cum ſigillo remanſit, chartæ impreſſa eſt, mentionem facit his verbis : *annuli noſtri impreſſione eam ſubter decrevimus roborare.* Quod perrarum eſt, teipſo teſte, * in Merovingicis diplomatibus indubitatis.

** Lib. 2. de re diplom. cap. 16. p. 167.*

III. Chartâ hâc Dagobertus plures villas donat *Fratribus Monachis deſervientibus ad Baſilicam domni Dionyſii.* Atqui tamen, ſi valet Diploma illud, quod *primum æri inciſum exhibes in Libris *de re diplomatica*, an-

** Lib. 5. p. 374. lib. 6. p. 465.*

no Dagoberti octavo nondum Monachi Baſilicam Dionyſianam obtinuerant: ſed adhuc ibi conſiſtebant Clerici.

IV. Villas concedit Dagobertus *cum omnibus juſtitiis & dominiis*. Quas voces eo ſenſu, quo hîc uſurpantur, Dagoberti temporibus fuiſſe minus communes exiſtimo.

Quinta * Collectionis Dubletianæ charta ſcripta in cortice, ex earum etiam numero eſt, in quibus annuli regii contra morem fit mentio, ſed alia habet multo evidentiora falſitatis ſigna. * *Doublet p. 659.*

I. Eligius, ut cœteros omittam, qui vivente Dagoberto Epiſcopus non fuit, tamen in ea ſubſcribens Epiſcopum ſe dicit.

II. Quis non videat plura falſitatis argumenta, vel in iis verbis? *Jubemus atque conſtituimus,*

ut neque nos, neque ſucceſſores noſtri, neque quilibet Epiſcopus vel Archiepiſcopus, nec quicunque de judiciaria poteſtate accinctus in ipſam ſanctam Baſilicam, vel immanentes in ipſa, niſi per voluntatem Abbatis & ſuorum Monachorum ullam unquam habeat poteſtatem. Sed ſit hæc Sancta Mater Eccleſia... libera & abſoluta ab omni invaſione, vel inquietudine omnium hominum, cujuſcumque ordinis vel poteſtatis eſſe videantur.

III. Quid dicam de mulcta *30. Librarum ex auro puriſſimo*, quæ infringentibus immunitatem hanc injungitur? Hæc & alia fuſius ego proſequerer & evolverem, niſi mihi perſuaſum eſſet chartam hanc & tibi & eruditis omnibus videri falſiſſimam.

* *Doublet p. 660.*

Sextum * Dubletianæ Collectionis inſtrumentum non eſt me-

lioris notæ, quam præcedens.

I. His verbis concluditur: *Hoc noſtræ præceptionis Decretum noſtræ dignitatis annulo inſigniri præcipimus. Datum anno decimo regni Domni Dagoberti glorioſiſſimi Francorum Regis. Dado regiæ dignitatis Cancellarius recognovit, legit & relegit.* Quot verba, totidem ferè ſunt falſitatis indicia. Primò formula exprimens factum à Dagoberto ſigillandi Diplomatis præceptum, nec Merovingicis chartis convenit, nec fortaſſe ullis aliis. Deinde Dagobertus qui ipſe ſubſcribere ſolet, non ſubſcripſit. Præterea nec dies notatur, nec menſis, nec locus in quo diploma datum eſt; quod poſtremum, ut ais, *Merovingis atque Carolinis Regibus rariſſime, ſi unquam, accidit.* Inſuper neque tunc in uſu fuit hæc

notandi anni formula: *anno decimo regni Domni Dagoberti Glorioſiſſimi Francorum Regis*. Denique multò minus probari poteſt hæc Dadonis Referendarii ſubſcriptio: *Dado regiæ dignitatis Cancellarius recognovit, legit & relegit.*

II. Neque hæc ſola ſunt ſuppoſititii diplomatis vitia. Qui illud confinxit Falſarius, ſic Dagobertum inducit loquentem: *Si quis vero contra hoc meæ Majeſtatis decretum præſumpſerit.* Ignoravit ſcilicet ſpurii diplomatis artifex, quod erudite obſervas, * *Reges primæ ac ſecundæ ſtirpis apud Francos uſos fuiſſe vocabulis* celſitudinis & ſerenitatis, *cum ſermonem de ſe ipſi inſtituebant: majeſtatis autem compellationem rariorem fuiſſe ante ſæculum undecimum.* Neque ſolum indoctus fuit, ſed ſine judicio, qui viola-

* *Lib. 2. de re diplom. cap. 6. p. 89. & ſeq.*

torem regii Decreti ſervum damnavit, non modo accipiendis *in publico centum quinquaginta ictibus*, quæ quidem ſervorum pœna erat in uſu, ſed etiam *ſolvendis auri puriſſimi libris decem, & argenti probatiſſimi pondo viginti.*

Piget reliqua referre, quæ chartæ hujus falſitatem demonſtrant.

Septimum Dubletianæ Collectionis * inſtrumentum multiplici nomine inter ſpuria rejici debet. Unum ex multis ſeligo. In eo Dagobertus ita loquitur: *ſicut Conſtantinus Magnus Imperator ſemper Auguſtus ac ſanctæ Eccleſiæ defenſor tutiſſimus, ſub quo viguit illa & mirum in modum excrevit, Beato Petro Arcem Romani Imperii cum omni integritate obtulit, ac Sancto Sylveſtro contulit per ſua legitima documenta: ita & nos*

* *Doublet p. 661.*

noſtra regali munificentia Deo atque Beato Dionyſio ſpeciali protectori noſtro concedimus in perpetuum, & donamus hoc caſtellum (Sancti Dionyſii) cum omnibus adjacentiis & pertinentiis ſuis anno undecimo regni noſtri. * Subjungit Dubletus ſimul cum illa Dagoberti charta repertum eſſe exemplar, quod *Donationem Conſtantinianam* vocant : ne videlicet quiſquam dubitare poſſet, de hoc ipſo monumento intelligi debere Pſeudo-Dagobertum. Verum cum nunc in confeſſo ſit apud omnes inſtrumentum *Donationis Conſtantinianæ* longè poſt Dagoberti tempora fuiſſe fabricatum : quid cenſendum de charta Dagoberti, in qua ſit de illo mentio tam ſplendida ?

* *Pag 662.*

Inſtrumenti octavi * falſitatem perſpiciet, quiſquis ejus initium

* *Doublet p. 669.*

tium & finem legerit. Sic incipit: *In nomine Domini Dei æterni & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Dagobertus :* cùm tamen certum ſit, te ipſo teſte, *nullum in tota prima Regum Francorum ſtirpe indubitatum diploma inveniri, quod ab invocatione exordium ducat : * Dagobertú nque ac cæteros ejuſdem familiæ Reges diplomata ſua abſolutè ab inſcriptione nominis incipere ſolitos fuiſſe, nulla ejuſmodi invocatione præmiſſa.

** Lib. 3. de re diplom. cap 3. p. 68.*

** Lib. 3. de re diplom. cap. 3. p. 218.*

In fine ejuſdem diplomatis conjungitur Indictio XII. cum anno XIII. Dagoberti. In quo duo occurrunt vitia : primum quod Indictio XII. non congruat cum anno Dagoberti decimo tertio : alterum quod notata ſit Indictio, cujus communem uſum in litteris Regum noſtrorum non niſi

ab Imperio Caroli magni cæpiſſe * poſt Papebrochium affirmas. Reliquos ejuſdem diplomatis nævos fædiſſimos proſequi nihil neceſſe eſt. Satis eſt demonſtraſſe, non poſſe illud à te genuinum & indubitatum appellari.

* *Lib. 2. de re diplom. cap. 26. p. 190.*

In nono * nihil deprehendi, quod nunc arguam. Circa decimum * non eſt quod laborem, cum ipſe monueris non eſſe iſtud indubitatis annumerandum: ſic enim loqueris.* *Extat & aliud Dagoberti diploma apud Dubletum pro monaſterio Sancti Dionyſii vel Dodone Abbate, datum anno regni ejus quarto decimo: ſed dubium, quod eodem tempore Aigulphus Abbas eidem loco præfuiſſe videatur*

* *Doublet p. 699.*

* *Doublet p. 670.*

* *Annal. Bened. lib. 12. p. 341.*

Undecimum, * ut cætera omittam, falſum evincunt ſubſcriptiones ac ſigna *Arnulphi Me-*

* *Doublet p. 671.*

tenſis Epiſcopi & *Eligii Noviomenſis Epiſcopi.* Si quidem in confeſſo eſt apud omnes, illum ante annum Dagoberti decimum quartum, quo diploma datum dicitur, diem ſupremum obiiſſe : hunc vero nonniſi regnante Clodoveo Dagoberti filio factum eſſe Epiſcopum.

Duodecimum *, quod annum habet Dagoberti decimum quintum, vel ipſe ſtylus ſuſpectum facit ; atque illud in primis, quod Dagobertus caveat, ne Abbas Monaſterii Dionyſiani conceſſas loco ſancto & Monachis villas duas auferre præſumat. Neque enim videtur rem iſtam providere debuiſſe Dagobertus, qui divinare non potuit futurum aliquando, ut diviſis Monaſteriorum bonis pars una Abbati, Monachis pars altera attribueretur. *Doublet p. 671.

Non ſuſpectæ tantum, ſed omnino falſæ videntur diplomati adjunctæ ſubſcriptiones in hunc modum. *Signum Dagoberti Regis. Signum filii ejus Chloudouvei. Signum Eligii aurificis ſui. Signum Dadonis Cancellarii ſui.* Ac primò ſiquid regulæ tuæ valent, * primæ ſtirpis Reges hunc fermè modum adhibuerunt, ut propria manu nomen ſuum ſubſcriberent, hâc formula, *Chlodoveus rex, Childebertus Rex* &c. Deinde cur hic Clodovei adhuc infantuli nomen & ſignum apponitur? Cur Eligius aurificem ſe dicit? Cur Dado Cancellarium ſe, non Referendarium appellat?

* *De re diplom lib. 2. cap: 10. n. 7. p. 108.*

Decimâ tertiâ Dubleti * chartâ cænobitis Dionyſianis donantur Eccleſiæ 29. caſtra aut villæ 24. Atque ut incredibilis hæc munificentia Dagoberti, uno die

* *P. 672.*

unoque inſtrumento tot tantáſque poſſeſſiones donantis, facilius fidem inveniret, non modo Rex ipſe, ſed viginti duo præterea teſtes ſubſcripſêre, inter quos Epiſcopi quatuordecim. Verum eâ ipſa re, quâ facturum ſe fidem ſperaverat impoſtor, fidem perdidit. Nam inter Epiſcopos, quos teſtes aſcivit, appellavit Landericum, Eligium, Audoënum, alióſque, quos non niſi poſt Dagoberti mortem Epiſcopos conſtitutos fuiſſe conſtat.

Inſuper ſic Regem loquentem inducit. *Ego Dagobertus Francorum rex à Deo coronatus, cui ſummi regis permiſſione, prædeceſſorum necne noſtrorum conceſſione, Francia obſecundat & famulatur.* Quæ formula inſolens eſt, & ab his præſertim temporibus omnino aliena. Idem Dagobertus po-

PIERCARLO BO... ENTE

ſteà laudat *Godinum Archiepiſcopum Lugdunenſem*, qui nondum ad hanc dignitatem fuerat evectus: regiæ majeſtatis nomen tunc non uſitatum aſſumit. Cætera non proſequor.

* Doublet p. 673.

Diploma quod ſequitur* datum dicitur *Saurisiagoræ*, qui locus in quarto *de re diplomatica* Libro, ubi de antiquis Regum noſtrorum Palatiis diſſeritur, eorúmque Catalogus texitur, planè omiſſus eſt. Si conſultò, ut ſuſpicor, eſt omiſſus; non aliam certè ob cauſam, quam quiâ diploma in quo laudatur, ſuſpectum erat. Et vero ſuſpectum videri debuit. 1. Nullus in eo notatur annus, quamvis à Dagoberto ſtatutum fuiſſet, *ut ſcriptura non valeret, niſi in qua annus & dies evidenter oſtenditur* 2. Ad firmandam conceſſionem ſuam ait

Dagobertus, velle ſe illam *manus ſuæ ſubſcriptionibus, ac propria annotatione adumbrare.* Quam exprimendæ ſubſcriptionis formulam non puto in ullo alio Merovingico diplomate reperiri. 3. *Ad ſanctum locum,* (Baſilicam Dionyſianam) dicuntur conſiſtere *non Monachi, ſed Clerus & pauperes*; quod tu falſum eſſe cenſes.

Qui decimum quintum * diploma concinnavit impoſtor, Dagoberti effigiem ceræ impreſſam ſpurio inſtrumento affigere potuit, genuinam diplomatum formam imitari ac repræſentare non potuit. Mirum enim quam longe ab antiquarum formularum ſtylo receſſerit. Ac primò quidem rationem exponit Pſeudo-Dagobertus, cur donationes ſuas in tabulas inferri, ac ſcripto mandari

* *Doublet p. 675.*

velit, idque à Patribus decretum eſſe affirmat. Deinde orditur in hunc modum: *Quapropter Ego Dagobertus Dei gratia Francorum Rex.* Quæ pauca verba duas, judice te, falſi notas continent. Obſervas enim, nec Merovingicos Reges initio diplomatum uſos fuiſſe pronomine EGO, voceſque iſtas DEI GRATIA *Francorum rex*, primùm uſurpatas eſſe à Pipino. Pergit Pſeudo-Dagobertus, Baſilicamque Dionyſianam novâ, nec Dagobertinis temporibus uſitatâ appellatione vocat *Eccleſiam Beatorum Martyrum, Dionyſii, Ruſtici & Eleutherii* DE FRANCIA. Mox laudat *Anſoaldum Pictavorum Epiſcopum*, quem cum doceas * ſub Childeberto tertio floruiſſe annis 696. & 697. non facilè dixeris jam tum ſub Dago-

* *Lib. 6. de re diplom. p. 479.*

berto primo ſexaginta ante annis defuncto fuiſſe Epiſcopum. Sed quid ego tempus tero enumerandis hujus inſtrumenti vitiis, quod ſuppoſititium eſſe nemo eruditus negaverit?

Diploma * quod ſequitur, nomen etiam habet Dagoberti, & anno regni ejus decimo ſexto notatur. In illo Rex jam morti proximus inducitur ſic loquens. *Dum jam nos iſto Præcepto minimè ſubſcribere potuimus, quia in manu noſtra trepidabat ille calamus; propterà rogavimus ut dulciſſimus filius noſter Cludovius Rex per ſignaculum nominis ſui ipſam chartam affirmaret & Dado eam offerat & Optimates noſtri ſubſcriberent.*

* *Doublet* p. 676.

Non dubito, quin Dagobertus cum morbo preſſus ſentiret ſibi vitæ periculum imminere, villáſque aliquot *Matriculariis* Baſi-

licæ Dionyſianæ donare vellet, filium Clodoveum vocaverit, ut paratum ea de re inſtrumentum ipſe ſubſcriberet; hoc enim vetuſtiſſima monumenta teſtantur. At contendo exhibitum à Dubleto ea de re diploma, nec eſſe legitimum, nec tale tibi videri debuiſſe.

I. Non eſt legitimum; ſincero enim diplomati ſubſcripſerat cum filio ſuo Clodoveo Nandechildis Regina, ut diſerte teſtatur nepos ejus Clotarius tertius in diplomate, quod in charta Ægyptiaca ſcriptum ipſe authenticum * eſſe affirmas. Apud Dubletum autem Clodovei quidem & aliquot Optimatum ſubſcriptio legitur: Nandechildis vero nomen nuſquam apparet.

Suppl. cap. 5. pag. 20.

Præterea poſtremum hoc Dagoberti morientis diploma paucis ante obitum ejus diebus fa-

ctum eſt : ita habet Anonymus Scriptor geſtorum * Dagoberti primi. Obiit autem Dagobertus XIV. Calendas Februarias. Atqui apud Dubletum diploma datum dicitur XIV. Calendas Octobres, hoc eſt quatuor menſibus & amplius ante Dagoberti mortem. Igitur inſtrumentum Dagoberti, quale à Dubleto exhibetur, reipſa non eſt legitimum.

Cap. 43.

II. Sed nec tibi legitimum videri potuit. Quî enim fieri poteſt, ut veram cenſeas chartam, in quâ regnante adhuc Dagoberto propria manu nomen appinxerit Clodoveus, quem mortuo Patre jam regnantem * negas ſcribere potuiſſe, & inducis ſuam in regio diplomate excuſantem ſcribendi imperitiam ?

Lib. 5. de re diplom. pag. 376. & 378.

Decimum ſeptimum & deci-

mum octavum ſpuria eſſe manifeſtum eſt. Nam cum Dagobertus annum regni decimum ſextum non ſuperaverit, illa tamen dicuntur data, aliud anno regni ejus vigeſimo quinto, aliud trigeſimo. Quare non opus eſt, ut reliqua, quæ in his deprehenduntur falſitatis indicia quamplurima proferantur.

Caput V.

Examinantur reliqua Dubletianæ Collectionis inſtrumenta Merovingica.

DAGOBERTINIS, quæ modo recenſuimus, ſubjungit Dubletus alia Merovingicorum temporum inſtrumenta novem: pleraque falſa, aut incerta.

* Doublet p. 681.

Agmen ducit charta * Clodovei

vei Junioris nomine inſignita, & ſigillo cereo, in quo effigies Regis integra hactenus perſeverat. Monaſterio Dionyſiano eccleſias, villas, poſſeſſiones omnino quindecim uno eodemque tempore donat hæc charta; nobile ſane Merovingicæ liberalitatis ac munificentiæ monumentum, ſi vera ſit. Sed quot verſus, totidem ferè ſigna habet falſitatis. Præcipua tantum breviter perſtringo.

I. *Clodoveus Dei gratiâ Rex Francorum.* Vel hac ſolâ formulâ, qua primus, te ipſo teſte, uſus eſt Pipinus, perfidiam ſimul & inſcitiam ſuam Falſarius prodidit.

II. *Ego Cludouvius ſuperna providente clementia Francorum Rex coronatus, & regiæ celſitudinis culmine ſublimatus.....* Neque formulam hanc quiſquam dixerit

Clodovei Junioris temporibus convenire.

III. *Privilegium Conſtantini Imperatoris.....* Privilegium, quo Conſtantiniana donatio continetur, cum eruditi omnes multò recentius eſſe conſentiant, à Clodoveo laudari non potuit.

IV. *Si autem quiſpiam ſive Epiſcopus, ſive Archiepiſcopus, hoc noſtrum donum violare præſumpſerit, authoritate Dei & noſtra anathematis vinculo in perpetuum ſit colligatus, & à conſortio electorum Dei in cæleſti regno alienatus, & numero damnatorum in inferno aſſociatus.....* Quis hîc non ſtupeat & miretur, Regem autoritate Dei omnipotentis & ſuâ, anathematis vinculo ferire ipſos Epiſcopos atque Archiepiſcopos; chartæque, in qua ligandi, atque adeo ſolvendi poteſtatem ſolis Eccle-

ſiæ Paſtoribus à Chriſto traditam Clodoveus uſurpat, Epiſcopos plures, eóſque ſanctiſſimos per ſummam ignaviam ſubſcribere?

V. *Signum Arnulphi Metenſis Epiſcopi.* Primus poſt Clodoveum ſubſcripſit hic ſanctiſſimus Epiſcopus, qui vivente Dagoberto obierat.

VI. *Signum Gondoëni Cômitis Normanniæ.* Pars illa regni Neuſtraſiæ, quæ nunc Normannia dicitur, non niſi ſub Carlovingis Regibus, cum Normannis conceſſa fuit, nomen iſtud habere potuit: atque adeo inter Francos nullus eſſe potuit regnante Clodoveo ſecundo Normanniæ Comes.

VII. *Signum Charimundi Comitis Flandrenſis.* Balduinus primus omnium ſub Carolo calvo è Foreſtario Comes Flandrenſis

dictus eſt. Sed de hac Charta pluſquam ſatis.

Sequitur altera rurſum Clodovei junioris, de quâ nihil nunc dico, quia fuſiùs illam poſtea * ſum impugnaturus.

* *Part. 3. cap. 2.*

Tertiam chartam, * qua Monaſterii Dionyſiani immunitates confirmantur, Childerico Dubletus attribuerat: tu * Chilperico hujus filio reſtituiſti. In illa levia quædam amimadverti quæ contra morem & ſtylum diplomatum eſſe videntur, ſed quibus non immoror.

* *P. 674.*

* *Lib. 6. pag. 484.*

Quarta, * quam pariter Childerico Regi tribuit Dubletus, & quæ annum ejus habet decimum, manifeſtè falſam eſſe conſenties, ni fallor. Nam & Childericus initio diplomatis utitur pronomine, Ego, quod ipſe ais non niſi in fine diplomatum à Re-

* *Pag. 685.*

gibus Merovingicis adhibitum eſſe : & villam concedit Vipleſiacum, ſimúlque Eccleſias novem in eadem villa conditas ; cum incredibile ſit tot in una villa fuiſſe Eccleſias : & ait Moñaſterio Dionyſiano tunc præfuiſſe Aygulphum Abbatem, qui multò ante hæc tempora obierat : & addit alia multa, quæ nemo dixerit veriſimilia eſſe , aut his temporibus congruere. Præterea inter alios diplomati ſubſcribit Palladius Rothomagenſis Epiſcopus, quamvis certum ſit, Childerico Clodovei ſecundi filio regnante, Eccleſiam Rothomagenſem Epiſcopum habuiſſe Audoënum, non Palladium.

De charta * quæ ſubſequitur, hæc habentur Libro 4. de re diplomatica.* *Theudericus Clodovei ejuſdem* (ſcilicet ſecundi) *filius*

* *Doublet p. p. 686.*

* *Pag. 256.*

in ſyncero diplomate apud Dubletum teſtatur Ermenteum quendam vendidiſſe Godebaldo Abbati Dionyſiano Baudrinum villam ſuper fluvium Hyſſera in pago Camliacenſi. Tibi ergo ac ſocio tuo Michaëli Germain, cum hæc ſcriberetis, viſa fuerat hæc charta genuinus fœtus Theoderici Regis, qui fuit Clodovei ſecundi filius: cum tamen certum ſit, Teoderico Clodovei ſecundi filio regnante, nec Godebaldum Monaſterii Dionyſiani Abbatem fuiſſe, nec Ermentei Patrem Nordebertum ſupremum diem obiiſſe, ut charta exprimere videtur. Momenta hæc quibus chartæ falſitas demonſtrari poſſet, ſi ad Theodoricum Clodovei ſecundi filium referenda eſſet, eripuiſti nobis in Libro ſexto, ubi, quod in quarto exciderat, ſic emenda-

ſti : * *Diploma Theoderici Regis editum apud Dubletum pag. 686. & 687. Theoderico Clodovei Junioris filio perperam tribuitur.* Contendis autem tribuendum eſſe Theodorico Calenſi.

* Pag. 628.

Sexto loco Dubletus Præceptum * exhibet, quo villa Solemium Monaſterio Dionyſiano à Childeberto Rege conceditur. Hanc ipſe chartam excripſiſti integram in Libro * ſexto ; quia *optimæ notæ* * tibi viſa eſt. Habet tamen illa inſigne vitium. In ea quippe legimus Chillardum Abbatem anno duodecimo Childeberti Regis jam tum Monaſterio Dionyſiano præfuiſſe : cum tamen ex teipſo certum ſit Dalphinum, cui Chillardus ſucceſſit, ad annum uſque Childeberti decimum ſextum ſuperfuiſſe.

* Doublet p. 689.

* De re diplom. p. 481.

Ibid. p. 627.

Neque tam apertum hujus

chartæ vitium tibi latuit, Vir erudite. Iſtud corrigendum * ais, & loco Chillardi Abbatis reponendum eſſe Chainonem, ſeu potius Dalphinum. Si quis interroget, an ipſum Autographum nomen, habuerit Chanonis aut Dalphini : id quidem affirmare non auſis, quia Autographum periit, nec niſi exempla ſuperſunt. At legiſti ſaltem Chainonis nomen, aut Dalphini in aliquo vetuſto exemplo ? Neutiquam : ubique Chillardi nomen apparet. Verum conjicis erratum hoc irrepſiſſe vitio Scriptoris. Ingenioſè. Neque ſum neſcius quam multa peccent ſcribæ amanuenſes. At hujus generis peccata, ut unum nomen proprium alteri ſubſtituatur, quocum nihil habet commune, non ita frequenter excidunt. Adde quod iſtud ipſum

** Ibid.*

certò affirmare non audeas, ſed tantummodo per conjecturam. Quandiu autem incertum eſt, extiteritne reipſa in Autographo, an non, Chillardi nomen, Childeberti charta de villa Solemio manet incerta, neque idonea eſt, quæ tanquam indubitata veri regula proponatur.

Exſcribit Dubletus ſeptimo loco * Chilperici diploma, quod tibi * fide dignum viſum eſt. Ignoſce, ſi ego dixero non prorſus abeſſe à ſuſpicione falſi. Suſpicionem movet illud imprimis quod Raganfredus Major-domus, quo petente *Foreſte-Roverito* conceditur Baſilicæ Dionyſianæ, ipſe diploma Chilperico offerat, ac præter morem Referendarii munere fungatur. Nobile erat ac illuſtre Referendarii munus, non ita tamen ut cum digni-

* P. 689.
* P. 627.

tate Majorum - domûs conferri poſſet ; præſertim ex quo illa ſummam totius regni adminiſtrationem & poteſtatem prope regiam adjunctam habuit. Adde quod etſi Majoris-domus poteſtas fuerit ſumma : non videatur tamen ille Referendarii aut Notarii Regii vices in diplomatibus offerendis legitimè ſupplere potuiſſe. Neque vero, ſive ad anteriores, ſive ad poſteriores Raganfredo Majores-domûs reſpicias, ullum, ut puto, reperias, qui ſe ad Referendarii munia obeunda abjecerit. Sed neque tu videris id Raganfredo tribuere poſſe, qui produxiſti diplomata quinque ejuſdem Chilperici, quibus non Raganfredus, ſed Actalius, Ado, aliique, ſive Referendarii, ſive Cancellarii ſubſcribunt.

Neque parum ad ſuſpicio-

nem meam augendam contulit nomen ipſum Turnoaldi Pariſienſis Epiſcopi, qui in eodem diplomate præeſſe dicitur Monaſterio Dionyſiano. Nam etſi non negem fieri omnino potuiſſe, quod ais, ut ipſe ex Epiſcopo Monachus, atque ex Monacho Abbas, regnante Chilperico, factus fuerit. Quia tamen ipſe doces Chilpericum vix quinque aut ſex annis regnaſſe, primóque ejus anno Chillardum Abbatem adhuc fuiſſe ſuperſtitem: poſterioribus autem Chilperici annis Hugonem Monaſterio Dionyſiano præfuiſſe, Berthoaldúmque Hugoni jam ſucceſiſſe anno Theoderici Calenſis tertio; vix adducor, ut credam Chillardo & Hugoni interſerendum eſſe Turnoaldum: & octo aut novem annorum ſpatio quatuor fuiſſe Mo-

naſterii Dionyſiani Abbates. Potuit iſtud ita contingere, ut jam dixi; ſed contigiſſe non credam, quamdiu non aliud quam ſuſpecti diplomatis teſtimonium proferetur.

** Doublet p. 690.*

Caroli Martelli diploma * quod unum ſupereſt examinandum, Pater Michaël Germain, ut egregium; Labbeus noſter, ut maximi momenti monumentum prædicat: quibus ego lubentiſſimè aſſentirer, ſi in eo tam certa veritatis nota affulgeret, quam vera & obſervatione digna ratio temporum conſignatur. *Actum* dicitur diploma *anno quinto poſt defunctum Theodoricum Regem.* Quæ verba apertè demonſtrant, poſt obitum Theodorici Calenſis aliquot annorum interregnum fuiſſe. Hoc ipſum quidem erudiſſimus Sirmondus noſter pridem animad-

animdvertit, & caliginem quam hujus interregni ignoratio temporibus Caroli Martelli obduxerat, notis ſuis, qunatum in ſe erat, diſſipavit. Optandum tamen, ut quod ipſe feliciter conjecit, veteris alicujus monumenti autoritate confirmetur. Verum cordati homines plerumque malunt teſtem habere nullum, quam vacillantem aut dubiæ fidei. Dubia autem fides eſt iſtius diplomatis; & ſi me non fallit conjectura, dubiam ipſe judicaſti. Nam cum * monueris extare illud etiamnum in Archivo Dionyſiano, inſpectúmque à te ipſum Authographum; neque ignores quanti eruditorum hominum interſit veritatem ejus eſſe omnino exploratam; tamen illud cum cæteris, quæ indubitata putâras in ſexto tuo libro non repræſentaſti, qui a-

* *Lib. 2. de re diplom. p. 189. lib. 4. p. 257.*

lia momenti multò levioris à Dubleto pariter edita, exhibes denuò, aut æri inciſa, aut ſaltem exſcripta.

Et vero ſi vera ſit hæc Caroli Martelli charta, quid de propoſitis à te regulis ſentiendum?

I. *Genuina* diplomata quotquot* „ *vidiſti, abſolute ſic incipiunt*: Clo„ doveus rex Francorum Vir inlu„ ſter; Childebertus rex Franco„ rum Vir inluſter &c. *Qui* ritus ut ipſe addis perſeveravit uſque ad Pipinum Regem, cujus privilegium pro cœnobio Fuldenſi hoc habet initium* „ *apud Othlonum*: Pipinus rex Fran„ corum Vir inluſter. Contra in Caroli Martelli Diplomate, ipſius nomini præfatio præmittitur. Atqui tamen, * ut ipſe rurſum mones, ſi qua Carolus Martellus diplomata tum (hoc eſt durante interregno) edidit, non videtur

* *Lib. 2. de re di lom. cap. 3. p. 69.*

* *Ibid.*

* *Lib. 2. cap. 26. p. 189.*

à more regio fuiſſe receſſurus.

II. Nullum in tota prima ſtirpe indubitatum Diploma inveniſti, * quod ab hac invocatione, *In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*, aut ab ea, *In Dei nomine*, exordium ducat. Et tamen ſic Carolus Martellus inducitur loquens. *Ego in Dei nomine inluſter Vir Carolus Martellus.* * *Ibid.*

III. Nunquam, * quod ſcias, pronomine *EGO* utebantur Reges Merovingici initio Diplomatum, nec ſingulari numero de ſe loquebantur. Neutrum tamen vitatum eſt in Diplomate, quod examinamus. * *Lib. 3. cap. 1. p. 218.*

IV. Carolus poſtquam ſe dixit Majorem-domûs, addit contra illorum temporum morem, ſe eſſe filium Pipini. Simili modo Clodoveus Junior filium ſe dixerat Dagoberti, in quodam Col-

lectionis Dubletianæ Diplomate. Sed iſtud manifeſtè ſpurium eſt.

V. Mirum videtur Carolum volentem Monaſterium Dionyſianum opibus augere, non ſuum aliquod prædium, ſed villam regiam ipſi donare; ſimúlque monere, ne ullus de hæredibus ſuis contra hanc donationis ſuæ Epiſtolam venire aut agere audeat.

VI. Diploma ſic concluditur, *Actum Careciaco*..... cùm tamen Merovingici, non vocem hanc *Actum*, ſed iſtam *Datum* ſolummodo uſurpent.

VII. Nulla idonea excogitari ratio poteſt, cur in eodem Diplomate notari debuerit ſignum & conſenſus illuſtris matronæ Sonechildis ac Grifonis ejus filii.

VIII. Nec facilius eſt divi-

nare, quis ille ſit Audoënus Cappellanus, qui ſubſcripſit. Scio Clipiacenſi fundo, de quo in diplomate agitur, adjunctam tunc fuiſſe *Cappellam* Sancti Audoëni. At ſi, qui in hac *Cappella* tunc Miniſter fuit, donationi ſimul cum aliis ſubſcribere juſſus fuiſſet, an ita ſubſcriberet, *Audoënus Cappellanus* ?

IX. Sed multò difficilius eſt dicere, cujus ſit ſubſcriptio, quæ ultimo loco legitur his verbis, *Ego Theudericus ſubſcripſi.* Non videtur illud nomen privati hominis:non poteſt eſſe ipſius Theoderici Regis,qui ante quinque annos obierat. Si dicas appoſitum à Notario defuncti Regis nomen, quia nondum ei ſucceſſor datus fuerat ; cur ultimo loco appoſitum eſt, non primo ?

Reliqua prætereo quibus pro-

batur hoc Dubletianum Caroli Martelli diploma, aut ſuppoſitum eſſe, aut ſaltem incertum. Quanquam exiſtimo, ſi ſpurium ſit, ex genuino tamen aliquo inſtrumento deſumptam eſſe ſingularem, quam in eo cernimus, temporis notam.

Poſtremum inter Merovingica locum obtinet Pipini Majorisdomús Diploma, quod nullam habet notam temporis. Verum ſive factum dicatur paulo poſt Caroli Martelli obitum, antequam Childericus à Pipino Rex conſtitutus eſſet; ſive poſtquam Regis nomine Childericus donatus eſſet, pariter falſi convincitur. Si dicatur factum diploma antequam Childericus regio nomine potiretur, manifeſtè falſum eſt: ſiquidem in eo laudatur Fulradus Monaſterii Dionyſiani Ab-

bas, qui anno quinto Childerici nondum dignitatem * hanc fuerat adeptus. Si Diploma regnante jam Childerico factum eſſe reſponderis, falſitas ejus multò evidentioribus ſignis demonſtrari poteſt. Quis enim unquam in animum inducat, regnante Childerico, Pipinum factas à priſcis Regibus Monaſterio Dionyſiano donationes, conceſſaſque immunitates confirmaſſe autoritate ſuâ, non regiâ; voluiſſe ut huic ſuo beneficio conſentirent Proceres & Comites Palatii, de conſenſu Regis nihil omninò curaſſe: præterea injunxiſſe preces pro ſe, pro filiis ſuis multas, nullas pro Rege: denique inſtrumentum non regio ſigillo, ut mos erat, ſed ſuo obſignaſſe. Quæ ſi in Pipinum nondum Regem cadere nullo pacto poſſunt, falſum eſt diploma,

* *Mabill. de re diplom. lib. 6. diplom. 37. p. 410.*

in quo hæc & alia plura non minus abſurda leguntur.

Nunc verò ut concludamus paucis, quæ fuſè diſputavimus; vide quam opinionem lectores concepturi ſint, non dico de fide tua, cui nihil unquam detractum volui, ſed de tua diligentia. Affirmas enim in ſexcentis & amplius Diplomatibus Dionyſianis, quæ Dubletus collegit, vix quinque aut ſex falſa eſſe. Atqui tamen ferè illa omnia quæ examinavimus, hoc eſt viginti ſeptem Merovingica, aut manifeſtè ſpuria ſunt, aut ſaltem valde incerta; vixque in tanto numero tria aut quatuor reperias, quæ falſi non ſuſpecta ſint, aut etiam convicta.

Caput VI.

Non ſatis conſentire inter ſe qui diverſis temporibus Monaſterii Dionyſiani inſtrumenta recenſuêrunt.

QUo pacto fieri poſſit, ut plurima eorum quæ olim in Tabulario Diónyſiano extabant Diplomata Regia, jam nunc vel improborum hominum malitiâ, vel negligentiâ cuſtodum, vel temporum injuriâ perierint, nemo non intelligit. At in iiſdem ſcriniis nunc aſſervari inſtrumenta Merovingica, quæ ſuperiori ſæculo illic non videbantur, aut ibidem ſuperiori ſæculo eſſe reperta, quæ nono in eodem ſacrario quæſita non occurrerant: ea res ſane admirationem habet non

parvam ; & ut libere dicam quod ſentio, non caret ſuſpicione.

Hanc quidem omni ſtudio curaviſti amovere, & venerandi multis nominibus loci autoritatem ſartam tectam conſervare. Quod utinam feliciter fuiſſes executus! Lubentiſſimè ego tibi omnium primus gratularer & plauderem. Neque enim alio conſilio, quæ mihi ſuper ea re difficultatem faciebant expoſui, quam ut nodis omnibus à te diſſolutis tandem haberem, ubi poſſem tutò & expeditè pedem figere. Verum reſponſis tuis nodos, quos ſolutos optabam, videris magis ac magis impediviſſe. Meáne tenuitas, an rei ipſius obſcuritas in cauſa ſit, cur ita mihi videatur, & tuum & eruditi Lectoris judicium eſſe volo.

Iniquus eſt & imprudens, ſi

tibi creditur, quiſquis ſequiorem de Archivo Sancti Dionyſii opinionem concipit ex ſilentio Anonymi Monachi. Nam licet ille dum Monaſterio ſuo factas à Merovingis Regibus donationes recenſet, pleraſque prætermittat, quarum tu & Dubletus meminiſtis: nihil tamen inde contra te & Dubletum inferri poſſe contendis; quia, ut ais, Scriptori illi minimè propoſitum fuit ſingulas enumerare. Hoc autem illi minimè fuiſſe propoſitum probas ipſius verbis aïentis,* *nimis longum fore omnia enarrare, quæ Rex* (Dagobertus) *ditandis Sanctorum Cœnobiis impendit.* * Cap. 43.

Quæ verba, ſi de ipſo San-Dionyſiano, non de aliis Cœnobiis intelligeret Scriptor Anonymus; merito quis hîc meam deſideraret aut fidem aut diligentiam : ſi-

dem, ſi ejus ſilentium objeciſſem, quem ſcirem apertè profiteri non omnia à ſe enarrata: diligentiam, ſi iſtud mihi excidiſſet, nec Autorem quem citabam, ſatis attentè legiſſem. Verum iſto, quem appellaſti, loco de aliis Cœnobiis ſermo eſt, quam de Dionyſiano. Quippe cùm Dagobertus non modo Sancti Dionyſii, ſed etiam Sanctorum Mauricii & Martini Eccleſias aliáſque plures ampliſſimis muneribus locupletarit, Monachus Dionyſianus minus neceſſarium duxit opere ſuo ſigillatim declarare, quibuſnam opibus cætera Sanctorum Cœnobia ab eodem Rege ditata fuiſſent. Satis ſibi habuit, regiam erga cænobium ſuum munificentiam explicare: veritus ne ſi quid ultra tentaret, nauſeam Lectoribus pareret & faſtidium.

Ean-

Eandem ob cauſam villarum & poſſeſſionum omnium, quas Monaſterio ſuo Dagobertus attribuerat, nomina ſigillatim recenſere noluit: vixque quinque aut ſex appellavit ex viginti ſeptem, quas poſſeſſas olim à Sadregiſelo Aquitanorum Duce, poſtea in fiſcum addictas, Dionyſianis uno die unóque inſtrumento à Dagoberto traditas fuiſſe teſtatur.

Sed qui ſingula villarum nomina declarare ſuperfluum putavit: idem ſtudiosè enumeravit quæcumque in ſuam notitiam venerant donationum inſtrumenta. Quod quidem non poteſt non eſſe perſuaſum his, qui ſcripta ab eo Autore Geſta Dagoberti integra evolverint. Ille cætera Regis facta, vel omittit planè, vel excerpta plerumque ex Fredegarii

Chronico raptim proſequitur. Quæ autem ad Monaſterii ſui extructionem, ornatum, factáſque ei donationes ſpectant, fusè tractat & minutatim exponit. Curæ eſt imprimis tabulas quæ donationum fidem facerent, ſeu, ut vocat, Præcepta regia ſingula laudare, ita ut ne illa quidem quæ levioris erant momenti, omiſerit: quale eſt illud quo ſolidi centum ad emendum annuatim oleum aſſignantur, & aliud quo totidem ſolidi in gazophylacium jubentur inferri. Hæc & alia minoris momenti inſtrumenta qui non neglexit, putáſne ea prætermiſſurum, quibus poſſeſſiones ampliſſimæ Dionyſianis conferebantur?

Sed quid ego pluribus demonſtro, quod te quodammodo pœnituit negaſſe? Sic enim non mul-

tò poſtquàm negaſſes, ſubſumis. *Ita ſit ſane*, inquis, * *ut ejus* (Anonymi Monachi) *propoſitum fuerit beneficia Dionyſianis collata commemorare*. At ſi ita eſt, ut concedis; valet deductum ex ejus ſilentio argumentum. Cui enim propoſitum fuit collata Monaſterio ſuo beneficia commemorare, ille nulla ex his præterire debuit, quæ domeſticis inſtrumentis conſignata reperiebat. Imo, inquis, rationes multæ ſunt, propter quas multa omiſiſſe credendus ſit.

* *Suppl. cap. 2. p. 7.*

Prima eſt, quod *ea tantùm recenſeat, quæ ipſi in memoriam ſcribenti venerunt*. At ſine, quæſo, à te petam, unde iſtud habeas? Neque enim dubitaveram hactenus, quin Scriptor Anonymus cum Dagobertina Monaſteri ſui Diplomata laudavit, præ oculis & manibus haberet, aut ipſa Di-

plomata, aut ſaltem ea quæ inſpectis Diplomatibus in adverſariis ſuis annotaſſet. Atque iſtud mihi idcirco fuerat perſuaſum, quod ille non modo integra inſtrumenta interdum exſcribat, ſed etiam ſingula ſuo loco & tempore collocet, non confusè, inordinatè & temerè, quemadmodum ſolent qui res non meditatas, & prout fortuitò in memoriam occurrunt, litteris conſignant. Collectam diligenti Scriptoris Anonymi lectione opinionem ſi vis ut deponam, cur id exigas, quæſo, ediſſere.

Ais ſecundò, Anonymum Monachum de iis dumtaxat Diplomatibus regiis mentionem feciſſe, quæ ipſe inſigniora exiſtimavit. Si ita eſt, debuerat laudare editum à te in Libris *de re Diplomatica* Dagobertinum inſtru-

mentum pro villa Iticiniſcoam; debuerat multò magis meminiſſe eorum, quæ à Dubleto vulgata Monaſterio Dionyſiano poſſeſſiones ampliſſimas addicunt: nulla enim idonea ratio excogitari poteſt, cur hæc non exiſtimaverit inſigniora, quam illud quo centum ſolidi in Gazophylacium jubentur inferri.

III. Rationes alias divinando congeris. *Fortè*, inquis, *ejus loci Archivum haud diligenter revolverat.... Fortè nec Dagobertina illa diplomata legere valebat..... Fortè nec ipſi aditus in Archivum, dum hæc ſcriberet, facilè patebat.* Vide, quæſo, quo te tuendæ Artis tuæ ſtudium deducat. Annales Benedictinos cum ſcriberes, Monachi Dionyſiani teſtimonio identidem uſurus de eo judicium tuliſti, verum utique

** Annal. Benedict. lib. 12. p 340*

& prudens. Affirmas illum * nec eſſe probandum in omnibus, nec eſſe in omnibus rejiciendum. Non eſt probandus, cum ſparſos in vulgus rumores colligens fabulas intermiſcet. Non eſt rejiciendus, cum inſtrumenta domeſtica, quæ viderat, laudat & exſcribit.

Ita in Annalibus Benedictinis de Anonymo Monacho judicaſti. Verum tam ſano, tam prudenti judicio ſtandum fuerat in Supplemento Librorum *de re Diplomatica*. Nec quia Scriptoris hujus tibi jam adverſabatur autoritas, illa elevanda fuit in ea ipſa re, in quâ potiſſimum valere docueras. Quis enim non miretur eundem Hiſtoricum tibi Annales Benedictinos ſcribenti viſum eſſe fide dignum, quia inſtrumenta domeſtica legerat : tibíque Diſ-

ceptationem noſtram confutanti viſum eſſe dubiæ fidei, quia fortè inſtrumenta domeſtica nec legerat, nec legere valebat? Siccine ejuſdem Scriptoris autoritatem nunc extollis, nunc deprimis, prout illa tibi aut favet, aut nocet? Itáne cenſes fieri poſſe, ut qui nuper inſtrumenta domeſtica certè viderat, eadem hodie forte non viderit? Si Tabularii Dionyſiani fides alia ratione defendi non poſſit, time ne plus illi obſit tua defenſio, quam mea nocuerat impugnatio. Sed de Anonymo Monacho ſatis; nunc ad Dubletum veniamus.

Longè plauſibilior, inquis, *videretur ratio ducta ex Dionyſiana hiſtoria Jacobi Dubleti Dionyſiani Cænobitæ, ſuperiori ſæculo edita, ſi hic generalem & accuratam Sancti Dionyſii Chartarum Colle-*

ctionem feciſſet, aut facere voluiſſet. Quibus verbis apertè declaras, minime Dubletum voluiſſe generalem & accuratam Sancti Dionyſii Chartarum collectionem facere. Si Dubletum à Collectione ſua ea dumtaxat inſtrumenta conſultò excluſiſſe ais, quæ apud Sanctum Dionyſium ſervata, nihil tamen ad hiſtoriam Dionyſianam pertinent, tibi libenter aſtipulor. Conſtat enim non aliud ejus conſilium fuiſſe, quam ut inſtrumenta, quibus collata in Monaſterium ſuum beneficia commemorantur, in luce collocaret. An autem inſtrumenta hujuſmodi quotquot reperiſſet, omnia colligere & in publicum edere voluerit, facile definiri poteſt.

Dubleti quæ mens fuerit, Dubleto nemo certius cognovit, ne-

mo melius nobis aperiet; ipſum audiamus. Scribit ille nullum poſt Dagobertum vixiſſe Francorum Regem, quin Monaſterii Dionyſiani bona vel auxerit, vel ſaltem autoritate ſua confirmarit. Addit Regum noſtrorum hac in re exempla imitatos fuiſſe quoſdam Imperatores, Hiſpaniæ Reges, atque Angliæ, Reginas, alióſque plurimos illuſtres ac pios tum viros, tum fœminas. Denique ita concludit: *Quorum benefactorum memoria cum ſempiterna eſſe debeat, exiſtimavi tutiùs id obtineri non poſſe, quam ſi in publicum edantur ipſorum chartæ, inſtrumenta, litteræ, ſervato temporum ordine & ſucceſſione perſonarum.* Quibus verbis nemo non videt apertè Dubletum profiteri ſe eorum omnium qui Monaſterio ſuo benefecerint, nomina vulgatis donatio-

* *Lib. 3. cap. 1. pag. 651.*

num inſtrumentis poſteritati commendare voluiſſe: atqui hoc ipſum eſt, quod tu eum voluiſſe negas. Utri putas Lectores habituros eſſe fidem? Autori candidè mentem ſuam exponenti? an Interpreti Autoris conſilium ad rem ſuam detorquenti?

At certum eſt, ais, Dubletum ne decimam quidem eorum inſtrumentorum partem, quæ ſcrinia Dionyſiana continent, in Hiſtoriam ſuam tranſtuliſſe. Iſtud ipſum eſt, quod mihi admirationem movet: Dubleto propoſitum erat, ut ipſe non obſcurè profitetur, omnium qui beneficio aliquo Monaſterium ſuum ornaſſent, memoriam editis ipſorum tabulis æternitati mandare: facilis eidem in Tabularium Dionyſianum patebat aditus. Quonam ergo caſu contigit, ut cum ibidem

ſexies mille & amplius, ſi tibi credimus, aſſerventur inſtrumenta vetera, ipſe vix ſexcenta ex tam multis millibus produxerit? Unam aut alteram hujus eventi cauſam attuliſti, ſed minime probabilem.

Uſus eſt, inquis, *tranſumptis, & uno tantum aut altero Chartulario è multis.* Duo hîc Dubleto objicis: primùm ipſum non Autographis, ſed exemplaribus eſſe uſum: alterum non niſi unum aut duo ex multis Dionyſianis Chartulariis ab ipſo exſcripta.

Ad primum quod attinet, peto, quî ſcire poſſis Dubletum Autographa ipſa non conſuluiſſe? *Non potuiſſet,* ais, *antiquiora authentica legere, ut pote vir bonus.* Non nego Dubletum fuiſſe virum bonum ac ſimplicem: ſed fuit etiam patiens laboris; atque adeo po-

tuit legendis veteribus chartis aſſueſcere longo uſu & patientia, quæ una ſatis eſſe videtur ad hoc ſtudii genus. Deinde ſi fuit vir bonus, non dicendus eſt publico fucum facere voluiſſe : ipsíque credendum eſt, cùm Autographa à ſe viſa nec ſemel, nec obſcurè ſignificat. Quid enim aliud mente concipias, cum monet identidem, inſtrumentorum, quæ exſcribit, aliud exaratum in cortice, aliud ſigillo munitum adhuc integro, & his ſimilia. Solentne viri boni ac ſimplices iſta obſervare, cùm ipſa Autographa nec legerunt, ne legere valuerunt ?

Quod autem ais, Dubletum uſum eſſe uno aut altero Chartulario è multis, rurſum quæro, quo autore iſtud affirmes. Deinde miror tibi jam è memoria excidiſſe quod alibi * ſcripſeras: *Bonum*

* *Lib. 3. de re diplom. cap. 2. n. 5. p. 223.*

num ac ſimplicem Dubletum quodlibet incidit in manus, ſine dolo malo in publicos oculos produxiſſe. Inciderunt autem in Dubleti manus, *non unum alterúmve Chartularium è multis*, ſed quotquot erant recondita in Tabulario Dionyſiano.

Aſt ſi quis eò audaciæ deveniat, inquis, *ut poſt Dubletum conficta dicere vel ſuſpicari pergat, quæ in ejus Collectione locum non habent: hunc tanquam inſignis calumniæ reum ad æquos judices provocamus.* Ego vero Diplomata, quæ Anonymus non recenſuit, quæ Dubletus non edidit, quandonam conficta ſint, an ante, an poſt Dubletum, non definio; imò conficta eſſe non dico. Sed quod æqui judices nunquam vetabunt, peto, cur ab Anonymo prætermiſſa ſint, cur neglecta à Duble-

* Suppl. cap. 2. pag. 8.

O

to. Sed addo excogitatas à te iſtius ſilentii cauſas, & in Supplemento adductas nequaquam probari poſſe. Si me idcirco *tanquam inſignis calumniæ reum ad æquos judices provocas*, judices, quos appellas, non recuſo. Tuum erit coram illis vim & pondus rationibus, quas rejeci, addere; meum examinare, utrum ea quæ adjecturus es, certa ſint, & cum iis, quæ jam docuiſti, conſentiant.

Caput VII.

Pugnare cum Anonymi Monachi Scriptis & ſecum invicem Dubletianam & tuam Merovingicorum diplomatum Collectionem.

QUOD objiciebam modo, diplomata, quæ tu ex Archi-

vo Dionyſiano deprompta indubitatorum Autographorum ſpecimina & normam eſſe jubes, latuiſſe Anonymo, Dubletóque Monachis Dionyſianis, non ſic accipi debet, ut omnia prorſus latuiſſe dicantur. Quædam enim ſunt conceſſa Monaſterio veſtro privilegia, & factæ eidem donationes, quæ non modo à te, ſed etiam ab Anonymo & à Dubleto commemorantur ex domeſticis inſtrumentis, quæ viderant. Verum tantum abeſt, ut inde Archivi Dionyſiani autoritas firmetur, ut potius ex hoc capite maximè oppugnari & infringi poſſit. Quæ enim de iiſdem Privilegiis apud vos habentur, interdum diverſa & plane contraria, apertè demonſtrant non eadem à te in ſcriniis Dionyſianis reperta eſſe inſtrumenta, quæ Dubletus vide-

rat; nec eadem à Dubleto edita, quæ legerat Anonymus. Rem exemplis illuſtro.

Geminum exhibuiſti nobis regium diploma pro mercatu Dionyſiano: Geminum pariter Dubletus edidit: Anonymus quoque Dagobertinum pro eodem Mercatu præceptum citat. Hæc inter ſe conferamus.

** Geſta Dagob. I. cap. 34.*

Narrat * Anonymus Dagobertum anno regni ſui duodecimo *annuale mercatum* quod fit poſt Sanctorum Dionyſii & ſociorum ejus feſtivitatem, Dionyſianæ Baſilicæ & fratribus, qui ibidem Deo & Sanctis Martyribus deſerviebant, conceſſiſſe. Idem * addit piiſſimum Regem eidem Monaſterio ſimul attribuiſſe quidquid ex illo mercatu fiſcus percipere poterat, *ſive in ipſa civitate, ſive in omnibus locis*

** Ibid.*

reliquis intra pagum Pariſiacum inibi denominatis. Atque hæc omnia exſcribit ille Autor ex Dagoberti ipſius præcepto, quod viderat, quod ibidem laudat. Igitur quod Anonymi Scriptoris ætate, hoc eſt nono ſæculo, ſervabatur in Archivo Dionyſiano Dagobertinum pro nundinis Dionyſianis diploma ſeu præceptum, notatum erat anno Dagoberti Regis duodecimo, multorúmque pagi Pariſienſis locorum nomina continebat: utrumque expreſsè docet Anonymus. At vero diploma à Dubleto editum ex Autographo corticeo, non duodecimo, ſed ſecundo Dagoberti anno notatum eſt; nec in eo illa Pariſienſis pagi loca nominantur, in quibus fiſcus exigere ſolebat Portoria, & alia id genus vectigalia, quæ Rex Monaſterio Diony-

ſiano indulgere voluit. Manifeſtum eſt ergo Dubletianum diploma non idem eſſe, quod Anonymus ſæculo nono in Tabulario Monaſterii ſui viderat.

Præterea ſi Childeberti Regis *placitum* de mercatu Sancti Dionyſii genuinum eſt & indubitatum, ut eſſe contendis; Dagoberti diploma pro nundinis Dionyſianis, quod aliud nono ſæculo, aliud ſcribente Dubleto extabat in Archivo Dionyſiano, ibidem nullum fuit initio octavi ſæculi. Enimvero placitum Childeberti factum eſt anno ejus regni decimo ſexto, qui ſecundum Chronologiam tuam incidit in annum Chriſti 710. Conquerebatur Dalphinus Abbas vectigalium, quæ ex mercatu Dionyſiano percipiebantur, mediam tantum partem exolvi Monaſte-

rio ſuo, cùm omnia deberentur. Negabat Grimoaldus Major-Domûs deberi omnia; aſſerebátque mediam illorum partem pertinere ad fiſcum regium. Ut lis illa decideretur, juſſu Regis inquiſitum eſt per plures perſonas, quid præceptionibus ſuis anteriores Reges, vel in primordio conceſſiſſent, vel impoſterum confirmaviſſent. Si primordia privilegii ſui jam tum ad Dagobertum Regem retuliſſent Actores Dalphini Abbatis, chartámque habuiſſent aliquam, quæ donationis fidem faceret, debuerunt ſane illam tum maximè producere, cum juſſi ſunt exhibere, quid ſibi regiis præceptionibus conceſſum eſſet in primordio, quid impoſterum confirmatum. Atqui nihil tale ab ipſis exhibitum. Oſtenderunt relegendas chartas & præceptiones

Clodovei, Childerici, Theuderici, & Chlodocarii, quem tu Clodoveum tertium interpretaris, nullam Dagoberti. Nulla ergo tunc temporis extabat Dagoberti charta pro mercatu Sancti Dionyſii.

Sed neque illæ, quæ tum exhibitæ dicuntur Chartæ Clodovei, Childerici, aliorúmque ſatis conſentiunt cum Dagobertino diplomate. Dagobertus quidquid ex illo mercatu fiſcus ſperare poterat, donat non modo ad ornatum Baſilicæ, ſed etiam ad uſum fratrum ibidem Deo & Sanctis Martyribus deſervientium. Contra Childebertus ſignificat regiis præceptionibus cautum fuiſſe, ne collecta ex conceſſis vectigalibus pecunia in alios uſus, quam in luminaria & decorem ipſius Sancti loci, impenderetur.

Neque ſum neſcius haberi *in Collectione Dubletiana Pipini Regis Placitum, in quo Dagobertus Regibus annumeratur, qui mercatum Sancti Dionyſii inſtituerunt & Privilegiis donarunt. Sed cum inſtrumentum illud in hac ipſa re pugnet cum Childeberti placito: quod dixeram, verum eſt, pugnare inter ſe, quæ diverſis temporibus eadem de re ex tabulario Dionyſiano inſtrumenta producta ſunt. * *Pag.* 694.

Ipſe igitur doces Monaſterii Dionyſiani ſcrinia initio octavi ſæculi jubente Childeberto Rege luſtrata fuiſſe, ut cognoſceretur, quid de nundinis Dionyſianis ab anterioribus Regibus in primordio ſtatutum fuiſſet: atque in ſcriniis reperta quidem diplomata Clodovei, Childerici, Theuderici, & Chlodocarii, ſed nul-

lum Dagoberti. Eadem ſcrinia nono ſæculo cum luſtraret Anonymus, eidem occurrit diploma Dagoberti pro nundinis Dionyſianis, quod diligenter conquiſitum centum ante annis ibidem non comparebat.

Prætereaſuperiori ſæculo cum Dubletus Dionyſiana ſcrinia ipſe ſcrutaretur ac ſtudiosè revolveret, Dagobertinum quidem diploma pro nundinis Dionyſianis reperit, ſed longè diverſum ab illo quod ibidem viderat Anonymus nono ſæculo. Apud Anonymum Scriptorem Dagoberti diploma anno regni ejus duodecimo notatur; apud Dubletum anno ſecundo. Diploma quod viderat Anonymus, inſcripta habebat nomina plurimorum pagi Pariſienſis locorum, in quibus portoria & alia id genus vectigalia exi-

gi ſolebant : hæc nomina nuſquam leguntur in diplomate, quod exſcripſit Dubletus. Non idem ergo inſtrumentum ab utroque viſum. Neque in hoc uno Dubletus & Anonymus Scriptor inter ſe pugnant.

Tiberniouem villam ſitam in pago Aurelianenſi à Dagoberto Rege donatam fuiſſe Monaſterio Dionyſiano, unanimi conſenſu tradunt ambo, inſtrumentorum domeſticorum fidem ſecuti. Quæ inſtrumenta Dubletus quidem integra exhibet : Anonymus vero ſummatim recitat. Monachum Anonymum cœnobii ſui inſtrumenta vidiſſe * ipſe teſtaris ; neque vidiſſe tantum dicendus eſt, ſed etiam non alio ex fonte, quam ex inſtrumentis domeſticis ea hauſiſſe, quæ habet de donationibus Monaſterio ſuo

* *Annal. Bened. Tom. 1. Lib. 1.*

factis. Nunquam enim privilegia & opes commemorat, quibus Dagobertus Rex, Nandechildis ejus conjux, ipſorúmque filius Clodoveus Monaſterium Dionyſianum locupletaverunt, quin ſcripta de his præcepta regia laudet, eorúmque ſummam à ſe referri ſtudiosè inſinuet. Quare vel ipſe Lectoribus fucum facere voluit, quod certé non concedes, quod nemo credet, qui ſcriptum legerit; vel inſtrumemta domeſtica viderat & exſcribit. Nunc de villa Tibernione agamus.

Regium de ea præceptum, in quod Anonymus incidit, datum erat anno Dagoberti decimo quarto: iſtud quod Dubletus ſigillo adhuc ſano & integro munitum exhibet, annum habet ejuſdem Regis octavum. In priore dicebatur Rex villam hanc

filii

ſibi comparaſſe facta cum Sancto Ferreolo Auguſtodunenſi Epiſcopo commutatione: hujus commutationis in poſteriore nulla mentio. Apud Anonymum Tibernio ſimul cum villis Campania, Clipiaco ſuperiori, Idcina, Salice, Aqua-puta, & Latiniaco pagi Meldenſis conceditur: in Dubletiano diplomate Dagobertus ſimul cum Tibernione donat Tauriacum, Rubridum, Monarvillam & Waſconis vallem. Quæ tot támque apera diſcrimina manifeſtè evincunt, ni fallor, ex Archivo Dionyſiano exhibitum à Dubleto Dagoberti diploma de villa Tibernione non eſſe idem, quod ibi viderat Anonymus nono ſæculo. Utrum verum ſit, utrum falſum; unúmne, an ambo ſuſpecta eſſe debeant, non attinet hîc definire: ſatis eſt, ſi cer-

tum fuerit ea inter ſe non conſentire.

Neque melius tecum, quam cum Dubleto, conſentit Anonymus. Ait ille,* Dagobertum Regem anno regni decimo quarto Dionyſianis dediſſe Latiniacum villam *ſitam in territorio Meldico, quam ipſe Rex cum Bobone duce, & Tacilone Comite Palatii, de ſuo proprio fiſco commutaverat.* Contra tu * ex ipſo Autographo regium Diploma exſcribis, quo villa Latiniacum poſita in pago Meldenſi, non à Dagoberto, ſed à Theoderico ejus nepote Dionyſianis attribuitur; quo Rex non dicitur villam per commutationem accepiſſe à Bobone & Tacilone, ſed mortuis Ebroino, Waratone, & Ghiſlemaro Majoribus-Domûs qui illam poſſederant, in fiſcum revocaſſe.

* *Geſta Dagob. I. cap. 37.*

* *Lib. 6. de re diplom. n, 13. p. 471.*

Neque cum Anonymo tantum, ſed etiam ipſe tecum pugnas de villa Latiniaco. Nam poſtquam in Libro ſexto *de re Diplomatica* probaſti ex Autographo Dionyſiano villam Latiniacum ſitam in pago Meldenſi à Theodorico Rege Monaſterio Dionyſiano donatam fuiſſe : idem in Supplemento,* probas pariter ex Autographo Dionyſiano eandem villam Latiniacum *ſitam in Territorio Meldinſe..... cum omni jure & termino ſuo, cum omni integritate* circa eadem tempora in perpetuum conceſſam fuiſſe, non Baſilicæ Sancti Dionyſii, ſed *Baſilicæ Sancti Sinſuriani* : non à Theodorico Rege, ſed *ab Ermentrude illuſtri Matrona*. Plura nunc proſequi non neceſſe eſt : tuum eſt edocere nos, quo novo fortunæ beneficio contigerit, ut

*Pag. 93.

Archivum Dionyſianum cuſtodes non modo probos, ſed etiam diligentiſſimos ſemper habuerit, & tamen diverſa diverſis ſæculis in eo extiterint vetuſta Diplomata.

PARS TERTIA.

VENIMUS tandem ad illam Diſceptationis noſtræ partem, quæ potior eſt, in qua edita à te Diplomatum Specimina ſigillatim expenduntur & examinantur. Quam ſi ſolam defenderem, priore prætermiſſa, nec bene à te confutatam oſtenderem: cauſam ego obtinerem, tu causâ caderes. Nam cum iſtorum Speciminum fide, tota, quanta eſt, nitatur Ars tua; ruit hæc, ſi illa vacillat. Quare pars iſta accuratè & paulò fuſiùs tractanda eſt.

Caput I.

De Dagoberti primi Diplomate pro villa Iticiniſcoam.

CHARTAM hanc quæ Speciminum tuorum prima eſt, nunquam argui falſi; ſed ſuſpectam eſſe dixi, nec idoneam regulam, quâ vera & falſa Diplomata certò judicentur.

Prima ſuſpicionis meæ ratio petita fuit ex ſilentio Anonymi Monachi & Dubleti, quibus Dagoberti erga ſuos Dionyſianos munificentiam prædicantibus, chartáſque ejus ſingulas recenſentibus iſta latuit. Quid valeat hoc argumentum, quid tu eidem reſponderis, jam ſuperius excuſſum eſt.

Secundam rationem quæ præ-

cipua eſt, rémque ſola conficit, ſubminiſtravit mihi perfecta ſimilitudo inter hanc Dagoberti Chartam & illam Clodovei ſecundi, quæ tertiò loco examinanda erit. Quod eſt ſimilimum falſo, aiebam, nec poteſt ullâ notâ ab eo ſecerni, non debet inter indubitata verorum Autographorum Specimina collocari. Atqui hæc Dagoberti charta alteri Clodovei ſecundi chartæ, quæ apertè falſi convincitur, eſt ſimillima: par utrobique forma; idem utrobique ſtylus; idem ſcripturæ, idem papyri genus. Utraque Wandelbertho Duci inſcripta, utraque mutila, utraque Dubleto pariter & Anonymo Monacho incognita. Quare ſi alterutra falſa eſt, iſtius falſitas in alteram quodammodo redundat, ipſámque ut minimum ſuſpectam fa-

cit. Rationem hanc quam alicujus eſſe ponderis nemo negaverit, intactam reliquiſti, niſi quod ut inſcriptum Wandelbertho Duci mutilum Clodovei Diploma falſi notâ purgares, pauca quædam dixeris, quæ mox capite tertio ſum examinaturus.

Tertiam rationem repetebam ex Dagoberti nomine, quod in hac charta aliter, quam in monetis ejuſdem Regis ſcriptum reperitur. Nodum hunc reſciſſum putas vel ex ſola Acroſtichide, quam in Epitaphio Dagoberti Chilperici Regis ex Fredegunde filii, apud Venantium Fortunatum primus animadvertit eruditiſſimus D. Pelecheſter, & animadverſam tecum amicè communicavit. Epitaphium duodenis verſibus conſtat ſic compoſitis, ut litteræ quæ cujuſque verſûs

initium ducunt, ſimul junctæ efficiant nomen hoc DAGOBERCTHUS: in quo eadem ſervatur orthographia, ac in tuo Diplomate.

Acroſtichis hæc ingenioſè profecto & ſolerter obſervata, nodum noſtrum omnino non ſolvit. Nam primò veriſimile eſt Venantium Fortunatum anguſtioribus Acroſtichidis legibus conſtrictum licentiâ Poëtis familiari, ſecutum eſſe morem ſcribendi vetuſtiorem, & qui jam obſoleverat. Cui conjecturæ noſtræ iſtud vim ac pondus addit, quod in laudato Epitaphio bis legatur Dagoberti nomen, ſemel in ipſa Acroſtichide cum C. & H: iterum in medio primo verſu, ubi cum Poëta DAGOBERCTHUM ſcribere potuiſſet, ſcripſit tamen DAGOBERTUM ſine C. & H, ut habe-

ri in veterrimo tuo codice ipſe ingenuè pro more tuo fateris.

Quod ſi minus arridet tibi hæc conjectura, ſaltem illud certum eſt *Dagobercthum*, cujus defuncti laudes Venantius Fortunatus proſequitur, longè diverſum eſſe ab Dagoberto Rege, cujus chartam examinamus, neque ambos eodem tempore vixiſſe. Fieri ergo potuit ut annorum curriculo, qui circiter ſeptuaginta à morte unius ad obitum alterius effluxêre, fuerit immutata ratio ſcridendi & pronunciandi nomen hoc *Dagobertus*, ſuppreſſis ſenſim elementis duobus C & H, quæ in eo nomine videntur abundare.

Neque in medium hîc affero rem novam & inauditam. Sub Regibus primæ dynaſtiæ conſtanter ſcripſerunt *Chlotarium*, vel

Chlotacharium cum C. & H. Caroli Magni nepotes, primum quidem *Hlotarium* ſine C. mox *Lotarium* rejectis C. & H. ſcripſêre. Regnante Patre Ludovicus Pius ſubſcribebat nomen ſuum cum C. & H. *Chlodoicus*. Factus Imperator primam ipſe litteram omiſit. Poſteri ejus ipſam etiam aſpirationem ; eſtque deinceps ſcriptum ſimpliciter *Ludovicus*. Adeo certum eſt diverſam diverſis temporibus eorumdem nominum fuiſſe orthographiam.

Quidni ergo idem contigerit in Dagoberti nomine ? Quod quidem regnantibus Guntramno & Chilperico ſcribi potuit DAGOBERCTHUS cum C. & H. ſed regnante Dagoberto Chilperici nepote, ſine his litteris, ac ſimpliciter ſcribi jam debuit *Dagobertus* ? Porro ita ſcribi

debuiſſe regnante ipſo Dagoberto, demonſtrant ejus numiſmata, in quibus ne ſemel quidem legitur *Dagoberthus*. Cudendis autem illis numiſmatibus præerat ipſe Eligius, vir pro illis temporibus & diligens & peritus, quem Regis nomen aliter in monetis repræſentaſſe, quam à Rege & Referendario ſcriberetur in diplomatibus, nemo dixerit. Quare hoc ipſo ſuſpecta eſſe debent diplomata, quod in his regium nomen alio modo, quam in numiſmatibus ejuſdem temporis expreſſum reperitur.

Caput II.

De Clodovei ſecundi Diplomate, pro libertate Monaſterii Dionyſiani.

DIPLOMA hoc integrum fere repreſentavit ante annos circiter nongentos Anonymus, qui ſcripſit Geſta Dagoberti primi. Inducit ille Clodoveum concionantem, ipſámque Diplomatis formulam coram Epiſcopis & Proceribus recitantem. Iſtáne concio verè habita fuerit, an ficta ab Hiſtorico, nihil refert. Hoc unum refert, utrum illa Præceptum Clodovei exprimat, an non.

Exprimere Hiſtoricus diſertè affirmat * his verbis: *Præceptum à Rege* MODO SUPRA SCRIPTO

* Cap. 51.

PTO FACTUM, *tam Rex quam Pontifices ac Principes, qui præſentes aderant firmaverunt.* Quod ſic interpretaris, ut Regis ſermonem continere dicas * ſubſtantiam, non verba ipſa Diplomatis. Tam alienam à rei veritate interpretationem in medium nunquam attuliſſes, ſi tibi per tempus licuiſſet orationem regiam cum diplomate conferre. Animadvertiſſes ſtatim Præceptum, ſi verba illa, quibus Optimatum conſenſus petitur, exceperis, recitari ad verbum, & ab Hiſtorico fideliter exſcribi.

* *Suppl. cap. 5. pag. 19.*

Si mihi non credis, at credes certe peritiſſimo harum rerum æſtimatori Sirmondo, qui de illa Clodovei Regis oratione ſic loquitur. * *In Geſtis Dagoberti, quæ in antiquis exemplaribus leguntur, eadem etiam* (, quæ apud Aimoi-

* *Tom. 1. Concil. Gall. p. 498.*

num) *Clodovei regis oratio deſcribitur, ſed aliis verbis; iiſdem nempe illis, quibus Præceptum ipſum contextum eſt, ut alterum ex altero expreſſum appareat.* Ubi vides judicaſſe Sirmondum, deſcriptam ab Anonymo Clodovei orationem, ex iiſdem illis verbis eſſe conflatam, quibus Præceptum ipſum contextum erat, alterúmque ex altero expreſſum. Cui Sirmondi judicio, quiſquis utrumque legerit, ſubſcribet ſtatim; & mirabitur fieri potuiſſe, ut aliter ipſe ſentires. Certiſſimum eſt igitur Monachum Dionyſianum Clipiacenſe Clodovei ſecundi Præceptum habuiſſe ante oculos & exſcripſiſſe, cum Regem Epiſcopos ac Proceres in conventu Clipiacenſi alloquentem induxit. At ſi iſtud ſemel conceſſeris, ſequitur aliud nono ſæculo exti-

tiſſe in Tabulario Dionyſiano Clipiacenſis Præcepti exemplar, quam quod ibidem à te repertum eſt.

I. In eo exemplari, quod vidit Anonymus Monachus, inter alios ſanctiſſimos Præſules, qui inſtrumento ſubſcripſerant, nominabantur Audoënus, Aubertus, Caſtadius, quorum nomina apud te non leguntur. Iſtorum ſubſcriptiones, inquis, ex illis ſunt fortè, quæ in Specimine tuo punctis notatæ, in Archetypo legi non potuerunt. Ita ſit, ut divinando conjicis: ſaltem non valet ejuſmodi conjectura in iis quæ ſequuntur.

II. In Diplomate quod Anonymus exſcripſit, duo præter Dionyſianum appellabantur Monaſteria, nimirum *Sancti Mauritii Agaunis, & Sancti Martini Turo-*

nis, in quibus Monachorum per turmas diu noctúque perpetuò pſallentium ordo inſtitutus fuerat; in tuo Agaunenſe quidem Monaſterium laudatur, Turonenſe verò ſilentio pretermittitur; nec tamen ulla eo in loco apparet lacuna.

III. Aliud apud Anonymum, aliud apud te Diplomatis ejuſdem exordium legitur: quæ exordiorum diverſitas, quam habeat excuſationem non video.

Ex iis conſtat ab Anonymo viſum nono ſæculo in ſcriniis Monaſterii ſui inſtrumentum, in plurimis quidem, non tamen in omnibus conſentire cum tuo. In omnibus autem conſentiret, ſi idem ambo Autographum vidiſſetis. Si diverſum, utrum verum fuit? utrum ſpurium?

Non me fugit exſcriptum ab

Anonymo Monacho inſtrumentum ex eo argui falſi, quod ſubſcriptionem habuerit Sulpicii Bituricenſis Archiepiſcopi, qui pluribus annis ante conventum Clipiacenſem, ubi Diploma datum eſt, mortem obiit. Neque verò cuiquam incredibile videri debet, quod jam tum nono ſæculo inſtrumentum aliquod falſum latuiſſe dicatur in Tabulario Dionyſiano. Hoc enim ſæculo, ſicut & aliis plurimis, non defuerunt Falſatores, qui tabulas adulterinas ad verarum imitationem confingerent. Cujus quidem rei teſtis erit locupletiſſimus ipſe Carolus Calvus, qui * *coram ſacra ſynodo* (Sueſſionenſi ſecunda) *quemdam Diaconum Remenſis Eccleſiæ, nomine Ragamfridum impetiit, quod Præcepta falſa regio nomine compilaſſet.*

* *Tom. 3. Concil. Gall. Concil. Sueſſion. ſecundum cap. 6. p. 78.*

Verum ſi concedam ſpurium fuiſſe, aut interpolatum Præceptum illud, cujus exemplum in Geſtis Dagoberti inſertum legitur, Autographi tui autoritas non inde creſcet, ſed potius minuetur. Quæ enim cauſa eſſe potuit nono ſæculo, cur falſum Clodovei ſecundi Diploma fabricaretur, niſi quia verum Autographum jam tum perierat? Quod autem ante octingentos annos quæſitum in ſcriniis Dionyſianis non reperiebatur, vix credibile eſt ibidem extare nunc, & poſt tam longam ſæculorum ſeriem è latebris rurſum in lucem prodiiſſe.

Neque tamen ſolâ hâc ſuſpicione laborat diploma Clodovei, quod tu præ cæteris omnibus æſtimare viſus es. Alia ex ipſo Diplomatis contextu, eaque gravior naſcitur, quam ego in

priori Diſceptatione mea præterieram. Clipiacenſi Clodovei ſecundi Diplomate non aliquod privilegium Monaſterio Sancti Dionyſii de novo indultum eſt; ſed id quod anno præcedenti à Landerico Pariſienſi Epiſcopo conceſſum fuerat denuò confirmatum. Hoc tu indicas in ipſo Diplomatis titulo. Hoc ipſum diploma diſertè exprimit his verbis: *Noſtra integra devocio & peticio fuit, ut Apoſtolicus vir Landericus Pariſiaci Ecleſiæ Epiſcopus privilegio ad ipſum ſanctum locum Abbati vel fratrebus ibidem conſiſtentebus facere vel confirmare pro quiite futura deberit. .... Hoc ipſe Pontefex cum ſuis quoepiſcopis juxta peticionem devocionis noſtræ pleniſſimam voluntatem præſtitiſſe vel confirmaſſe dinuſcetur. Nos ergo per hanc ſeriem autoretatis noſtræ*

juxta quod per ſupra dictum privilegium à Ponteficebus factum & preſtetum eſt pro reverencia ipſorum Marterum vel noſtra confirmanda mercide, per hanc autoretatem jobemus.... Quæ verba manifeſtè demonſtrant Clodoveum Clipiacenſi Præcepto nihil conceſſiſſe novi, ſed id tantum confirmaſſe, quod *à Landerico & aliis Pontificibus factum & præſtitum fuerat.* Hæc cum ita ſint, ſi Diplomate tuo privilegium non exprimatur, quod Sancti Landerici charta continet, ſi aliud plane diverſum enuncietur, eâ re ſolâ gravis ipſi ſuſpicio falſi inſidebit. Utrumque ergo conferamus.

Extat tomo I. Conciliorum Galliæ * Landerici privilegium cum hoc titulo: *Privilegium libertatis Monaſterio Sancti Dionyſii conceſſum à Landerico Epiſcopo*

* P. 496.

Pariſienſi. In eo Landericus, ubi monuit nihil à ſe Regem petiiſſe, quod ſacris legibus prohibeatur, ſtatim ſubjungit, *ideo Regis petitionem ſibi quaſi juſſionem fuiſſe.* Quæ regula, ut Epiſcopi, cum religio non vetat, regiæ voluntati obſequantur, etiamſi de jure ſuo ſit decedendum, digniſſima eſt ſanè tanti Præſulis pietate & prudentia. Præfatus ille breviter, ut modo aïebam, ex conſenſu aliorum Epiſcoporum, qui aderant, decernit, ut deinceps Presbyteri & Clerici, qui vel Baſilicæ Dionyſianæ, vel aliis Eccleſiis intra terminos quos definit, contentis ſerviunt, ſint liberi & abſoluti ab omni debito & redditione *Circadarum* & ſynodorum. *Circada* cenſus erat Epiſcopo vel Archidiacono pro viſitatione ſolvi ſolitus. Jubet inſuper, ut ex Epiſ-

copatu Patiſienſi chriſma & oleum, cùm neceſſe fuerit, ſine pretio ſuſcipiant. Denique ſi Preſbyteris illis & Clericis injuria, vulnus, mors inferatur, indulget Abbati & cæteris Fratribus quidquid hoc in caſu ad Epiſcopum jure pertinuiſſet. Tribus his potiſſimum capitibus continetur libertas à Sancto Landerico conceſſa Monaſterio Sancti Dionyſii. Cúm ergo Clodoveo propoſitum fuerit Clipiacenſi Præcepto iſtud confirmare, quod à Landerico aliiſque Epiſcopis anno præcedenti factum fuerat; nullum ex his capitibus in Diplomate ſuo omittere debuit; nullum tamen nòn omiſit in eo autographo quod profers. In illo enim nihil aliud Rex ſtatuit, quam ut villæ, mancipia, calices, cruces, indumenta alta-

ris, ſacri codices, argentum, aurum, aliæque opes Monaſterio Dionyſiano conceſſæ, vel olim concedendæ, ipſi integræ conſerventur, nec eas ullus Epiſcopus auferat, niſi volentibus Monachis, aut Rege permittente. Hoccine eſt, quæſo, indultam à Landerico atque aliis Epiſcopis libertatem confirmare?

Quare cum Clipiacenſe Clodovei Diploma non alio conſilio factum fuerit, quàm ut hæc eadem libertas autoritate regiâ firmaretur; ignoſce, ſi vix adducar, ut pro vero Clipiacenſis Præcepti Autographo admittam inſtrumentum, in quo aliud decernitur, quam quod à Landerico fuerat præſtitum. Cætera argumenta nihil jam neceſſe eſt fuſius proſequi: paucis tamen ea quæ reſpondiſti perſtringenda.

In ipſa ſubſcriptione Clodovei, inter has duas voces, CLODOVEUS REX, inſertum videtur quoddam Monogramma, in quo hæc legeras: SIG.S.REX: quæ quidem per conjecturam fueras interpretatus: *Sigebertus Rex ſubſcripſit*. Nunc vero rejectâ interpretatione, imò lectione ipſa emendatâ, legis, SIQ. S. REX. Quid autem iſta ſignificent, fateris tibi omnino latere. Verum ſive ita ut legiſti, ſive aliter legatur, mihi perinde eſt. Hoc unum peto, quod luce ipſa clarius eſt, ſi modo Autographum eſt fideliter repræſentatum: peto, inquam, ut fatearis Monogrammate ipſum Clodovei nomen non exprimi. Quod ſi dederis, novam Diplomati ſuſpicionem falſi aſperſeris; cùm inſolens ſit & ſine exemplo ſubſcriptioni

tioni regiæ alterius Monogramma inſeri, quam ipſius Regis ſubſcribentis. Adde quod Monogramma cujuſcumque tandem fuerit, ſit certe alicujus Regis. Præter Sigebertum autem, cujus nomen ab illo Monogrammate jam excludis, nullus Rex excogitari poteſt, qui ſubſcriptionem ſuam ſubſcriptioni Clodovei ſecundi inſerere potuerit.

Subſcribens eidem Diplomati Radobertus ſe Majorem-domus nuncupat : quamvis hujus nuſquam meminerint Hiſtorici ; qui tamen illos, qui regnante Clodoveo ſecundo præfecturam Palatii geſſerunt, accuratè enumerant. Iſtud ut ſolvas, rurſum ad conjecturam confugis, & ais Radobertum fortè Aquitaniæ præfuiſſe, quæ etiam ſuos Majores-domus interdum habuit: for-

tè fuiſſe Majorem-domûs Reginæ. Quibus tuis conjecturis locus eſſe poſſet, ſi nihil aliud in Diplomate reprehenderetur. At cum jam alia multa in eo ſint falſi indicia, hoc cæteris additum ſuſpicionem firmat & auget.

CAPUT III.

De Clodovei ſecundi Præcepto pro villa Cotiraco.

EX his Speciminibus tuis, quæ ſunt à me impugnata, nullum eſt cujus falſitas certioribus ſignis innoteſcat, & demonſtretur, quàm mutili hujus Diplomatis, quo Clodoveus ſecundus Baſilicæ Dionyſianæ datam à Dagoberto patre villam Cotiracum confirmat.

Charta hæc neque Clodovei,

neque Nandechildis ejus genitricis manu obſignata eſt : atque id ambo ita excuſant : *propria ſubſcriptione inſerere non poſſumus nos, & præcelſa genitrix noſtra.* Quibus verbis hujus Diplomatis fabricatorem, quiſquis ille ſit, bis peccaſſe dixeram : ſemel contra rei veritatem, cum falsò affirmat Clodoveum Regem & Nandechildem ejus matrem nomen ſuum ſcribere non potuiſſe : iterum contra ſtylum & formulas Diplomatum, cùm putavit hoc ipſum in Diplomatis contextu eſſe ſignificandum. Quod utrumque cùm evidentibus argumentis eſſet demonſtratum, non dubitabam, quin mihi ſaltem hac in re conſentires.

Repugnas tamen, & in defendendo Diplomate quod convictum erat falſi, ſtudiosè perſiſtis.

Quod ego cùm arguo, abſit ut fidem tuam idcirco ſuſpicer, aut accuſem. Scio quid præjudicata opinio poſſit, quid animi ad alia feſtinantis diſtractio: faciléque mihi perſuadeo argumenta, quibus rem eviceram, lecta eſſe curſim nec ſatis perpenſa. Id ita contigiſſe tua reſpondendi ratio manifeſtè probat; quæ enim objeceram, pleraque fere omittis: quæ non impugnaveram, fusè defendis.

Aiunt in mutilo Diplomate Clodoveus & Nandechildis ejus mater, ſe nomen ſuum ſubſcribere non poſſe. Iſtud ego falſum probaveram, incredibile non dixeram. At tu pluribus oſtendis, non debere videri rem incredibilem, quod Clodoveus adhuc adoleſcentulus, quod Nandechildis è miniſterio in Reginam aſſumpta, non fuerint ſcribendi

periti ; hácque occaſione refers illuſtre * Caroli Magni exemplum, qui gladio hoſtes ferire, ingenio & eruditione pleróſque ſibi ſubditos vincere potuit, calamo nomen ſuum appingere non valuit. Simul alia congeris exempla Regum, Principum, imò Epiſcoporum & Clericorum, qui fuerunt ſcribendi imperiti. Hæc omnia eruditè ; ſed abſit verbo injuria, ad rem non appoſitè. Non enim quæritur, utrum incredibile, annon, videri debeat, quod Clodoveus atque Regina ejus mater nomen ſuum ſcribere non potuerint : ſed quæritur, utrum reipſa id potuerint, an non. Potuiſſe negaveras, ut mutili Diplomatis autoritatem defenderes : ego ut infringerem, potuiſſe affirmaveram, & evidentiſſimis rationibus eviceram.

* *Suppl. p 20.*

Primò quidem laudavi Privilegium Monaſterio Foſſatenſi ab eodem Clodoveo conceſſum primo regni ſui anno. Privilegium hoc primus exhibuit nobis, qui ſcripſit Hiſtoriam Sancti Baboleni Abbatis Foſſatenſis, Autor Anonymus, ſed antiquus: quo ſcribente, iſtud *Privilegium regiæ dignitatis*, ut ipſe loquitur, *in eadem conſervabatur Eccleſia uſque ad præſens illæſum*. Idem Privilegium poſtea edidit Breulius, & ex Breulio Cointius: rurſúmque paucis ante annis ejuſdem inſtrumenti veritatem ſuo calculo confirmavit clariſſimus vir Stephanus Baluzius, atque harum rerum æſtimator peritiſſimus. Quorum ego aliorúmque eruditorum virorum autoritatem ſecutus, indubitatum Diploma mutilo tuo Specimini oppoſui. Rogavi, quî fieri

poſſet, ut Clodoveus ſecundus, qui primo regni ſui anno ſubſcribens Foſſatenſi Privilegio ſic loquitur: *Nos & præcelſa genitrix noſtra Nandechildis manuum noſtrarum ſignaculis adumbravimus:* idem in tuo Specimine, quod vel ejuſdem temporis eſt, vel etiam poſterioris, ſic loquatur: *propriam ſubſcriptionem inſerere non poſſumus nos & præcelſa genitrix noſtra.*

Hæc cum ego objecerim, graviſſima ſanè & firmiſſima: tu attentione aut ſaltem reſponſione parum digna judicaſti. Quid tuum in re tanti momenti ſilentium ſignificet & portendat, non meum eſt dicere. At iſtud licet certè pronunciare, nihil inde roboris propoſito argumento eſſe detractum. Sic ergo paucis rem contraho. Foſſatenſe Clodovei

Diploma & ejuſdem Regis Præceptum de villa Cotiraco à te exhibitum è diametro pugnant; ſi quidem in uno Clodoveus & Regina ipſius mater propriarum manuum ſignacula adumbrant ipſi, ſuam ſcribendi imperitiam non excuſant: in altero, quod factum eſt annis fortaſſe poſterioribus, certè non anterioribus, neuter propriarum manuum ſignacula adumbrare valet, ambo ſuam ſcribendi imperitiam excuſare coguntur. Quæ cum ſimul conſiſtere non poſſint, debet alterutrum Diploma ad ſpuria amandari. Jam vero ſuſpicio falſi non videtur in primum cadere poſſe, tum quia ab Autore antiquiſſimo deſcriptum eſt ex Autographo, & in lucem emiſſum; tum quia eidem alia, quæ tu vera eſſe contendis, ſuffragan-

tur. Reſtat ergo, ut falſum cenſeatur ſecundum, id eſt tuum, quod recens in lucem prodiit; cui non Foſſatenſe ſolum, ſed alia adhuc adverſantur, ut modo ſum oſtenſurus. Sed iſtud priuſquam proſequar, ſine, quæſo, ut de quibuſdam amicis tuis tecum paulo liberius conquerar.

In concertatione ante aliquot annos celeberrima, cauſam ſuam cum eruditorum plauſu Foſſatenſis Diplomatis autoritate munivit & tuitus eſt doctiſſimus Baluzius: ſuóque calculo nobiliſſimæ chartæ pretium novum addidit. Eidem chartæ prius ipſe, quantum in te erat, fidem detraxeras; cum indubitatis Autographis annumeraſti Præceptum de villa Cotiraco, quod Præceptum, ut modo oſtendebam, ſtare non poteſt, quin Foſſatenſis Charta

corruat. Ego è contrario quidquid autoritatis Foſſatenſi Chartæ detraxeras, reſtitui, demonſtratâ Speciminis tui falſitate. Vide tamen, quid in hac occaſione tentaverint quidam tui amici, ut in me concitarent invidiam illuſtriſſimæ Familiæ, quam univerſa Societas noſtra multis graviſſimíſque acceptis beneficiis dudum devincta cultu & veneratione ſingulari proſequitur. Illi ſcilicet hoc ipſum Foſſatenſe Diploma, quod tu oblique ſaltem impugnaveras, ego apertè defenderam, rejectum eſſe à me ac condemnatum falſi, & palam jactaverunt, & tantum non perſuaſerunt. Non equidem ſuſpicor hanc eſſe impactam mihi calumniam, ſuggerente te, quem à pravis ejuſmodi artibus quampluri-mum abhorrere puto. Verum

tuæ eſt æquitatis amicos admonere, ne his quos tibi adverſari exiſtimant, falſa crimina per calumniam imponant; prudentiæ eſt cavere, ne tam aperta iſtorum mendacia plus detrimenti, quam adverſariorum ſcripta, cauſæ tuæ inferant. Nunc ad rem noſtram redeamus.

Quod in Præcepto de villa Cotiraco habetur, Clodoveum & genitricem ejus Nandechildem *propriam ſubſcriptionem inſcrere non potuiſſe*, rurſum falſum oſtenderam ex illo diplomate, quo Dagobertus morti proximus novis aliquot prædiis Dionyſianam Baſilicam ditavit. Præparatum eâ de re inſtrumentum cum Dagobertus ipſe ingraveſcente morbo præpeditus ſubſcribere jam non valeret, rogavit filium Clodoveum, ut id ipſe præſta-

ret. Præſtitiſſe autem, & Chartam reipſa ſimul cum Regina manu ſua ſubſcripſiſſe teſtatur Clotarius III. ejus filius in diplomate, quod tu authenticum putas; & poſt Clotarium Anonymus Scriptor geſtorum Dagoberti. Poterant ergo etiam ante mortem Dagoberti *propriam ſubſcriptionem inſerere*, & Clodoveus & Nandechildis.

Liceat, quæſo, hîc immorari paulò diutiùs, atque hujus argumenti vim diligentius tecum perpendere. In diplomate de villa Cotiraco, quod genuinum eſſe contendis, Clodoveus ſecundus, defuncto jam patre, & Nandechildis ejus mater negant ſe propria manu ſubſcribere poſſe. Contra Clotarius tertius in alio diplomate, quod pariter laudas ut authenticum, affirmat Clodo-

veum

veum Patrem ſuum, cùm adhuc adoleſcens eſſet, hujúſque matrem Nandechildem aviam ſuam, Dagoberti jamjam morituri litteris propriâ manu ſubſcripſiſſe. Peto ergo utri ſit credendum, Clodovcóne & Nandechildi poſt Dagoberti mortem negantibus *ſe propriam ſubſcriptionem inſerere poſſe*: an Clotario aienti ipſos non modo id potuiſſe, ſed & de facto præſtiſſe, etiam ante Dagoberti mortem. Hæc duo teſtimonia cum minimè conſentiant, rémque eandem aliud neget, aliud affirmet, debueras ſaltem alterutrum rejicere, ut falſum. Nihilominus ambo ſimul vera eſſe contendis; cenſeſque Clodoveum juvenem paternas litteras propriâ manu ſubſcripſiſſe, antequam ſcribendi artem didiciſſet. Neque vero ſi tibi credimus, res hæc mira

videri debet. *Clodovei pueri manum*,* ut ais, *haud dubiè direxit miniſter, ad ſubſcribendam patris Dagoberti donationem.* Rem vero ludicram! Clodoveum vivente patre Miniſtros habuiſſe, qui ſcribentis manum dirigerent, atque idcirco diplomata ſubſcripſiſſe; eundem mortuo patre jam regnantem, neminem inter Miniſtros reperiſſe, qui idem officium ſibi exhiberet; atque idcirco ſuam in Diplomatibus profiteri ſcribendi inſcitiam. Id tibi in mentem veniſſe, atque à te ſcriptum eſſe ſeriò, ſanè mirum eſt; mirum magis, ſi cuiquam perſuaderes.

* *Suppl. p. 21.*

Ut impugnatam à me Speciminis tui fidem tuearis, repræſentaſti Clodoveum, primùm quidem paternis litteris ſubſcribentem, ope adminiſtri manum ſuam regentis, deinde vero tali ſubſidio

deſtitutum, profitentem ſuã ſcribendi inſcitiam; quæ conjectura probabilis viſa eſt propter teneram Clodovei ætatem. Sed quid de Nandechilde Regina ejus genitrice; nam & ipſa quoque, jubente Dagoberto in extremis poſito, litteris ejus nomen ſuum appinxerat, quæ ipſo mortuo negat ſe ſcribendi peritam.

Idem deipſa & de filio ejus puerulo affirmare non auſus es. Et verò quis in animum inducat Reginam vivente marito Miniſtrum habuiſſe, qui ipſi manum accommodaret, ſcribendíque dux & adjutor eſſet; eidem ſimile ſubſidium defuiſſe, cùm jam regnante filio adoleſcentulo penes ipſam eſſet regni-adminiſtratio; adeoque ſubſcriptio ipſius multò magis neceſſaria. Si autem factæ de Clodoveo conjecturæ nul-

lus hîc locus ſit : tuum eſt oſtendere, quo pacto Specimen tuum excuſari & à crimine falſi liberari poſſit ?

Aliud petitum ex ſtylo argumentum, cui tu nihil reſpondiſti, addideram ; nimirum etiamſi Clodoveus & Nandechildis non fuiſſent ſcribendi periti, non debuiſſe iſtud palam excuſari : cùm ipſe in Libro ſexto produxeris, vel ex ſolis Merovingicis diplomata tredecim ex Autographo exſcripta, quæ nec regiam habent ſubſcriptionem, nec ullam ſuper ea re excuſationem. Igitur quiſquis eſt, qui Præceptum Clodovei de villa Cotiraco confinxit (confictum enim eſſe jam ambigi non poteſt) ille tuo etiam teſtimonio convincitur peccaſſe contra ſtylum diplomatum.

* Suppl. cap. V. pag. 21.

At *cujuſque* * *ætatis morum u-*

ſuúmque rationes reddere difficile eſt, ais, *exigere iniquum.* Ego vero, quod iniquum eſt, non exigo. Sed peto, ut quod edita à te ex Autographo diplomata tredecim probant, id fatearis; nempe in diplomate de villa Coritaco reperiri aliquid quod veritati, quod moribus illorum temporum, ac recepto ſub Merovingicis Regibus uſui repugnet.

CAPUT IV.

De Placito, quo lis dirimitur exorta ſuper medietate alicujus villæ Monaſterio Dionyſiano atributæ.

SPECIMEN illud, quantum ex iis, quæ exhibes, fragmentis intelligi poteſt, Placitum eſt, quo lis inter S. Audoënum Rothomagenſem Antiſtitem & Monaſterium Dionyſianum exorta

ſuper medietate cujuſdam villæ dirimitur. Regis nomen in diplomate ſemilacero non apparet, ſupplevisti ipſe; * & anſulis incluſum, quia in Authographo deerat, Clodovei Junioris nomen appoſuiſti, non addita, ut ſoles aliàs, voculâ *fortè*, quâ rem tibi dubiam videri ſignificares. Quod ergo tanquam certum poſueras, putavi licere mihi iſtud ipſum in te convertere. Quare chartam eſſe ſuppoſititiam demonſtravi, ſi modo, ut volebas, Clodovei Junioris nomen olim habuit. Clodoveo enim ſecundo ſuperſtitem aliquandiu fuiſſe Erchinoaldum Majorem-domûs, Hiſtoriæ omnes teſtantur; neque tu diffiteris. Tamen in ipſa Charta non obſcurè dicitur Erchinoaldum jampridem obiiſſe. Igitur ſuppoſititia eſt, ſi nomen habuit Clodovei.

* *De re diplom. lib. 5. p. 378.*

Hujus argumenti vis declinari cùm nullo pacto poſſit; alteri Regi diploma tribuendum eſſe jam nunc judicas. Regem *hunc eſſe Clodoveum Juniorem conjectaveram*, ais; * *at falſam eſſe conjecturam, ex eo manifeſtum eſt, quod Præceptum iſtud*, (voluiſti dicere Placitum) *editum ſit poſt mortem Erchinoaldi Majoris-domûs ſub Clodoveo, cui eum paululum ſuperv xiſſe conſtat.* Igitur quod ego contenderam, vel teipſo judice, certiſſimum eſt, Chartam hanc ſpuriam eſſe, ſi quod in eâ temporum injuriâ deletum eſt nomen, fuit nomen Clodovei.

* Suppl. cap. 5. p. 21.

Verum *hoc ſpecimen Clotario reſtituendum eſſe melius conſultus haud dubito*, * inquis. Prudenter quidem. Sed priuſquam iſtud exequereris: aliud rurſum tibi

* Ibid.

emendandum fuit, in quo pariter erraveras. Litem quæ hîc judicatur, fuiſſe dixeras inter Sanctum Audoënum & Leudeſium Majorem-domûs: atque hæc poſtrema verba demonſtrabant litem, nec à Clodoveo ſecundo, nec a Clotario ejus filio fuiſſe dijudicatam; ſi quidem Leudeſius nonniſi mortuo Clotario Major-domûs factus eſt. Quod ego cum te monuiſſem, iterum ſententiam *melius conſultus* mutaſti, & * Leudeſium necdum Majoremdomûs fuiſſe confeſſus es.

* *Suppl. cap. 5. p. 21.*

Hæc quanquam à te ſunt emendata, nondum tamen Specimen tuum ab omni prorſus ſuſpicione purgatum eſt. In eo quippe appellatur *Waningus Comes Palatii.* Waningum virum fuiſſe illuſtrem, præpotentem, & opu-

lentum Hiſtoriæ illorum temporum docent. Comitem fuiſſe Palatii ſub Clotario tertio, nullus, quem ſciam, Hiſtoricus tradidit. Imò qui Acta Sancti Leodegarii Auguſtodunenſis Epiſcopi & Martyris, qui Sancti Audoëni Rothomagenſis Antiſtitis, & Sancti Wandregiſili Abbatis Fontanellenſis geſta ſcripſêre, Auctores propè æquales, aut ſaltem antiqui, ea de Waningo habent, quæ Comiti Palatii non ſatis conveniunt. *Comitis Palatii*, ut refert * Hincmarus Remenſis ex Adalhardo Sapientiſſimo ſene, & Caroli magni propinquo, cujus libellum De ordine Palatii legerat & ſcripſerat; *Comitis Palatii*, inquit, *inter cætera pœnè innumerabilia, in hoc maximè ſollicitudo erat, ut omnes contentiones legales, quæ alibi ortæ propter æqui-*

* *Tom. 2. Epiſtola ad proceres regni pro inſtitutione Carolomanni Regis cap. 21.*

tatis judicium Palatium aggrediebantur, juſtè ac rationabiliter determinaret, ſeu perversè judicata ad æquitatis tramitem reduceret. Igitur Comes Palatii iis omnibus judiciis præpoſitus erat, quæ olim in Palatio Regum Francorum exercebantur. Multa autem & frequentiſſima fuiſſe ejuſmodi judicia, vel ex eo patet, quod ad Comitem Palatii non ſolum deferrentur cauſæ publicæ, in quibus de ſalute patriæ & communi Francorum utilitate ageretur; ſed etiam negotia privatorum, quibus ab omni parte regni licebat Regem appellare, atque adeo Comitem Palatii, per quem ſolum aditus ad Regem litigantibus patebat. Quæ eo loci à me referuntur, ut oſtendam illum, qui Comes eſſet Palatii, ab aula nec longius recedere, nec

abeſſe diutiùs potuiſſe.

Jam vero ex iis, quas ſuperiùs commemoravi Hiſtoriis Sanctorum Leodegarii, Audoëni, Wandregiſili, conſtat Waningum nec fuiſſe in aula aſſiduum, & apud * Caletas diu & ferè ſemper eſſe commoratum.

** Le pays de Caux.*

Ibi familiariter vixit cùm Sanctis Audoëno, & Wandregiſilo. Ibi *a acerbiſſimo morbo correptus Audoëni operâ mirabiliter ſanatus eſt. Ibi *b Wandregiſilo adjutor fuit in extruendo Monaſterio Fontanellenſi, cui etiam multa prædia devotè contulit : ibi autore Audoëno *c Fiſcamnenſe virginum Cœnobium condidit & dotavit : ibi traditum *d ab Ebroino Leodegarium aliquot annis habuit ſecum & cuſtodivit. Quin etiam ipſe ſcribis *e Waningum Caletis à Clotario Re-

**a Vita S. Audoëni cap. 17.*

**b Vita S. Vvandregeſili cap. 15.*

**c Vita S. Audoëni cap. 17.*

**d Vita S. Leodegarii ex Codice Sirmondi edita cap. 15. Item alia ejuſdem vita autore Urſino, cap. 13.*

**e Annal.*

ge fuiſſe præfectum.

Benedict. tom. 1. lib. 14. p. 447.

Adde quod ipſe produxeris * f Clotari tertii diplomata duo, aliud ſine nota temporis, aliud anno hujus regni tertio obſignatum, ambo ex Authographo exſcripta, in quibus non Waningus Comes Palati habetur, ſed Chadoloaldus.

* *f Annal. Benedict. tom. 1. apendix altera pagg. 693 & 694.*

Quæ cum ita ſint, & inſtrumenta domeſtica, quæ tu genuina eſſe cenſes, alium exhibeant Comitem Palatii, quam Waningum, & aliunde conſtet ipſum Caletenſi pago Præfectum, ibi ferè ſemper, raro in Palatio regio reſediſſe, an cenſes temerè facturum eum, qui diplomatibus indubitatis annumerare nolit Placitum, in quo Waningus Comes Palatii fuiſſe dicitur?

Ubi adverte, quæſo, rationibus modo allatis non plus à me

pon-

ponderis tribui, quàm habent. Non dico his *Placiti* tui falſitatem eſſe demonſtratam; ſed contendo iſtud ſaltem effectum, quod mihi ſufficit, nimirum Placitum hujuſmodi tanquam verorum diplomatum ſpecimen & normam non poſſe jam à te venditari.

Caput V.

De Chrotildis Matronæ Charta.

CHARTAM hanc ego rejiciendam putavi propter notam temporis, quâ conſignata eſt. Habet enim annum Clotarii Regis decimum ſextum, Clotarium autem tertium, ad cujus ſolum modo tempora charta referri poteſt, tot annis regnaſſe nullus veterum ſcripſit, nullus recen-

tiorum cenſuit. Alii quippe Fredegarii, aut potius ejus Continuatoris aliorúmque antiquiorum Hiſtoricorum autoritatem ſecuti, annos Clotario tribuunt dumtaxat quatuor. Alii ex vita Sancti Wandregiſili Abbatis aliíſque nonnullis monumentis veteribus regnum Clotarii protrahunt ad annum decimumquartum. Ad decimumſextum nemo produxerat. Hinc factum eſt, ut vir quidam eruditiſſimus, & veritati ſimul, & chartæ tuæ conſultum volens, *opinatus fuerit*, ut ipſe teſtaris,* *te allucinatum fuiſſe in explicanda ultima notâ chartæ Vandemiris:* (voluiſti ſcribere Chrotildis) *& pro Clotarii Regis anno XVI. legendum eſſe anno XIV.* Verum reprehenſorem hunc tuum ipſe reprehendis: interpretationem tuam certam & indubitatam

* *Suppl. cap. 7. p. 31.*

pronuncias: atque in ipſo Autographo annum decimum ſextum, uti legeras, verè exprimi contendis. Quare hoc unum reſtat, ut vel Clotarius tertius regnaverit annis ſexdecim, vel Chrotildis Matronæ Charta falſa dicatur. Clotario annos ſexdecim tribui non poſſe breviter nunc oſtendo.

I. Si Clotarius tertius decimum ſextum regni annum attigit, ſequitur Hiſtoricos veteres ad unum omnes, etiam eos, qui vel coævi, vel ferè coævi fuerunt, in annis ejus numerandis turpiter erraviſſe; nec inter tot eruditos homines, qui in enucleandâ doctrina temporum tam utilem operam poſtremo ſæculo poſuerunt, vel unum quidem repertum eſſe, qui hunc Veterum erroré, aut emendaret, aut agnoſceret. Trutinam nunc

adhibe, & æquis lancibus perpende, utrum Chrotildis Matronæ Charta tanti ponderis ſit, támque manifeſtæ veritatis, ut Hiſtoricorum omnium teſtimonio Chronologorúmque judicio ſola præponderare debeat. Si ita judicas, veterúmque ac recentiorum Scriptorum omnium autoritatem præ Charta tua parvi pendis; ne putes illico rem confectam: aliud enim oppono, quod majoris apud te ponderis futurum eſſe non dubito.

II. Tibi Annales Ordinis tui ſcribenti, atque ſingulorum Regum annos Hiſtoriæ tuæ interſerenti Clotarii regnum, quod in libris *de re Diplomatica* ad ſexdecim annos protraxeras, viſum eſt decurtandum, & annorum quatuordecim ſpatio concludendum. Senſiſti ſcilicet, cum Mo-

naſteriorum extructiones ſuis ſingulæ temporibus collocandæ, factæque eis donationes & conceſſa privilegia ſerie Hiſtoricâ fuerunt recenſenda ; ſenſiſti, nec Clodovei junioris mortem ante annum 656. poni, nec Childerici Monarchiæ initia poſt annum 670. poſſe rejici. Quare Annalium tuorum librum ſextum decimum hoc ipſo prologo ingrederis. * *Ad annum Chriſti ſexcenteſimum ſeptuageſimum diſtulimus obitum Clotarii Regis eo nomine tertii, quem Francis ſeu Neuſtraſiis ac Burgundionibus ab anno ejuſdem ſæculi quinquageſimò ſexto, quo eum Clodoveo Patri ſucceſſiſſe diximus, per annos quatuordecim imperaſſe conſtat.* Ita tu.

* *Tom. 1. p. 499.*

Quæ cum à me ex Annalibus tuis recitari Lectores animadvertent, exiſtimabunt te majori otio

ea in Annalibus retractantem, quæ olim in libris *de re Diplomatica* præproperè ſcripſeras, ſuſpectam jam aut planè falſam habere Chrotildis Chartam, quæ tunc legitima videbatur. Quî enim fieri poteſt, inquient, ut idem & dicas certum eſſe quod Clotarius tertius Francis per annos dumtaxat quatuordecim imperaverit, & cenſeas indubitatam eſſe veritatem Diplomatis in quo annus ejuſdem Clotarii decimus ſextus appellatur? Videntur nobis hæc pugnare inter ſe, nec poſſe ad concordiam vocari: at te non morantur. Et fateris Clotarium tertium poſt annos regni quatuordecim deceſſiſſe. Et magni pendi jubes Chrotildis Matronæ Diploma anno ejuſdem Clotarii decimo ſexto conſignatum. Utriusque autem

conciliandi duplicem nobis viam aperis.

Primò quidem quanquam ex te conſtat Clotarium nonniſi annis quatuordecim regnaſſe poſt obitum patris : tamen ut ais, * *forte vivente Patre deſignatus Rex fuerat* ; atque adeo Chrotildis Charta non ab obitu Clodovei ; ſed ab eo die quo primùm Clotarius Rex eſt ſalutatus, annos ejus numerat. Ingenioſè Sed quem hujus facti teſtem appellas? Non Anonymum Chronici Fredegarii Continuatorem, qui obitum Clodovei Junioris prius * commemorat, quam Clotarium fuiſſe Regem factum dicat. Non eum qui tempore Theodorici Calenſis *Geſta Regum Francorum ſcripſit* ; is enim docet Clodoveum deceſſiſſe prius * quam Franci *Clotarium ſeniorem puerum ex tri-*

* *Tom. 1. Annal. Bened. lib. 16. p. 501.*

* *Cap. 92.*

* *Cap. 44.*

bus ſibi Regem ſtatuerent cum ipſa Reginâ matre regnaturum. Non Vitæ Sancti Wandregiſili Abbatis Scriptorem, apud quem legimus * nonniſi *poſtquam Clodoveus exceſſit è vita, Clotarium faſtigium regni eſſe adeptun.* Non Vitarum Sancti Remacli, Sancti Baboleni Autores antiquos, qui diſertè aiunt, *Clodoveo defuncto filium ejus Clotarium regni habenas ſuſcepiſſe.* Non eum denique, qui Sanctæ Bathildis Acta nobis reliquit, in quibus ita loquitur, * *Poſt diſceſſum Domni Clodovei Regis religioſa & optima conjux ipſius domna Balthechildis cum parvulo filio Rege Clotario irreprehenſibiliter regnum gubernabat Francorum.*

* Cap. 14.

* Cap. 4.

Cum ergo illi omnes diſertè affirment nonniſi Clodoveo Rege mortuo Clotarium eſſe Regem

appellatum, peto quoſnam his teſtibus teſtes alios opponas, cum dicis * Clotarium *fortè vivente Patre deſignatum fuiſſe Regem.* Neque enim conſentientia tot Hiſtoricorum teſtimonia ſuſpecta falſi reddere potes, quin ipſa contrariis teſtimoniis refellas. Quoſnam ergo viciſſim teſtes producis? Nullos. Ne unum quidem. Clotarium non conſcendiſſe ſolium regium ante mortem patris aiunt Hiſtorici veteres. Ais tu illos fortè erraviſſe. Cur errorem hunc iſtis imponis? Ita tibi videtur: ita conjicis.

* *Tom 1. Annal. Bened. lib. 16. p. 501.*

At potéſtne aliquid afferri, quo tua hæc conjectura firmetur, quod huic occaſionem dederit? Nihil. Certè Clodoveus non id erat ætatis, ut jam de ſucceſſore ſibi eligendo cogitare deberet. Obiit enim, * te ipſo teſte, anno

* *Tom 1. Annal. Bened. lib. 14. p. 437.*

ætatis vigeſimo tertio. Clotarii *vix quatuor annorum pueri*, cum Clodoveus obiit, ætas vivente Patre nodum erat regno matura. Clodoveum quidem duobus poſtremis vitæ annis amentem fuiſſe Veteres aliqui tradiderunt: ſed iſtud tanquam fabulam * rejicis. Cur ergo contra Hiſtoricorum omnium fidem vis Clotarium *fortè vivente Patre deſignatum fuiſſe Regem?* Quia ſcilicet ejuſmodi conjectura tibi commoda viſa eſt ad tuendam Chartæ Chrotildis Matronæ autoritatem. Hæc una ratio eſt, cur Hiſtoricos veteres mendacii accuſes, aut ſaltem ſuſpiceris.

* *Ibid.*

Verum vide, quam parum ad Chartam tuam defendendam conferat hæc tua ſeu conjectura, ſeu ſuſpicio. Sit illa veriſimilis; tamen illam certam eſſe, ne ipſe

quidem audeas affirmare. Atqui tamen, niſi illa certa ſit, dubium erit Chrotildis Matronæ inſtrumentum. Si enim incertum eſt, an Clotarius vivente Patre Rex fuerit appellatus, incertum erit annóſne ſexdecim regnaverit; atque adeo incerta erit Charta, in qua annus ejus decimus ſextus numeratur.

Sed quid ego diutius immoror confutandæ conjecturæ, quam in Annalibus quidem anno 1703. editis propoſueras, in Supplemento autem Librorum *de re Diplomatica*, quod anno 1704. vulgaſti, videris abjeciſſe? Rem explico.

Poſtquam in Annalibus monuiſti Chrotildis Chartam notatam eſſe *anno ſexto decimo regni Chlotacharii regis*, obſervas* illico eidem Regi *annos dumtaxat quatuordecim regni ab aliis ejus ævi*

* *Tom. 1. Annal. Bened. lib. 16. pag. 501.*

Scriptoribus accuratioribus tribui. Quæ duo ut ſimul componas, primò conjecturam illam proponis quam modo confutabam, nimirum *Clotarium fortè vivente patre deſignatum fuiſſe Regem.* Sed aliã mox ſubjicis, nempe *eam diverſitatem rejiciendam eſſe in annos cavos:* quos quidem *cavos* annos ſic intelligis, ni fallor. Fateris Clotarium nonniſi quatuordecim annis ſolidis cùm aliquot menſibus regnaſſe; menſéſque ſic dividis, ut illorum partem unam anno, quo Clotarius mortuo patre regnum iniit, alteram anno tribuas, quo Clotarius ipſe vivere deſiit. Sic enim duos, ut verbo tuo utar, *cavos* habes Clotarii annos: primum, cujus partem Clodoveus Clotarii deceſſor occupaverat: poſtremum, cujus partem Chilpericus Clotarii ſucceſſor habuit: qui-

bus

bus duobus *cavis* annis ſi interſcrantur anni ſolidi quatuordecim, regni Clotarii numerari quodammodo poterunt anni ſexdecim. Non aliâ, ut opinor, ratione mentem tuam ipſe explicari velis.

Ac primò iſtud debet à me notari, opinionem hanc de annis Clotarii ſolidis quatuordecim & duobus *cavis*, quam priùs vulgatam in *Annalibus, in *Supplemento tuo etiamnum tueris, ſtare non poſſe niſi emendatâ Chronologiâ, quam ſecutus fueras in iis ipſis Annalibus, opere illo tuo poſtremo, in quod ab annis fermè triginta ſtudiorum tuorum * rationes pæne omnes retuleras.

* *Tom. 1 lib. 16. p. 502.*
* *Cap. 6. p. 24.*
* *Tom. 1. Annal. Ben. Præfat. p. 1.*

Neque vero iſtud demonſtrare difficile eſt. Ibi enim contendis * Clotarii deceſſorem Clodoveum nonniſi anno 656. è vivis eſſe ſublatum: ibidemque * ais

* *Tom. 1. Annal. Ben. lib. 14. p. 433.*
* *Ibid. lib. 16. p. 499.*

Clotarium defunctum eſſe anno ipſo 670. Annos igitur numera, qui ab anno 656. excurrunt uſque ad annum 670. annos dumtaxat quindecim reperies; è quibus tredecim erunt ſolidi, duo autem *cavi*, ut tecum loquar, primus & poſtremus; primus partim à Clodoveo Clotarii deceſſore, partim ab ipſo Clotario; poſtremus partim à Clotario, partim à Childerico ejus ſucceſſore occupatus. Si autem Clotarii anni non poſſunt niſi quindecim numerari, etiam habitâ ratione annorum *cavorum*, legitimum cenſeri non poteſt Chrotildis Matronæ inſtrumentum, in quo Clotarii annus decimus ſextus appellatur. Hoc incommodum cùm animadvertiſſes in Supplemento, Clotarii obitum ab anno Chriſti 670. ad annum ſequen-

tem tranſtuliſti: quo fit, ut Clotarii habeas jam ſolidos annos quatuordecim & duos *cavos*.

Iſtud admitti nullo pacto poſſe accuratè, ſi Deus dederit, aliquando ſum oſtenſurus. Verum etſi id ultro tibi conceſſero, non idcirco rem tuam obtines. Demonſtrandum adhuc tibi eſt, ejuſmodi annos *cavos* in Diplomatum notis Chronologicis locum habere. Quemadmodum Diplomata ſingulis ætatibus ſuas habuêre formulas, & ſtylum quem Notarii conſtanter ſequerentur: ita etiam certus erat numerandi annos Regum, & notas Chronologicas appingendi modus, qui idem ab omnibus Notariis ſervari deberet. Neque enim credibile eſt, cum duo Notarii eodem die in eodem loco inſtrumentum ſcriberent, alium, qui annos tan-

tum ſolidos numeraret, appoſuiſſe annum decimum quartum aut decimum quintum, alium qui annorum etiam *cavorum* rationem habendam cenſeret, appoſuiſſe annum decimum ſextum. Hæc ſi ſemel admittatur in formulis Diplomatum inconſtantia, fruſtra deſudaſti in inveſtigandis & tradendis Artis Diplomaticæ regulis; cùm nullæ regulæ, Ars nulla eſſe poſſit, ubi nihil fixum eſt & conſtans. Et vero non deſunt nunc eruditi viri, qui exiſtiment annos à Chriſto nato effluxiſſe vel plures vel pauciores, quam vulgò numeramus: an propterea auſit Notarius in inſtrumento aliquo iſtorum opinionem ſequi, & à populari numerandi ratione recedere?

Equidem fateor uſu receptum eſſe, ut completo uno anno, alter

numeretur necdum abſolutus. At tu ut numerare poſſis annum decimum ſextum Clotarii, quem fateris regnaſſe tantum annis quatuordecim, cogeris non unicum, ſed duos ſimul annos cavos quatuordecim integris adjungere, quod etſi fortaſſe in alio ſcripto ferri poſſet, certè in inſtrumento legitimo eſt ſine exemplo, nec tolerabile.

CAPUT VI.

De Diplomate, quo Theudericus Rex villam Latiniacum poſitam in pago Meldequo concedit Monaſterio Dionyſiano.

DIPLOMA hoc ſi à crimine falſi liberas, nullum eſt ſpurium inſtrumentum, quod abſolvere non poſſis. Neque enim fa-

ciè aliud reperias, quod unum tot támque manifeſta falſitatis indicia contineat. Eo ſcilicet inſtrumento Theodoricus Rex donat Baſilicæ Dionyſianæ *villam Latiniacum ſitam in pago Meldequo*, quam ait poſſeſſam fuiſſe ab Ebroino, Waratone, & Giſlemaro Majoribus-domûs, & morte Waratonis ad fiſcum rediiſſe. Quot Diplomatis verba, totidem fermè mendacia.

Falſum eſt Latiniacum pagi Meldenſis villam à Theodorico datam eſſe Monaſterio Dionyſiano. Falſum eſt illam olim ab Ebroino, Waratone, & Ghiſlemaro poſſeſſam. Falſum denique ad fiſcum morte Waratonis rediiſſe. Atque horum omnium falſitas demonſtratur locupletiſſimo Anonymi Monachi Dionyſiani teſtimonio, qui, ut ipſe narras, in-

ſtrumenta * domeſtica nono ſæculo viderat

** Tom. 1. Annal. Ben. lib. 12. p. 540.*

Docet ille Latiniacum pagi Meldenſis villam Monaſterio ſuo traditam fuiſſe à Dagoberto primo; non igitur à Theodorico Dagoberti nepote. Addit eandem fuiſſe poſſeſſam à Bobone Duce & à Tacilone Comite Palatii; non ergo ab Ebroino, Waratone, & Ghiſlemaro Majorisdomûs. Denique affirmat illam commutatione alterius villæ eſſe à Dagoberto receptam; non ergo morte poſſeſſoris ad fiſcum redierat.

Quæ ſingula cum Monachus Dionyſianus nono ſæculo ſcripſerit, non alio utique ex fonte excerpta, quam ex Monaſterii ſui Tabulario: difficile eſt teſtimonium ejus & autoritatem hac in re elevare. Quod unum ſu-

pererat, ut Anonymi dicta cum edito à te Theodorici Præcepto conciliares, tentaſti : quo ſucceſſu, nunc eſt nobis examinandum.

Dicis 1. Latiniacum *villam poſt factam à Dagoberto donationem, Monaſterio abſtractam fuiſſe, ſive potentum violentiâ, ſive alienatione, eidémque loco à Theodorico reſtitutam.* Similem conjecturam fecerat P. Michaël * Germain eandémque rurſum calculo tuo firmaveras tomo 1. * Annalium. Fecit defendendi Dionyſiani Diplomatis ſtudium, ut conjectura hæc, quæ nec probabilitatem habet ullam, & contraria eſt Hiſtoricæ veritati, tibi tamen ſodalíque tuo valde placuerit. At vereor, ne non ita judicent illi, quorum nihil intereſt legitimúmne an ſpurium Diploma habeatur.

* *Lib. 4. de re diplom. p. 291.*

* *Lib. 18. p. 594.*

Neque enim veriſimile eſt Ebroinum Monaſterio Dionyſiano villam aliquam per vim eripuiſſe: Waratonem autem ereptam ab Ebroino injuſtè retinere voluiſſe omnino incredibile. Ebroinum quidem perfidum crudelémque fuiſſe ſcimus : tamen nuſquam legimus ipſum Monaſteriorum ſpoliatorem. Imò ſive hortatu Sancti Audoëni, cui erat familiaritate conjunctus, ſive ut *peccata ſua eleemoſynis redimeret*, aut ſcelerum ſuorum odium aliquot piis operibus leniret, conſtat ipſum erga Monaſteria fuiſſe munificum, propriámque domum * concesſiſſe Sueſſionenſi Sanctæ Mariæ Monaſterio, quod regia magnificentiâ conſtruxit, exſtructúmque opibus cumulavit. Quæ cum ab eo facta ipſe ſcribas, quî fieri poteſt, ut eidem improbo

* *Tom. 1. Annal. lib. 15. p. 455.*

quidem homini, ſed in Ordinem tuum benefico ac liberali, per conjecturam, ſine ullâ Veterum autoritate, crimen imponas expoliatæ Baſilicæ Dionyſianæ, quam tum Franci omnes præcipuo cultu venerabantur?

At ſi iſtud per ſcelus attentaſſet Ebroïnus, putáſne ſucceſſorem ejus Waratonem, laudatum virum, & pietate inſignem, contra fas retinerev oluiſſe, quæ deceſſor per vim rapuerat? Quod ſi utrumque tibi videtur credibile, nempe villam Latiniacum, & violenter occupatam eſſe ab Ebroino, & poſt Ebroini necem injuſtè ſervatam à Waratone & Ghiſlemaro hujus filio: edoce nos ſaltem, cur iiſdem mortuis, villa non redierit ad legitimos dominos, ſed ad fiſcum fuerit revocata: cur Dionyſiani ſerva-

tum in Archivis ſuis Dagoberti inſtrumentum religioſo Principi Theodorico non exhibuerint, quem ad illata ab Ebroïno damna reſarcienda paratum eſſe non ignorabant : cur denique ipſe Theodoricus cùm Monaſterium Dionyſianum in antiqua bona reſtituit, nullam factæ olim ab avo ſuo donationis mentionem faciat, ſed eas ultro conditiones exceptionéſque adjiciat, quæ non ſunt hominis Majorum facta confirmantis, ſed ſua liberaliter & de novo elargientis. Vel ſi iſtorum omnium nulla ratio idonea reddi poteſt, deſine Theodorici Præceptum de villa Latiniaco cum Monachi Dionyſiani teſtimonio conciliare velle.

Aliam ejuſdem tuendæ Chartæ rationem * excogitaſti, quæ alterâ non eſt ſolidior. Ais Lati-

* *Suppl. cap. 5. pag. 22.*

niacenſis villæ partem unam à Dagoberto, alteram à Theodorico Dagoberti nepote Dionyſianis eſſe conceſſam. Iſtud cùm ſcribebas, jam tibi è memoriâ exciderat, quid in ipſo Diplomate, quod tuebaris, contineretur. Theodoricus enim expreſsè affirmat ſe præſenti die Monaſterio Dionyſiano villam Latiniacum concedere integram, uno tantum excepto loco, qui dicebatur *Siliacus*..... quem Godino Epiſcopo per aliam Præceptionem ſuam conceſſerat. Quapropter concludit velle ſe, *ut ipſa villa ſuperius nominata Latiniaco cum terris, domibus, mancipiis, accolabus, viniis, ſilvis, campis, pratis, paſcuis, farinariis, aquis, aquarúmque decurſibus, peculiis utriuſque ſexſus, cum adjacenciis, adpendenciis, vel reliquis quibuſcumque*

cumque beneficiis, OMNIA ET EX OMNIBUS.....CUM OMNI INTEGRITATE, VEL SOLIDETATE SUA *ad ſe pertinentis vel aſpicientis propter ſupraſcripta rem in Siliaco.....In reliquo prædicta villa Latiniaco* AD INTEGRUM.....*Chagno Alba ad parte prædicti Monaſterii ſui habiat conceſſa atque indulta.*

Jamvero peto, an qui villam Latiniacum donat *ad integrum, cum omni integritate vel ſoliditate ſua, cum adjacenciis, adpendenciis, vel reliquis quibuſcumque beneficiis*, uno tantum loco excepto, quem alteri donat, an ille dici poſſit villæ tantummodo partem donaviſſe.

Verum *ab iis qui res Monaſterii Dionyſiani apprimè norunt*, * *didiciſti Dionyſianos ad noſtrum uſque tempus poſſediſſe tantum in*

* *Suppl. cap. 5. p. 22.*

illa villa ruſticanum prædium cum parte juſtitiæ. Benè. Nihil ad rem meam dici poterat accommodatius. Quippe ſi Dionyſiani nihil hactenus poſſederunt in Latiniacenſi villa præter unum prædium ruſticanum : ergo falſum eſt Præceptum , quo Theodoricus donat ipſis villam Latiniacum cum *terris , domibus , mancipiis , accolabus, viniis, ſylvis, campis, pratis, paſcuis, farinariis, aquis, aquarumque decurſibus , peculiis utriuſque generis ſexſus cum adjacenciis, adpendenciis, vel reliquis quibuſcumque beneficiis .... cùm omni denique integritate & ſoliditate ſua.*

Ex his vides, Vir erudite, nullâ ratione poſſe ad concordiam vocari laudatum ab Anonymo Scriptore Dagoberti Diploma de villa Latiniaco & editum à te

Theodorici de eadem villa Præceptum..... atque alterutrum eſſe ſpurium. Utri crimen falſi impingas, elige. Si tuum falſum eſſe fateris, cauſâ excidiſti. Neque cauſam obtines, ſi crimen falſi in aliud rejicis. Nam ſi jam tum nono ſæculo, quo ſcribebat Anonymus, extitit in Tabulario Dionyſiano falſum Diploma de villa Latiniaco: ergo verum jam perierat. Neque enim falſa confinguntur inſtrumenta, ubi habentur vera: atque adeo ſive approbaveris, ſive damnaveris citatum ab Anonymo Dagoberti Diploma de villa Latiniaco, tuum ſemper erit rejiciendum.

Verum etſi Theodorici Præceptum non pugnaret cùm Dagoberti Diplomate; pugnat certè cùm Ermentrudis Matronæ teſtamento, ut jam ſuperius * mo-

* *Part. ſec. cap. 7. p. 171.*

nui: eandem enim villam Latiniacum ſitam in pago Meldenſi, quam Theodoricus Rex *cùm omni integritate* donat Monaſterio Dionyſiano, Ermentrudis Matrona æqualis temporum Theodorici *cùm omni integritate* pariter donat Baſilicæ Sancti Sinſuriani, ita ut uno eodémque ſæculo villa eadem integra in perpetuum concedatur Baſilicæ Dionyſianæ à Theodorico, & Baſilicæ Sancti Sinſuriani ab Ermentrude. Hæc quomodo intelligi debeant, expone, ſi vis recipi à nobis ut vera, ſeu Præcepta, ſeu Teſtamenta, quibus hujuſmodi donationes contrariæ continentur.

Aliud adverſus idem Theodorici Regis Præceptum objeceram tibi argumentum, idque graviſſimum. Præceptum illud ſic

incipit : *Theodoricus Rex Francorum vir inluſter. Dum & nobis divena pietas ad legitema ætate fecit pervenire, & in ſolium regni parentum noſtrorum ſuccidire oportit, nobis & condecit pro ſalute animæ noſtræ cogitare debiamus.* Quæ verba qui primum legit, ſtatim judicat tunc factum eſſe Diploma, cùm Theodoricus Childerico fratri defuncto in hæreditatem paternam, regnúmque ſucceſſit. Ait quippe ſe annuente pietate divinâ ad legitimam ætatem perveniſſe, quod quidem primis regni ejus annis maximè congruit, præſertim juxta Chronologiam tuam. Neque enim Theodoricus regnum obtinuit ante obitum Clotarii & Childerici fratrum ſuorum : quorum priorem annis ſaltem quatuordecim regnaſſe, alterum annis qua-

tuor fratri ſuperſtitem fuiſſe doces. Quare cum ſolium conſcendit anni fermè viginti ffluxerant à morte Clodovei ipſius parentis. Ponamus ergo fuiſſe bimum aut trimum, cum pater exceſſit è vivis: ſequitur eundem fuiſſe annos viginti natum, quando regno potitus: quæ ætas legitima eſt & regno matura.

Addit Theodoricus ſibi ſuccedendum eſſe in ſolium regni parentum ſuorum: quæ verba apertè demonſtrare videntur, ſcriptum eſſe Diploma eodem anno, quo Theodoricus Childerico fratri in regnum ſucceſſit. Neque vero mirum eſt Theodoricum ſingulari divinæ erga ſe bonitatis præſidio acceptum referre, quod & legitimam ætatem & regnum paternum adeptus fuerit. Fratres enim natu

majores in primo adoleſcentiæ flore immatura mors ſuſtulerat: ipſe vero magnis in pueritia periculis perfunctus, & à fratribus contra temporum illorum mores excluſus conſortio regni, integro tamen regno potiebatur. Et ne dubitaret hæc divinæ pietatis beneficio præſidióque ſingulari contigiſſe: utrumque dudum piiſſimæ matri Baldechildi piiſſimus & ipſe Antiſtes Eligius prædixerat. Quam Sancti viri vaticinationem ubi primum Theodoricus omni ex parte completam in ſe animadvertit, nonne pronum fuit, ut de gratiis Deo referendis cogitaret?

Hæc ſunt, quæ mihi prima Præcepti hujus verba legenti perſuaſerant, iſtud ſcriptum eſſe primo anno, imò primis menſibus regni Theodorici. Hoc jam

animo præceperam, cum vidi Diploma non primo, ſed decimo ſextoTheodorici anno eſſe notatum. Obſtupui, fateor. Theodoricus enim, ſi valet inſtituta à te ratio temporum, cum annum regni ageret decimum ſextum, erat fermè quadragenarius: quî ergo fieri poteſt, ut tum primùm gratias Deo referat, quod ad legitimam ætatem pervenerit? Deinde cur jam ab annis ſexdecim regnum adeptus, non dicat ſe in ſolium regni Parentum ſuorum dudum ſucceſſiſſe, ſed ſibi eſſe ſuccedendum? Hæc cum viderem repugnare, nec ſatis congruere, ſuſpectum habui totum Diploma. Tibi argumentum hoc leve viſum eſt, ac futile, nec ulla reſponſione dignum.

Alia duo objeceram repetita ex his verbis: *Nos ad ſuggeſtione*

præcelſæ Regine noſtræ Chrodechilde, ſeo & inluſtri viro Berchario Majorem-domûs noſtræ. . . . . Hæc enim loquendi formula, ut Rex uxorem vocet *Reginam noſtram*, mihi viſa fuerat inſolens: tu uſitatam tunc temporis contendis, &, ut verum fatear, evincis. Sed me multò magis offendebat, quod Theodoricus, cujus anno decimoquarto Bertharius Major-domûs interemptus eſt, dicatur tamen anno regni ſui decimo ſexto ad ſuggeſtionem ejuſdem Bercharii Majoris-domûs donationem facere Monaſterio Dionyſiano.

Verum ejuſmodi ἀντιχρόνισμα tyronem in Arte Diplomatica offendere poteſt: te ipſum non offendit. Duplex ſcilicet, judice te, ſtatui poteſt initium regni Theodorici. Primum, cùm ſtatim poſt

Clotarii mortem ab Ebroino Rex conſtitutus eſt, mox à Childerico fratre tondendus retrudendúſque in Monaſterium Sancti Dionyſii : alterum cùm Childerico mortuo ſtabilem ac firmam regni ſuceſſionem adeptus eſt. Igitur cùm Theodoricus dicitur anno regni decimo-ſexto ad ſuggeſtionem Berthari Majoris-Domûs conceſſiſſe Dionyſianis villam Latiniacum, anni ejus numerari debent à Clotarii morte. Ita * tu quidem.

** Suppl. cap. 5. p. 21.*

Verum hîc te tua memoria rurſum fefellit. Quippe in Libro ſexto *de re Diplomatica*, ut oſtenderes cùm Hiſtoricâ veritate conſentire tempus notatum in Placito de Chramlino Ebredunenſi Epiſcopo depoſito, docueras * annum Theodorici quintum, quo Diploma conſignatum erat à

** Lib. 2. de re diplom. p. 470.*

Childerici nece eſſe numerandum. Nunc vero ut ejuſdem Regis Præceptum de villa Latiniaco anno ejus decimo-ſexto datum ſuſpicione falſi eximas, annos ipſius numerari jubes à morte Clotarii. Vide, quæſo, quas in anguſtias redactum te exiſtimaturi ſint Lectores, ubi anmadvertent te Speciminum tuorum fidem defendere non poſſe, niſi admiſsâ hâc in notis Chronologicis ejuſdem Regis varietate & inconſtantia. In Placito de Chramlino Epiſcopo, tempus conſentit, ais, ſi tamen Theodorici annos numeres à Childerici morte. In Præcepto de villa Latiniaco tempus etiam conſentit, ais, ſi tamen Theodorici annos, quos modo numeraveras à Childerici morte, jam numerare liceat à Clotarii obitu. Siccine cre-

dibile eſt varios & inconſtantes fuiſſe Referendarios Notarióſque regios in notandis ejuſdem Regis annis, nec habuiſſe aliquid certum & definitum quod ſequerentur? Siccine licet, prout cauſa tua poſtulat, inſtitutam ſemel rationem temporum immutare?

At ſi iſtud minus placet, inquies, eſtque certum ac deliberatum Theodorici annos à Childerici obitu numerare, eſto, per me licet: ſed tum dicito donationem villæ Latiniaci factam eſſe poſt Berthariì Majoris-domûs cædem. Ita tu quidem. Omitto quam incredibile ſit Pipinum à cujus nutu & arbitrio poſt Bertharii cædem Theodoricus pendebat, permiſiſſe honorificam æmuli ſui mortui mentionem fieri: ſed contendo id à te proponi, quod

quod admitti nequaquam poteſt. Nam ſi jam tum Bertharius Textriciacenſi pugnâ victus fuerat & à ſuis cæſus, cùm donatio facta eſt; debuit dici facta ad ſuggeſtionem Bertharii *quondam* Majoris-domûs. Eſt enim hic ſtylus Diplomatum, præſertim circa Theodorici tempora, ut interjectâ hâc voculâ *quondam* denotent mortuum eſſe eum, de quo ſermo eſt. Sic in ſemilacero placito, quod Clodovei ſecundi eſſe credideras, nunc Clotario tertio hujus filio attribuis, ubi appellatur Erchenwaldus, ſubjiciuntur hæ ſtatim voces *quondam* Major-domûs. Idem obſervatur in pluribus ipſius Theodorici ſeu Præceptis ſeu Placitis. Quin etiam in illo Præcepto, quo de nunc agimus, Ebroinus, Warato & Ghiſlemarus *quon-*

dam Majores-domûs fuiſſe dicuntur, quia jam è vivis exceſſerant. Quod cùm ita ſit, nec Præceptum dicatur datum *ad ſuggeſtionem Berthari* QUONDAM *Majoris-domûs*, vel Præceptum nunquam à Theodorico datum fuit, & eſt ſpurium, vel vivente Berthario datum fuit: atqui dari non potuit vivente Berthario, quem certum eſt occiſum fuiſſe ante annum Theodorici decimum-ſextum, qui annus in Diplomate notatus eſt: ergo Diploma rejici debet, ut ſpurium.

CAPUT VII.

De ſeptimo & decimo Merovingicorum Diplomatum ſpeciminibus.

DUo ſunt, quæ hic de te conqueror, Vir erudite: pri-

mum, quod ea quæ adverſus ſeptimum decimúmque Specimen objeci, diſſimules: alterum quod nonnulla quæ nuſquam dixi, mihi falsò affingas. Quâ quidem in re etſi fidem tuam non accuſo, non poſſum tamen, quin diligentiam tuam attentionémque deſiderem.

Septimum Specimen Placitum eſt, quo Theodoricus Rex Chramlino Epiſcopo Ebredunenſi exauctorato indulget, ut facultates ſuas poſt exaugurationem retinere poſſit. Decimum vero Præceptum eſt, quo Childebertus Theodorici filius villam Napſiniacum in pago Bituricenſi largitur Monaſterio Dionyſiano. Septimum Specimen propriâ manu ſubſcripſit Theodoricus, qui Præceptum de villa Latiniaco ſubſcripſerat. Deci-

mum proprio nomine & chirographaria nota obſignavit idem Wlfolaëcus Referendarius, qui Præceptum de villa Latiniaco obſignaverat. Quæ me res induxit, ut hæc duo Specimina cum eodem Diplomate de villa Latiniaco componerem, ac geminam regiæ manûs ſubſcriptionem, Referendariique chirographariam teſſeram unam cum altera conferrem. Quippe ſi genuina ſunt Diplomata, aiebam, conſentient inter ſe ſubſcriptiones & Chirographa: ſi vero ſuppoſititia ſunt, fraudem fortaſſe prodet ſcripturarum & chirographorum diverſitas. Ita evenit, ut conjeceram. Factâ enim comparatione, & in gemina Theodorici ſubſcriptione, & in gemino Referendarii Chirographo, diverſa manus apparuit, ubi eadem eſſe debuerat.

At ſi quæ in his occurrit diverſitas, * inquis, *& ubi vitilitigando non invenias? ea tantum afferri poteſt, quod in priori Diplomate Theodorici ſubſcriptio non tam longo litterarum ductu, quam in ſecundo facta ſit. Verum adeo id ejus Diplomatis autoritati nihil officit, ut contra eam maximè ſtabiliat, cum utrobique eadem ſit litterarum forma.*

* Suppl. cap. 5. p. 23.

Hæc qui legit, non dubitat, quin ſimul tibi & objectum ſit Theodorici ſubſcriptionem litteris longioribus in uno Diplomate exaratam eſſe quam in altero, & conceſſum eandem eſſe in gemina ſubſcriptione litterarum formam. Utrumque falſum eſt; quod fingis eſſe objectum, quod explodis & confutas, nuſquam eſt objectum. Quod conceſſum eſſe inſinuas, & ſine ulla proba-

tione aſſumis, id ipſum eſt diſertè negatum.

I. Nuſquam Theodorici Diplomatibus vitio datum eſt, quod ſubſcriptio regia inæquali litterarum ductu in his facta ſit. Id ſi reprehendam, ineptus ſim, improbus & imprudens. Ineptus, qui iſtud objiciam, quod ſi verum ſit, nihil tamen cauſam meam adjuvet. Improbus, qui rem falſam, & quam falſam eſſe noveram, affirmem. Imprudens denique, qui in medium proferrem mendacium, cujus falſitatem facillimè revinci & omnium oculis ſubjici poſſe viderem.

At ſi iſtud nec potuit à me objici ſine ſtultitia & improbitate, nec reipſa objectum eſt: cur ſignificas eſſe objectum? Perfunctoriè ſcilicet & curſim Diſceptationem noſtram legeras: ita cre-

do, nec miror; cum eodem in loco, ne ad ea quidem attendas, quæ in Libris *de re Diplomatica* continentur. Ponis enim pro certo Theodoricum in gemino ſuo Diplomate nunc longiori, nunc breviori litterarum ductu nomen ſuum ſubſcribere, quod æri inciſa Specimina tua falſum eſſe demonſtrant. Nam, ni me oculi fallunt, litterarum menſura & longitudo eſt utrobique eadem, aut fermè eadem. Quanquam eadémne ſit, an diverſa, nihil refert, ut modo dicebam; cum certum ſit eundem Regem modo grandioribus litteris, modo minutis ſcribere potuiſſe.

II. Oſtendi hactenus te in iis confutandis, quæ nuſquam objecta ſunt, fruſtra tempus conſumpſiſſe; leve hoc peccatum eſt. Iſtud multò gravius, quod diſſi-

mules quæ fuerant objecta, & pro conceſſis aſſumas, quæ diſertè negata ſunt. Duo exhibuiſti Specimina, quæ Theodorici Regis ſubſcriptionem habent: duo in quibus Wlfolaëi Referendarii nomen & chirographum cernitur. Nunquam ſollicitus fui, utrum in geminis ſubſcriptionibus & chirographis eadem eſſet, an diſpar litterarum menſura: ſed eadémne eſſet litterarum forma & indoles, eadémne in geminis ſignis manus, hoc examinavi.

Plane diverſa mihi cum apparuiſſet, nolui oculis credere; peritiſſimos in dijudicandis ſcripturis magiſtros duos ſeorſim conſului: amborum idem fuit judicium; uno ore reſponderunt, non ejuſdem manûs videri, tum gemina Theodorici chirographa, tum appictas Wlfolaëci no-

mini chirographarias notas. Hæc omnia ad te detuli : declaravi, in quo diverſitas appareret, cúrve eandem utrobique manum eſſe negarem : addidi judicium ex inſertis Libro tuo tabellis totum inſtitutum eſſe, quia Autographa habere non liceret : ſimul rogavi, ut qui non Diplomatum effigies, ſed Diplomata ipſa habes ad manum, adhiberes aliquos viros in dijudicandis ſcripturis exercitatos; qui ſi teſtarentur, vel Theodorici gemina Chirographa, vel duo Wlfolaëci ſigna, ejuſdem eſſe manûs, promiſi me petitum ex ſcripturarum diſcrepantia argumentum ſtatim eſſe abraſurum.

His omnibus quid reſpondes? Hoc unum ſcilicet : majorem aut minorem litterarum longitudinem, *Diplomatum autoritati*

nihil officere. Verè tu quidem. Sed nihilne Diplomatum autoritati officit diverſa chirographorum forma? Utrobique eadem eſt, inquis; Ego diverſam eſſe pluribus rationibus oſtendi, rationéſque duo in ſecernendis chirographis experientiſſimi Magiſtri calculo ſuo confirmarunt. Quid iſtorum teſtimoniis, quid probationibus meis opponis? Nihil. Demonſtro diverſa eſſe chirographa, diverſam manum: mihi ſuffragantur peritiſſimi harum rerum æſtimatores: Tu eadem chirographa, eandem eſſe manum ais, nec probas: majorémque aienti tibi fidem haberi poſtulas, quam mihi contrarium demonſtranti, teſtiúmque ſuffragio comprobanti. Id ſi æquum judicas, Vir erudite, falleris. Præconcepta de te opinio fortaſſe

facit, ut quæ doces ea à nonnullis ſtatim & ſine examine ſuſcipiantur: at numquam efficiet, ut autoritas tua plus ponderis ad perſuadendum ſola habeat, quam manifeſtæ aliorum demonſtrationes. Tibi plus hac in re credant amici, quam cuiquam alteri, per me licet: modo ne tibi plus credant, quam rationi.

CAPUT VIII.

De Vandemiris V. I. Charta & Erchambertæ ejus uxoris.

CHARTA hâc, ſeu teſtamento, quod notatum eſt anno Teodorici Regis decimo ſeptimo, Vandemiris vir illuſtris, & Erchamberta ejus uxor innumeras poſſeſſiones conferunt variis

Monaſteriis & Baſilicis, quibus duæ Sancti Germani Baſilicæ annumerantur his verbis..... *Pare modo donamus ad Baſilica domnæ Germanæ, ubi vir venerabilis Landebertus Abba præeſſe veditur, villam cognominante Fraxineto..... Simile modo donamus ad Baſilicam domne Vincente, vel domni Germani, ubi vir venerabilis Audcharius Abba præeſſe veditur, villas cognomentantis Oxma in pago Dorcaſſino, Noviolo in pago Andegavino.....*

Quo in loco Pariſienſes Sancti Germani Baſilicas duas, illam nimirum, quæ Sancto Germano Altiſiodorenſi Epiſcopo dicata eſt, & alteram quæ Sancti Germani *à Pratis* dicitur, intelligi debere aſſeveras: nec reprehendo. Probat enim inſtrumenti contextus & ſeries, allias intelligi

gi non poſſe. Verum hac ipſa re inſtrumentum convincitur tres habere notas falſi.

I. Sancti Germani Baſilica, cui villam Fraxinetum Vandemiris & Erchamberta donant, alia, te ipſo judice, excogitari non poteſt, quàm dicata Pariſiis S. Germano Altiſiodorenſi Epiſcopo Baſilica. Si ergo conſtat Baſilicam hanc, regnante Theodorico Clodovei ſecundi filio, nondum conditam fuiſſe: ſi certum eſt illam Theodorici temporibus poſteriorem eſſe tribus integris ſæculis; quo tandem in loco habiturus es Vandemiris & Erchambertæ Chartam, quâ anno Theodorici decimo ſeptimo eidem Baſilicæ, nonniſi poſt trecentos annos conſtruendæ, donationes fiunt, & Landebertus Abbas jam tum præfuiſſe dicitur?

Porro Epocha Pariſienſis Baſilicæ Sancto Germano Altiſiodorenſi Antiſtiti dicatæ, jam nec obſcura eſt, nec ambigua. Illam omnium primus * obſervavit apud Helgaldum, & demonſtravit eruditiſſimus Adrianus Valeſius, ac de veteribus Monaſteriis optime meritus. Sic ergo de Roberto Rege loquitur Helgaldus Floriacenſis Monachus iſtorum temporum æqualis: *Fecit in civitate Pariſius*, ait, * *Eccleſiam in honore Sancti Nicolai Pontificis in Palatio: Monaſterium Sancti Germani Autiſiodorenſis..... Item Monaſterium Sancti Germani Pariſiacenſis, cum Eccleſia Sancti Vincentii in Sylva cognominata Ledia.* Ubi vides geminum à Roberto Rege ædificatum eſſe Monaſterium in honorem Sancti Germani, aliud in honnorem S.

* *Diſcept. de Baſilicis cap.* 5. *p* 61. & 62.

* *Helgaldi Epit. apud Franc. Du-Cheſne. tom.* 4. *p.* 77.

Germani Altiſiodorenſis Antiſtitis in ipſa civitate Pariſienſi, aliud in honorem Sancti Germani Pariſienſis Epiſcopi in Sylva Ledia.

Helgaldi teſtimonium de exſtructo à Roberto Monaſterio S. Germani Altiſiodorenſis, vel ex eo confirmari poteſt, quod ante Roberti tempora altum ſit de illo Monaſterio apud Eccleſiaſticos Scriptores ſilentium. Neque tu diſigentiſſimus ſane harum rerum indagator totis duobus primis Annalium Benedictinorum tomis ullum aliud præter Chartam Vandemiris, quam nunc examinamus, monumentum vetus protuliſti, in quo mentio fieret ejuſdem Monaſterii. Jamvero Robertum circa initium undecimi ſæculi, Theodoricum vero ſub finem ſeptimi ſæculi

regnaſſe nemo neſcit. Peto ergo, an fieri poſſe putes, ut Vandemiris & Erchamberta villam Fraxinetum Pariſienſi S. Germani Altiſiodorenſis Baſilicæ donaverint, trecentis annis antequam ædificata eſſet, & Landebertus Abbas Theodorico regnante illi Monaſterio præfuerit, quod à Roberto Rege exſtructum eſt.

Deprehenſam in Vandemiris & Erchambertæ teſtamento falſi notam, quam modo expoſui, in priori Diſceptatione omiſeram. Alia duo objeceram, quæ diligentiſſimè ſum retractaturus, ut ea quæ opponis mihi, propulſem.

II. In Vandemiris & Erchambertæ Teſtamento iſtud reprehenderam, quod anno Theodorici decimo ſeptimo, Monaſterii Sancti Vincentii vel Sancti Ger-

mani à Pratis Abbas fuiſſe dicatur Audcharius, ſive ut ab aliis ſcribitur Autharius, qui omnium primus eidem Monaſterio ab ejus conditore Childeberto Clodovei Magni filio præpoſitus eſt. Certè inter Abbates Monaſterii Sancti Germani à Pratis unicus hactenus numeratus eſt Autharius, eúmque veteres Monaſterii Indices ante quingentos annos ſcripti omnium primum collocant. Hæc ipſe non diſſimulas. Addideram, quod Aimoinus, vel, ut accuratius loquar, Anonymus ille Pratenſis Monachus, qui Aimoinum duodecimo ſæculo vergente interpolavit, ſcribat * quatuor tantum ſub Theodorico Clodovei ſecundi filio in Monaſterio ſuo vixiſſe Abbates, Sigofridum, Sanctum Babolenum, Childeramnum, & Hunfridum:

* *Aimoinus de Geſt. Franc. lib. 4. cap. 46. p. 188.*

nec ullum alium Autharium appellet, præter hunc quem * monuerat omnium primum Monaſterio præfuiſſe.

* *Ibid. lib. 2. cap. 20. p. 61.*

Interpolatori Aimoini Monacho Anonymo alium ejuſdem Monaſterii tui Monachum opponis vitæ Sancti Droctovei Scriptorem; qui quidem expreſsè docet Sanctum Droctoveum à Beato Germano primum Monaſterii S. Vincentii Abbatem fuiſſe delectum. Cujus Scriptoris, quem Giſlemarum nominatum fuiſſe doces, autoritatem extollis, eúmque Aimoini interpolatori longè anteponendum eſſe cenſes. Quo id jure contendas, non erit inutile nunc examinare.

Primò me arguis, quod in definienda Aimoini ætate Jacobi Breulii Sodalis tui opinionem ſecutus, Aimoinum ab ejus in-

terpolatore non ſatis accuratè diſtinxerim : ſimúlque admones multò potiorem eſſe Labbæi noſtri ſententiam, qui demonſtravit Hiſtoriarum Libros à Breulio attributos Aimoino Germanenſi, Aimoino Floriacenſi reſtituendos eſſe. Non diffiteor mihi aliquando aliter quàm Labbeo viſum fuiſſe. Animadverteram quippe præfixos ſingulis capitibus titulos eoſdem ferè eſſe apud Andream du Cheſne, à quo purum putum Aimoinum editum eſſe aiunt, atque apud Jacobum Breulium qui interpolatum Aimoinum vulgavit : cúmque obſervarem titulos illos, quales in editione Cheſniana reperiuntur exprimere nonnulla, quæ in hac ipſa editione deſiderantur, habentur autem in Breuliana ; in id propendebam, ut decurtatos

potius ab aliquo Monacho Floriacenſi, quam à Monacho Germanenſi amplificatos Aimoini Libros exſtimarem. Verum re diligentius inſpectâ, ſenſi opinionem hanc nullo pacto defendi poſſe, Labbeóque jam nunc tecum planè aſſentior.

Verum etſi quæ apud Aimoinum leguntur de Authario ac reliquis Monaſterii Sancti Vincentii Abbatibus, ea non ab ipſo Aimoino ſcripta ſint, ſed ab interpolatore addita: ne tamen hæc contemnenda putes, & nullius autoritatis. Quippe interpolator ille vixit duodecimo ſæculo, erátque ipſe Monaſterii Sancti Germani Cœnobita: neque crediderim alio illum conſilio Libris Aimoini, quos exſcribebat, res ad Monaſterium ſuum pertinentes inſeruiſſe, quam ut celeberri-

mi Monaſterii antiquitatem & jura è tenebris erueret, ſequentiúmque ſæculorum memoriæ commendaret. Simile autem vero eſt, ut Labbeus habet, * Compilatorem illum fuiſſe Cœnobii ſui Notarium ſive Amanuenſem, cui non ſolum libri, quotquot erant in armariis, paterent; ſed & ſcrinia omnia eſſent aperta, in quibus Monaſterii Chartæ & Privilegia continerentur. Ita Labbeus, cujus de Anonymo Interpolatore judicium referre placuit, ut intelligeres aſſuta Aimoino & ab Interpolatore in gratiam Monaſterii ſui inſerta, in aliquo tamen pretio fuiſſe, etiam apud illum qui hæc eadem ab Aimoino Floriacenſi tam ſtudioſè abjudicavit.

* *Tom. 2. de ſcript. Eccleſ. p. 840.*

Jamvero ſi Monachum Pratenſem Aimoini Interpolatorem,

cum vitæ Sancti Droctovei Scriptore Giſlemaro Monacho etiam Pratenſi conferas, nihil eſt, cur hunc illi anteponas. At Giſlemarus * *ſæculi noni Monachus fuit.* Ita quidem exiſtimas: ſed falſò. Nam 1. Giſlemarus mentionem facit * de iterata Baſilicæ Sancti Germani deflagratione; quæ te ipſo * teſte nonniſi ſub finem noni ſæculi contigit: neque illam commemorat, ut rem memoriâ ſuâ geſtam: ſcripſit ergo elapſo jam nono ſæculo. 2. Ne decimo quidem ſæculo ſcripſit; cum Hiſtoriam citet Aimoini, qui undecimi tantum ſæculi initio floruit. 3. Imò undecimo etiam ſæculo poſterior eſt, & fortaſſe duodecimo; ſiquidem Aimoinum cum * citat, ipſius Libris titulum præfigit, qui habetur quidem in Aimoini Hiſtoria inter-

* *Suppl. cap. 6. p. 24.*

* *Vita S. Droct. n. 11.*

* *Sæc. 1. Bened. p. 255.*

* *Vita. S. Droct. n. 2.*

polata apud Breulium, in genuina autem apud Andream Du-Cheſne non legitur. Cum ergo interpolatio Aimoini non facta ſit ante duodecimum ſæculum, Vitæ Sancti Droctovei Scriptor Giſlemarus, non modo non fuit noni ſæculi Monachus, ſed vix etiam duodecimi. Quare ſi ad ætatem ſpectes, non eſt cur Giſlemarum Anonymo Aimoini Interpolatori, quo poſterior eſt, anteferas.

Si autem neceſſaria ad veritatem detegendam adjumenta conſiderentur, Giſlemaro Anonymus Interpolator multis nominibus præferatur, neceſſe eſt. Hic enim Monaſterii ſui ſcrinia diligenter excuſſit, inſtrumentíſque inſpectis ſingulos Abbates ordine ac ſuo quoſque tempore digeſſit. De Giſlemaro nihil ſimi-

le afferri poteſt: quem prætere a conſtat minimè accuratum fuiſſe. Ea enim narrat de Sancto Droctoveo, quæ non ſatis inter ſe cohærent. Quippe ſcribit Sanctum Droctoveum, poſt Childeberti mortem ac Baſilicæ dedicationem, à Sancto Germano delectum eſſe primum Monaſterii Abbatem. Si nonniſi poſt Childeberti mortem atque Baſilicæ dedicationem electus eſt, quomodo primus Monaſterii Abbas electus eſt? Si quidem conſtat Childebertum, dum adhuc eſſet in vivis apud Sanctum Vincentium Monachos conſtituiſſe, quos ſine Prælato vixiſſe nemo dixerit. Fuit ergo ibidem aliquis ante S. Droctoveum Prælatus, nimirum Autharius, qui à Childeberto Rege ibi inſtitutus eſt. Quod ſi primus Authario locus ſervatur, quid

quid cenſendum de Vandemiris Teſtamento, in quo Autharius anno Theoderici Regis decimo ſeptimo Monaſterio Sancti Germani præfuiſſe dicitur?

III. Adverſus idem Vandemiris & Erchambertæ Teſtamentum objeceram, quod in eo Monaſterii tui Baſilica jam tum vocetur Baſilica Sancti Germani. Exſtructam eſſe Baſilicam hanc à Childeberto Clodovei filio, atque à Sancto Germano tunc Pariſienſi Epiſcopo in honorem S. Crucis & Sancti Vincentii eſſe dedicatam ipſe fateris. Eandem primum nomen diu retinuiſſe, etiam poſt Sancti Germani mortem, diſcimus ex Gregorio Turonenſi & Fredegario, qui quoties laudatam modo Baſilicam nominant, nunquam Baſilicam Sancti Germani nominant, ſed

Baſilicam Sancti Vincentii, ſervato primo nomine. Neque vero ulla mutandi hujus nominis ratio fuit ante Pipini Regis tempora, cum Sancti Germani corpus ex Oratorio Sancti Symphoriani, ubi reconditum fuerat, in Baſilicam Sanctæ Crucis & Sancti Vincentii ſolemni pompâ tranſlatum eſt. Quod adeo verum eſt, ut qui tranſlationis hujus Hiſtoriam deſcripſit autor coævus, ante tranſlationem factam ſemper Baſilicam vocet *Eccleſiam Sancti Vincentii*, nunquam Eccleſiam Sancti Germani: facta autem tranſlatione, eandem ſemper vocet *Eccleſiam Sancti Germani*, nunquam Eccleſiam Sancti Vincentii.

Quæ cum certa ſint & indubitata, non habuiſti, quod iis opponeres, præter autorem vitæ S.

Bathildis Anonymum quidem, ſed coævum, & Sanctum Audoënum in vita Sancti Eligii. Ita Anonymus. *Præterire non debemus,* inquit de Sancta Bathilde loquens, *quod per ſeniores Baſilicas Sanctorum, Domni Dionyſii, Domni Germani & Domni Medardi, & Sancti Petri, vel Domni Aniani, ſeu Sancti Martini, vel ubicumque ejus pertinuerit notitia, Pontificibus ſeu Abbatibus ſuadendo pro Zelo Dei præcepit, & epiſtolas eis direxit, ut ſub ſancto regulari Ordine Fratres in ipſo ſancto loco conſiſtentes vivere deberent, Et ut hoc libenter acquieſcerent in privilegio eis firmare juſsit, vel etiam immunitates conceſsit.*

Hæc ego cùm primum legi apud Anonymum Scriptorem, ne in mentem quidem venit, enumerari hîc Pariſienſes tantummodo

Baſilicas : quippe cum enumeratione factâ Hiſtoricus ſtatim affirmet à piiſſima Regina privilegiis aucta eſſe hæc & alia ſancta loca, quorum in cognitionem venire potuit ; inde conjiciebam non de unius civitatis aut pagi, ſed de diverſarum civitatum ac provinciarum Baſilicis ſermonem eſſe. Conjecturam hanc meam iſtud confirmabat, quod animadverterem Bathildem litteras dediſſe, quibus illorum locorum Epiſcopos & Abbates hortabatur, ut ibidem conſiſtentes Fratres ad vitam arctiorem ſeveriorémque diſciplinam inducerent. Neque enim ad plures Epiſcopos Bathildis ſcriberet, ſi Monaſteria omnia Baſilicáſque omnes, de quibus ſermo erat, una civitas Pariſienſis continuiſſet. Igitur judicabam hîc intel-

ligi debere celeberrimas tunc temporis Baſilicas, Pariſienſem Sancti Dionyſii, Altiſiodorenſem Sancti Germani, Sueſſionenſem Sancti Medardi, Corbeienſem Sancti Petri, Aurelianenſem Sancti Aniani, Turonenſem Sancti Martini.

Ita me opinantem perculit, fateor, hæc tua vox, quâ decernis * ab Anonymo Autore *Sancti Germani Baſilicæ nomine ſine dubio intelligi Pratenſem Eccleſiam.* Cur enim vero hanc ab ipſo intelligi dicam, quam tunc aut ſemper, aut ferè ſemper Baſilicam Sancti Vincentii nominatam fuiſſe conſtat? Cur non potius Altiſiodorenſem nullâ re inferiorem? *Media * ſcilicet interponitur inter Pariſienſes Baſilicas Sancti Dionyſii & Sancti Petri, quæ Baſilica Sanctæ Genovefæ*

* Suppl. cap. 6. pag. 25.

* Ibid.

dicitur. Primò falſum iſtud eſt, quod obſervas; neque enim Anonymus Baſilicam Sancti Germani mediam poſuit inter Baſilicas Sancti Dionyſii & Sancti Petri, ſed inter Pariſienſem Sancti Dionyſii, & Sueſſionenſem Sancti Medardi Baſilicam. Deinde quo jure aſſumis Baſilicam S. Petri hîc intelligi debere Pariſienſe Sanctæ Genovefæ Monaſterium? Quin potius contendis intelligendam eſſe Corbeienſem Sancti Petri Baſilicam ab ipſa Bathilde & filio ejus Clotario tunc erectam? Vel ſi *ſeniorem*, hoc eſt antiquiorem Baſilicam poſtulas; cur non Ferrarienſem, Senonenſem, Luxovienſem, aliáſque S. Petri Baſilicas his temporibus notiſſimas? Cùm ergo nullâ ratione conſtet, S. Germani Baſilicæ nomine Pratenſem Eccleſiam

in vita S. Bathildis intelligi: imò veriſimillumum ſit non intelligi, miror id à te nobis objici.

At ſaltem, inquies, * certum eſt Eccleſiam S. Vincentii à S. Audoëno vocatam eſſe Baſilicam S. Germani. Equidem fateor in vita S. Eligii à B. Audoëno ſcripta laudari Pariſienſem S. Germani Confeſſoris Baſilicam: iſto nomine intelligi Baſilicam, quæ nunc S. Germani *à Pratis* dicitur, hoc vero nego; idque à me jure negari, erit brevi, ut ſpero, omnibus manifeſtum.

* *Suppl. cap. 6. p. 25.*

Locum S. Audoëni integrum refero: *Cum aliquando*, inquit, * *Pariſiis loca orationum circuiret* (Eligius) *veniens ad Baſilicam S. Germani Confeſſoris, vidit illic claudum quemdam carrucâ vectum, querulis ſe vocibus inclamare. Ad quem accedens ejus valde*

* *S. Audoën. in vita S. Eligii lib. 1. cap. 26.*

miſertus..... præcepit miniſtris ut auferentes ægrum à carrucâ in Eccleſiam deportarent, ac juxta cancellos jam dicti Confeſſoris deponerent. Quod cum factum fuiſſet, ingreſſus in Baſilicam prolixè oravit, monuitque claudum in fide immotum perſiſtere, donec eum Dominus ſanari juberet. Nec mora poſthæc Claudus vociferari cæpit, totóque corpore contremiſcere. Cúmque omnes procul ſtantes ad ſpectaculum concurrerent, confeſtim claudus reſolutis nervorum vinculis, liber à pavimento ſurrexit, & ita incolumis ab Eccleſia proceſsit.

Hactenus Audoënus. Cujus verba, qui attentè legerit & diligenter perpenderit, animadvertet illicò, intra Baſilicam de quâ hîc ſermo eſt, *cancellos fuiſſe S. Germani* dictos, ad quos Claudus à S. Eligio juſſus eſt orandi cauſâ

conſiſtere. Cur autem Eligius cancellos illos vocaſſet *cancellos S. Germani*, aut cur illic ægrum collocari juſſiſſet ad ſanationem obtinendam, niſi quia his continebantur reliquiæ S. Germani, & erat altare ſub ejus titulo conſecratum ? Igitur ut deſignatam Baſilicæ S. Germani Confeſſoris nomine fuiſſe dicas Pratenſem Baſilicam, oſtendere debes in Baſilica hac tunc temporis fuiſſe reliquias S. Germani, aut ſaltem aliquod altare ſub ejus nomine conſecratum ; atque adeo cancellos, qui *S. Germani* dici poſſent, & ad quos Claudus ſanitatis impetrandæ gratiâ deportari debuiſſet.

Atqui contrarium certum eſt. Fateris S. Germani corpus poſt ejus mortem, non in Baſilica, quæ tum S. Vincentii dicebatur,

ſed in Oratorio S. Symphoriani eſſe collocatum. Fateris venerandum corpus ibidem permanſiſſe uſque ad Pipini Regis tempora, cùm in Baſilicam S. Vincentii tranſlatum eſt. Fateris * præterea quatuor tantum in eadem Baſilica fuiſſe altaria, *unum ad orientem in honorem ſanctæ Crucis & beati Vincentii Martyris conſecratum, alterum ad aquilonem in veneratione Sanctorum Martyrum Ferreoli & Ferrutionis, tertium ad meridiem ſub titulo S. Juliani Brivatenſis, quartum verſus Occidentem in honorem Sanctorum Martyrum Gervaſii & Protaſii, Celſi pueri & Georgii*. Nullum ergo in honorem S. Germani. Ubi autem nec erant S. Germani reliquiæ, nec altare ejus nomine dicatum, ibine putas S. Germani cancellos fuiſſe, ad quos Eligius

* *Annal. Bened. tom. 1. lib. 5. p. 135.*

Claudum deduxiſſet? Laudata ergo hoc loco ab Audoëno Baſilicæ S. Germani nomine Baſilica, non eſt ipſa Pratenſis.

At ſi hæc non intelligitur, quæ alia poterit intelligi? Non Pratenſem, ſed aliam S. Germani Confeſſoris Baſilicam laudatam eſſe ab Audoëno oſtenſurum me promiſeram. Fidem liberavi, ni fallor, Vir erudite; tuus jam eſto labor, indagare, quænam illa ſit S. Germani Eccleſia, in qua Eligius Claudo ſanitatem reſtituit. Cum exiſtimes Pariſienſem S. Germani Altiſiodorenſis Baſilicam jam tum conditam fuiſſe, & S. Germani nomen habuiſſe, de hac poteris, ſi lubet, locum Audoëni interpretari.

Hoc tamen ſi ſequeris, rurſum habiturus es me adverſarium: planè enim aſſentior A-

driano Valeſio, qui Baſilicam hanc multò recentiorem putat. Adde quod & hanc & Pratenſem verba Audoëni pariter excludere videantur. Innuit enim ſanctiſſimus Pontifex eccleſiam illam S. Germani, in quam Eligius Claudum efferri juſſit, non fuiſſe extra muros urbis, ſed in ipſa urbe poſitam. *Cum aliquando* PARISIIS, inquit, *orationum loca circuiret* (Eligius), *veniens ad Baſilicam S. Germani Confeſſoris....*

(Eligius)

Extat autem etiamnum in antiquiſſima Urbis parte, Eccleſia Baptiſmalis S. Germani, quæ *S. Germani veteris* à Majoribus noſtris olim dicta eſt, non aliam utique ob cauſam, quam quia tres ſunt Pariſiis ejuſdem nominis Eccleſiæ, atque hujus appellatio vetuſtior, aliarum recentior. Quæ vero nunc Eccleſia *S. Germani*

mani veteris dicitur, ab Aimoini Interpolatore Monacho Germanenſi vocatur * *Aſceterium Sancti Germani.* Quod nomen conſentit cum illa opinione, quâ creditur S. Germanum Pariſios evocatum illic primùm, ubi tunc erat Oratorium S. Joannis Baptiſtæ, cum diſcipulis conſediſſe. Neque vero dubito, quin poſt S. Germani mortem aliqua reliquiarum ejus pars loco illi conceſſa ſit. Neque aliter ſenſit Aimoini * Editor, qui obſervat reliquias, quæ illic habebantur, capſâ aureâ incluſas fuiſſe ab Odone Comite ac poſtea Francorum Rege. Quæ cùm ita ſint, cur Audoëni verba non liceat de Eccleſia S. Germani veteris interpretari, quæ Pariſienſium omnium prima S. Germani nomen ſortita eſt, atque à priſcis temporibus ejuſdem ſan-

* *Ann. lib. 5. cap 41.*

* *Ibid.*

cti reliquias habuit? Ut ut eſt, iſtud ſaltem demonſtratum reor citata à te ex vita S. Eligii & S. Bathildis loca non poſſe jam adduci, ut probetur erectam à Childeberto primo in honorem ſanctæ Crucis & S. Vincentii Baſilicam ante Pipini tempora appellatam eſſe Baſilicam S. Germani.

CAPUT IX.

De Autographorum Carolinorum Speciminibus.

LIBRORUM *de re Diplomatica* Supplementum laudaverat nuper Vir tibi amiciſſimus; atque ex eo maximè capite laudaverat, quod nihil eſſet à me objectum, cui non planè ſatisfeciſſes. Hoc ille cùm identidem ingeminaret, & ſupra modum extolle-

ret, interrogaverunt me, quid de iſto encomio tuo ſentirem. Ego vero, inquam, hujuſmodi laudatoris non poſſum non deſiderare prudentiam, qui amicum mavult falſis commendare laudibus, quam veris, quibus dignus eſt, exornare. Prædicet, aïebam, Mabillonii eruditionem non vulgarem, indefeſſúmque in provecta jam ætate laborem. Dicat paucos eſſe hujus noſtræ ætatis Scriptores, quibus litteratorum hominum reſpublica tantum debeat: nullum vero vel etiam præteritis ſæculis extitiſſe, qui de nobiliſſima Sancti Benedicti familia melius meritus ſit: hæc & alia Viri merita proſequatur & celebret, ſuffragator ultrò accedam. At cum plurima Diſceptationis noſtræ capita, aut omninò, aut magna ex parte intacta reli-

queris, Vir erudite, quâ fide quis poſſit ſpargere in vulgus, nullam hujus eſſe particulam, ne minimam quidem, cui non ſatisfeceris?

Quæ à te prætermiſſa ſunt non definio, quam ob cauſam prætermiſſa ſint. Sive hæc tibi ad alia feſtinanti fortaſſe exciderint, ſive certo ex conſilio prætermiſſa fuerint, dico eſſe prætermiſſa. Hoc unum adjicio iſta non fuiſſe tam levis momenti, ut à te negligi & contemni poſſint. Atque ut cætera ſileam; quæ adverſus Carolinorum Autographorum Specimina integris capitibus quatuor à me diſputata ſunt, ſi pauca admodum excipias, quibus, quæſo, argumentis à te impugnata fuêre? quo in loco confutata? Nuſquam ſanè. Hoc ipſum neceſſe eſt confiteri. Hæc om-

nia aſpernatus es ſcilicet, nec reſponſione digna judicaſti: ita loquantur, qui veritatem nihil penſi habent, nec quicquam examinant, certi à præoccupatis ſemel opinionibus non recedere. Te procul dubio non habebunt hac in parte adſtipulatorem. Neque enim ignoras in his eſſe aliqua ſaltem, quæ magnam habent difficultatem.

Primum occurrit exhibitum à te Pipini Regis diploma. Oſtenderam impreſſum illi ſigillum debuiſſe videri adulterinum, cùm Bacchi pampino redimiti effigiem referat, non ipſius Regis imaginem, ut poſtulabat illorum temporum uſus, & anteriorum Regum omnium conſuetudo. Effigiem Bacchi ſigillo repræſentari ultro ipſe confeſſus fueras: id contra illorum temporum

mores fuiſſe, negare non auſus es; cùm ne unus quidem inter Francorum Reges etiam Paganos reperiatur, qui vel Bacchi, vel falſi cujuſpiam numinis imaginem ſigillo impreſſerit. Quid ergo ad id quod objectum fuerat reſpondiſti? Nihil.

Oſtenderam idem diploma datum dici nono Kalendas Octobris, anno XVII. hoc eſt poſtremo regni Pipini: cùm tamen Anonymus ille, qui Fredegarii Chronicon juſſu Nilibungi Comitis continuavit autor coævus, expreſsè doceat Carolum & Carlomannum Pipini filios ſepulto jam Patre conſecratos fuiſſe Reges menſe Septembri, die Dominico, XIV. Kalendas Octobris. Reſpondes Autorem quamvis coævum, non hac in re audiendum, ſed habendam potius fi-

dem Annalibus illis, in quibus ſcribitur Pipinum nonniſi VIII. Kalendas Octobris eſſe defunctum. At iſtam reſponſionem tuam ut præverterem, addideram ne ſic quidem excuſari tuum diploma. Nam te ipſo concedente datum illud eſſet pridie quam Pipinus ex aqua intercute mortuus eſt; atque eo ipſo die quo diuturno oppreſſus morbo, cùm morte ægrè luctabatur. Atqui tamen quæ in Diplomate habetur Pipini oratio, Principis eſt non moribundi, ſed florentis & incolumis. Hæc objecta fuerant: quid reſpondiſti? Nihil.

Præterea Salmunciacenſe Præceptum, quo Monaſterii Dionyſiani immunitates Carlomannus confirmat, ex eo ſuſpectum feceram, quod hujus Præcepti exemplaria in Archivo Dionyſiano di-

verſa extitiſſent : aliud laudatum à Dubleto & manifeſtè ſpurium : aliud à te editum, ſed jam emendatum aliqua ex parte & reformatum. Probaveram emendatorem ipſum, dum diploma aliud concinnat de novo, & vitat ſcopulos, in quos Dubletiani Diplomatis fabricator incurrerat, ad alios alliſiſſe ; & laudato Childeberti placito ſpurio ſuam ipſius perfidiam imprudenter prodidiſſe. Ad hæc quid reſpondiſti ? Nihl.

Denique impugnatum fuerat Præceptum, quod Carolus Magnus anno ſeptimo & ſecundo regni ſui dediſſe fertur Cariſiaci ſexto Kalendas Julias, quo ipſo tempore trans Rhenum Saxones acerrimo bello proſequebatur. Ad hæc quid reſpondiſti ? Nihil.

Quid neceſſe eſt cætera proſequi, quæ prætermiſiſti? Quæ hactenus dicta ſunt, apertè demonſtrant, ex his Speciminibus, quæ in priori Diſceptatione mea impugnaveram, ne unum quidem eſſe à te planè purgatum & ab omni ſuſpicione falſi liberatum; atque adeo inſtitutam à te Artem Diplomaticam principiis totam vacillantibus nec ſatis firmis eſſe ſuffultam. Nunc ſupereſt, ut injectas mihi falſò criminationes quaſdam paucis diluam.

PARS QVARTA.

BREVISSIMA erit hæc quarta pars, fuiſſétque omnino prætermiſſa, niſi mihi ea crimini vertiſſes, quæ diſſimulari nullo pacto debent. Ac primò non ſemel temeritatem mihi objicis, quod Libros *de re Diplomatica* nonniſi poſt vingiti annorum laborem à te editos obſcurus ipſe ac nullius nominis Scriptor ad trutinam vocare auſus ſim. Deinde vel in ipſo operis tui ingreſſu inſinuas, vetuſta tua autographa nonniſi violato jure publico ac privato impugnari potuiſſe. Tum etiam ut in omnium me invidiam adducas, univerſis veteribus inſtrumentis indictum à me bellum exprobras. Deni-

que addis Scriptorum veterum fidem iiſdem argumentis convelli poſſe, quibus inſtitutam à te Artem Diplomaticam evertere conatus ſum. Cætera omitto levioris momenti. Hæc autem graviora totidem capitibus, ſed ſine ulla tua offenſione, ut ſpero, ſum repulſurus.

CAPUT I.

Quibus doctrinæ adjumentis inſtructum eſſe oporteat, qui ad rem Diplomaticam tractandam accedit.

QUI *ſe rei Diplomaticæ arbitros profiteri volent, de his exigendum eſt,* ais,* *ut aut ſint eruditi plane, aut ſe non eruditos eſſe ſciant.* Hoc eſt, ſi benè latinè intelligo, rei Diplomaticæ arbi-

* *Suppl. libror. de re diplom. p. 5.*

trium, judice te, eſſe debet primò quidem penès eruditos; deinde etiam penes imperitos. Quo jure exculti doctrinis homines profiteri ſe poſſint rei Diplomaticæ arbitros, non opus eſt ut exponas. Sed mihi omnino latet, cur idem judicium etiam ad illud imperitorum genus deferas, qui ſciunt ſe eſſe imperitos. Neque enim ſatis intelligo, quid indoctos & rudes ad judicium hoc exercendum juvet propriæ ignorantiæ conſcientia, quòve pacto illi ſola ſuæ tenuitatis cognitione idonei implicatæ rei judices efficiantur.

Verum ſi iſtud myſterii tacitum tenes, ſaltem non relinquis obſcurum, utrorum in numero ſis ipſe collocandus. *Citra jactantiam affirmare poſſum*, ais, * *non defuiſſe mihi diligentiam in difficili*

* *Suppl. p. 2.*

cili hoc & minime trito argumento. Deſcribis deinde ſuſceptos annorum ferè viginti ſpatio & exantlatos labores *in revolvendis & perſcrutandis antiquis codicibus. & Archivis legendíſque veterum inſtrumentorum editis collectaneis.* Addis denique te *monumenta alia cum aliis contuliſſe & expendiſſe, quo non levem tantum ac tenuem, ſed quam accuratiſsimam & peritiſsimam obſcuri antehac argumenti notitiam comparare poſſes.*

Hanc laboris, diligentiæ, atque adeo doctrinæ laudem nemo tibi invidet, nemo ſurripit: non ego ſanè, qui idipſum tibi publico ſcripto ſum gratulatus, atque etiamnum ex animo gratulor. Non diſſimulabo tamen non perſpicere me, quò ſpectet tam ſplendida vigiliarum tuarum commemoratio. Neque enim fa-

cilè crediderim hæc à te ſcribi, ut ſignifices nemini fas eſſe, quæ in Libris *de re Diplomatica* continentur, ad trutinam revocare. Nam etſi parta aſſiduo viginti annorum labore doctrina magnam dat tibi autoritatem, at non eam, cui ſeſe omnes taciti ſubjicere teneantur. Imò cum ipſe modeſtè fatearis, te errare potuiſſe, & reipſa in nonnullis erraſſe; agnoſcas etiam neceſſe eſt, tua dicta nec debere ſine examine recipi, & poſſe interdum ſine injuria confutari.

Quid ergo? An putas Libros *de re Diplomatica*, quia nonniſi poſt viginti annorum lectionem à te compoſiti ſunt & vulgati, ab eo ſolummodo impugnari poſſe, qui totidem annos in eodem argumento fuerit verſatus? Si ita arbitraris, Vir erudite, tua te fallit

opinio. Enimvero nemo non fateatur, evolvenda eſſe vetera Tabularia laboréſque plurimos perferendos illi, qui Artem Diplomaticam de novo inſtituere velit & condere. Sed quis dicat propoſitas à te regulas nec haberi ſuſpectas, nec rejici poſſe, niſi ab eo, qui tot Diplomata, tot Chartularia, tot Archiva, quot tu, viderit & perluſtraverit?

Ne igitur exiſtima eandem eſſe debere hac in noſtra concertatione utriuſque conditionem. Ego tenuitatis meæ conſcius, quod leviſſimum erat, hoc unum ſuſcepi; nempe ut examinarem, an non irrepſiſſet aliquid vitii in Arte quam inſtitueras. At tu majorum virium, majoris animi, graviſſimo oneri humeros ſuppoſueras, aggreſſus Artem ſecernendi Diplomata vera à falſis invenire,

& inventam firmis argumentis adſtruere. Rem laborioſam ſane & difficilem, quam perficere qui velit, & Tabularia debet ſcrutari plurima; & inſolentem litterarum, quibus veteres Chartæ ſcribuntur, formam addiſcere; & inſtrumenta alia cùm aliis conferre, ut definiat quo ſcripturæ genere exarari, quibus ſubſcriptionibus muniri, quo ſigillo notari, quo ſtylo ſcribi ſingularum ætatum Diplomata ſoleant. Idem præterea debet priſcorum temporum hiſtorias evolviſſe diligenter, & ſedulo exploraſſe, an cùm his conſentiant inſtrumenta, ex quibus regulas ſuas eruit. Quod poſtremum ſi omiſerit, facilè obtrudet vera pro falſis, & immanem operoſæ Artis molem ruinoſo imponet fundamento. Econtrario cui hoc unum adfue-

rit, etiamſi deſint cætera, poterit ille in Diplomatibus, quæ tanquam cæterorum norma exhibentur, nævum aliquem obſervare; atque adeo Artem ipſam Diplomaticam ſine temeritate impugnare, imò fortaſſe totam disjicere. Rem exemplis illuſtro.

Ut accuſaretur falſi mutilum Clodovei ſecundi Diploma, in quo ipſe & Nandechildis ejus mater teſtantur, *propriam inſcriptionem inſerere ſe non poſſe*: neceſſariúmne fuit plura diverſarum Eccleſiarum ac regionum Tabularia conſulere? Minimè. Legendus dumtaxat fuit liber unus aut alter, in quo demonſtratur, non modo Nandechildem Reginam, ſed Clodoveum ejus filium anno regni primo, imò ante obitum Dagoberti, propria manu inſtrumentis ſub-

ſcribere potuiſſe. Hoc qui oſtenderit, quamvis vetuſtiora Autographa nulla viderit, aut etiam legere poſſit, falſi tamen convicerit laudatum à te mutilum Clodovei ſecundi Diploma.

Ita etiam qui Geſta Dagoberti primi nono, ut minimum, ſæculo ſcripta à Monacho Dionyſiano attentè legerit, atque adeo productum à te Theodorici Præceptum de villa Latiniaco ſcatere mendaciis cognoverit: an exigas, ut Præceptum hujuſmodi pro vero admittat, ſi fortè reconditioribus ſcriniis luſtrandis & Chartulariis evolvendis non viginti annos ſolidos conſumpſerit?

Quid dicam de Speciminibus ſexto, ſeptimo & decimo ex iis, quæ in æs incidi curaſti; in quibus nec geminæ tum Theodorici

Regis, tum Wlfolaëci Referenrii ſubſcriptiones, nec appictæ Wlfolaëci nomini Chirographariæ Teſſeræ inter ſe conſentiunt? An hæc Chirographorum & ſcripturarum diverſitas, quæ vel imperitos oculos ſtatim ferit, reprehendi non poſſit, niſi abeo qui fuerit planè eruditus, & in Tabulariis excutiendis diutiſſime verſatus?

Quid addam de Pipini Charta data nono Kalendas Octobris anno regni ejus decimo ſeptimo? Quid amplius requiras ad falſitatem ejus certò detegendam, quam ut probetur ex Scriptore coævo, atque omni exceptione majore, Pipinum eo die, quo Chartam dediſſe fertur, jam defunctum fuiſſe & ſepultum? An contendas hæc & alia hujuſmodi argumenta falſi ab eruditis ho-

minibus non eſſe recipienda, niſi abeo producantur, qui plurimarum Eccleſiarum ac regionum Archiva longo labore, majori patientiâ excuſſerit? Non ita ſe res habet profectò : neque te fugit ab æquis rerum æſtimatoribus argumenta ipſa ponderari, perſonam quæ argumenta profert, vel nihil, vel parum admodum curari.

Verum ad dijudicandas veteres Chartas, *non ſufficiunt*, * ais, *humaniores artes, orationis politioris ſtudium, nec denique lectio aſsidua melioris litteraturæ authorum: imò hæc ſtudia ad id plurimum obſunt, ſi eadem dicendi elegantia vel puritas in vetuſtis illis inſtrumentis exigatur.* Verè tu quidem, ſed quorſum illa tendant, aut quo conſilio dicta ſint, non video. Si me his verbis notatum vo-

* *Suppl. cap. 1. p. 5.*

luiſti, hæc duo habeo quæ reſpondeam : primum neſcire te quæ me à pluribus annis ſtudia detineant ; alterum totidem ferè annos effluxiſſe, ex quo ab humanioribus litteris ad ſtudia magis ſeria me contuli, quot tu in præparandis Libris *de re Diplomatica* inſumpſiſſe gloriaris. Quare cum exprobras non aliis me doctrinæ adjumentis inſtructum, quam litteris humanioribus, ad Artem tuam examinandam acceſſiſſe, cave ne id temerè & per contumeliam jactum Lectores exiſtiment.

Multò minus objici potuit, quod eandem in vetuſtis Diplomatibus, quam *in melioris Litteraturæ Authoribus dicendi elegantiam exigam.* Offendit me, fateor, fœdiſſima ſtyli barbaries, atque immenſa ſolœciſmorum

colluvies, quæ in Archetypis tuis, præſertim Merovingicis, occurrit. At non idcirco hæc ſcripta volui ſtylo Terentiano aut Ciceroniano. Verum inſtrumenta, quæ ſexto, ſeptimo, octavo ſæculo ſcripta eſſe dicuntur, comparavi cùm libris ejuſdem ætatis: & dixi non intelligere me, cur quæ in Aula, jubente Rege, dictante Referendario, tunc temporis ſcripta fuiſſent, omnino eſſent horrida; cum aliorum ejuſdem ævi Scriptorum ſtylus ſit ſaltem tolerabilis. Quæ cùm in Diſceptatione noſtra legantur, nec alii à me appellati ſint Authores, quam infimæ Latinitatis; quâ fide, quóve jure ſcribis, non alios viſos à me quam melioris litteraturæ Authores; & rejecta eſſe vetuſta Diplomata, quæcumque non eſſent elegantiſſimo ſermone exarata?

Eſto igitur ad hoc ut diploma aliquod poſſit poſtulari falſi, non ſufficiant humaniores Artes : at neque ad id requiritùr, ut quis ſcrinia omnia Monaſteriorum & Eccleſiarum ſcrutatus fuerit. Satis eſt, ſi coætaneorum Hiſtoricorum teſtimonio inſtrumenti falſitas demonſtretur.

CAPUT II.

Quanti Reipublicæ interſit ſpuriorum Diplomatum vitia retegi.

ANTIQUAS Tabulas & Diplomata, ſi modo genuina & indubitata, utiliſſima eſſe Reipublicæ cùm prædicas, Vir erudite, lubens ipſe tibi aſſentior, & aſſenſuros cordatos omnes viros exiſtimo. His enim monumentis innoteſcunt jura Majo-

rum & conſuetudines, privilegii antiquitùs conceſſis fides tribuitur & authoritas, nobiles familiæ ſecernuntur à novis, Hiſtoriæ veritas fulcitur & illuſtratur. Verum quam optabiles fructus proveniunt ex vetuſtis Chartis, quas ſinceras eſſe conſtat : tam certa naſcuntur incommoda ex falſis Tabulis, ſi habeantur pro veris. Recepto quippe mentito inſtrumento, jus commune violabitur, prædiis ſuis injuſtè ejicientur legitimi poſſeſſores, veterum Annalium ſeries interturbabitur, pervertetur ordo temporum, Hiſtoriæ fides concidet. Plurima hujus rei exempla ſubminiſtrant, vel ipſa Merovingicæ & Carolinæ ætatis Diplomata.

Age enim, ut de cæteris ſileam, ſi in pretio ſint Diplomata illa, quæ annum Clodovei Magni

gni decimum ſextum cùm anno Chriſti quingenteſimo conjungunt; quæ ejuſdem Regis vitam ad annum Chriſti quingenteſimum vigeſimum quartum, imò ad uſque Juſtiniani Imperatoris tempora protrahunt: ſi illa, quibus ſubſcribit Dagobertus anno regni trigeſimo; aut alia, quibus regnante Clodoveo Dagoberti filio Comites Normanniæ & Flandriæ conſentiunt: hæc inquam, & his ſimilia Diplomata ſi admittantur, nonne nobiliſſimis quibuſque Hiſtoricis, qui ſub Regibus primæ & ſecundæ Dynaſtiæ floruerunt, fidem omnem abrogari neceſſe eſt?

Quid jam appellem ſanctiſſimos Epiſcopos, Medardum Sueſſionenſem, Germanum Pariſienſem, Auſtregiſilum Bituricenſem, Arnulphum Metenſem,

Audoënum Rothomagenſem, Eligium Noviodunenſem, alióſque quorum tempora, non ſine Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Synodorum quibus interfuerunt diſpendio anteverti & perturbari oportet, ſi ſpuriis Chartis locus eſt? Neque leviora falſæ Chartæ damna inferunt, tum priuatis hominibus, quibus aut prædia eripiunt injuſtè, aut lites æternas ſuſcitant; tum nobilibus familiis, quas furtiva ignobilium hominum & novorum admiſtione contaminant.

Quare ſi æquum eſt, tibi iſtud concedi, quod ais, Reipublicæ injuriam facere, qui ob leviſſimas ratiunculas veterum monumentorum fidem elevant. Ipſe etiam fatere, non minorem eidem Reipublicæ perniciem importaturos, qui dubia pro certis, falſa pro ve-

ris obtruderent. Sive enim fides temerè detrahatur vero, ſive imprudenter addatur falſo, utrumque noxium eſt, utrumque vituperandum.

Tu in Libris *de re Diplomatica*, quantum in te fuit, providiſti, ne commodis careremus, quæ vera Diplomata afferunt: tam laudabile ſtudium quis arguat? Ego in Diſceptatione *De veteribus Regum Francorum Diplomatibus* cavi, ut potui, ne incommodis ſubjaceremus, quæ falſæ tabulæ ſecum trahunt; quis hoc meum conſilium reprehendat? Quia tibi maximè cordi erat, ut ne verarum Chartarum contemneretur authoritas, Artem quâ ſecernerentur à falſis adornaſti. Quia mihi metus fuit, ne fucatâ veri ſpecie aberrarem, traditas à te regulas, ipſáque inſtrumenta, quibus regulæ innitun-

tur, ſeveriori trutinâ examinavi. Tibi in votis fuit, verum oſtendere, ut amplecteremur: mihi, falſum detegere, ut fugeremus. Si quid in tradendis regulis peccaſti, nemo non indulgeat, quia ſcimus nonniſi amore veri fuiſſe peccatum. Si quid in examinandis iiſdem regulis mihi perperam excidit, debes pariter excuſare, quia nonniſi odio falſi excidit.

CAPUT III.

Quæ potiſſimum inſtrumenta vetera hîc in dubium vocentur.

CUM in ipſo Diſceptationis meæ aditu * diſertè monuiſſem, agere me de ſolis vetuſtioribus illis Diplomatibus, quæ primorum Regum noſtrorum nomine decorata, tanquam certa verorum Autographorum Specimi-

* *De veter. Reg. Franc. Diplom. Diſcept. p. 12.*

na protuliſti; atque idipſum ſæpius poſtea fuiſſet repetitum: non putabam mihi deinceps exprobrari poſſe, quod vetera inſtrumenta omnia in dubium & controverſiam vocarem. Exprobraſti tamen, nec ſemel: * *qui veterum id genus monumentorum*, ais, *fidem & authoritatem vel univerſim, vel maxima ex parte ob leviſſimas ratiunculas & difficultates elevare contendunt, næ illi maximam toti Reipublicæ injuriam & perniciem important.* Et ne quis dubitaret, ad quem hæc ſpectaret oratio, ſtatim iſta ſubjungis: & me ſic compellas, *At falſa ſunt, inquis, vel ſaltem adulterata plurima ejuſmodi inſtrumenta, quæ ſuſpectam omnino reddunt aliorum omnium fidem.* Quibus verbis nemo non intelligit, mihi crimen imponi abrogatæ omnibus veteri-

* Suppl. p. 1.

bus inſtrumentis fidei. Eandem accuſationem multò confidentius paulò poſt inſtauras,* ubi data quibuſdam meis argumentis reſponſa ſic concludis: *Viderint alii, quid mereantur illi qui omnibus inſtrumentis pro libito abrogant fidem.*

* Ibid. p. 4.

Hæc ſunt quæ mihi objicis, de quibus me coram omnibus poſtulas. Quæ priuſquam refello, peto, quibus argumentis perſuaſeris tibi, vetuſtis omnibus monumentis fidem à me pro libito abrogari: aut quomodo cùm non is ſis, qui objecto falſo crimine velis adverſario invidiam conflare, mihi tamen iſtud imponas, quod apertè negavi. Neque enim obſcurè profeſſus fueram, Diſceptatione mea non quibuſlibet veteribus inſtrumentis bellum indici: ſed illa tantum in dubium

vocari, quæ notata Merovingorum & Carlovingorum nomine, cæterorum omnium Diplomatum normam eſſe voluiſti. Hoc diſertis verbis declaraveram in eo capite, * ubi Diſceptationis ſcopus explicatur. *Pag. 12.*

Addideram * non idem de tuis Chartis ferendum eſſe judicium, ac de iis quæ ex Tabulariis publicis proferuntur : has enim veras eſſe & certas : tuas autem videri ut minimum ſuſpectas. Idem fuerat ſæpius inculcatum poſtea, nec ullum in toto opere Diploma accuſatum falſi, quod ad publica Tabularia pertineret, quod Regum primæ vel ſecundæ Dynaſtiæ nomen non haberet. Neque porro inſtituti operis ratio exigebat, ut alia examinarem ; cum his ferè ſolis Ars tua contineatur. Quæ cum ita ſe ha- *Pag. 45.*

berent, ne ſuſpicabar quidem, fore ut quiſquam ſibi perſuaderet, quod omnia prorſus vetera inſtrumenta in dubium & ſuſpicionem vocare contenderem. Tibi tamen perſuaſum fuit, atque inde factum puto, ut non modo iracundius, ſed etiam paulò iniquius mecum ageres; & quanquam tibi adverſor uni, omnium tamen odium in me concitare tentares.

* Suppl. p. 1.

Agitur, * inquis, *cauſa non modo rei litterariæ & antiquariæ, ſed etiam Eccleſiarum, Monaſteriorum, nec non virorum nobilium, denique fortuna univerſorum ac ſingulorum.* Sic tu ſcilicet adverſum me claſſicum canis, & te omnibus patronum jactas, ut me omnium hoſtem proclames. Verum, crede mihi, non ita facilè eſt homines *univerſos & ſingulos*

commovere, cunctíſque perſuadere ſuam ipſorum cauſam agi, ubi vident tuam ſolummodo defendi. Antiquariorum certè cauſam non agis, à quibus incerta Diplomata pro certis & indubitatis recipi poſtulas. Non eruditorum, qui cum ſentiant vel Chartis tuis, vel Hiſtoricis veteribus abrogandam eſſe fidem, his potius quam illis conſultum eſſe volunt. Non Eccleſiarum, non Monaſteriorum, quibus quod unum ipſorum intereſt, à me conceditur: nimirum inſtrumenta, quæ non poſſunt demonſtrari falſa, valere in judicio forenſi, ubi *præſumptio juris* locum habet; quamvis, ut ſuo loco oſtendi, ad ſtabiliendas Artis Diplomaticæ regulas non ſufficiant. Denique non virorum nobilium, non univerſorum hominum cauſam agis,

cùm de his ſolis Diplomatibus, diſceptetur inter nos, quæ Regum primæ vel ſecundæ Dynaſtiæ nominibus inſignita produxiſti; qualia viri nobiles & privati homines aut nulla aut ferè nulla habent. Non aliorum ergo cauſam, ſed tuam ſolummodo agis: neque ſe tibi in hac concertatione ſocios adjungent, niſi quibus moleſtum eſt incerta demonſtrari, quæ ipſi ut certa, re non benè examinatâ, hactenus receperant.

* Suppl. p. 3. Verum *eâ uſus ſum*, * inquis, *argutandi ratione, quæ ſi admittatur, actum eſt de quorumlibet Diplomatum & inſtrumentorum authoritate, ſive ad antiquiora retro tempora, ſive ad poſteriora & recentiora pertineant.*

Quod argumenta mea, quæ eruditis hominibus viſa ſunt ſal-

tem habere nonnihil difficultatis, tu modo *argutationes & ratiunculas*, modo *cavillationes, & ineptias*, per contumeliam voces; leve eſt, nec moror: illud gravius, quod his elevari contendas authoritatem quorumlibet Diplomatum, etiam illorum quæ ad recentiora tempora pertinent. Id ſi demonſtraſſes, dicta mea ipſe damnarem: abſit enim ut velim unquam omnibus inſtrumentis, etiam recentioris ætatis, abrogatam fidem. Sed quam tandem graviſſimæ accuſationis probationem affers? Hanc unam ſcilicet.

Dato quovis authentico, * ais, *ejus αὐθεντίαν certo & indubitato argumento demonſtrari exiges. Idem de tertio, quarto, aliiſque erit judicium; ſicque res in infinitum procedet.....* Ita eſt, ut di-

* *Suppl. p.* 3.

cis, exigam demonſtrari veritatem & αὐθεντίαν cujuſvis Diplomatis, quandiu illud mihi juſtis de cauſis erit ſuſpectum. Idémque exigam de ſecundo, tertio, quarto, & aliis quæ deinceps proferentur, ſi pariter ſuſpecta ſint. Sic enim ſemper exiſtimavi, vetera inſtrumenta eodem in loco eſſe debere apud eruditos, quo teſtes eſſe ſolent apud æquos judices. Si in judicium proferatur teſtis, qui famæ ſit incertæ & ancipitis, quem conſtet improborum hominum ſocietate maculatum, hujus ſi non ſemper recuſatur teſtimonium, at ſaltem non prius admittitur, quam ſe coram Judicibus purgaverit. Ita cenſeo vetera inſtrumenta, quibus juſta falſi ſuſpicio aſperſa eſt, non eſſe pro veris & authenticis recipienda, priuſquam injecta ſuſpi-

ſuſpicio fuerit deleta, & ipſorum veritas atque αὐθεντία firmis argumentis demonſtrata.

Porro lex quam hîc ſtatuo certiſſima eſt & æquiſſima. Hâc autem comprobatâ, non facile eſt divinare, quid in mea argumentandi, ſive, ut loqueris *argutandi ratione* reprehendas. Petii ut *demonſtrares ab omni ſuſpicione immunes eſſe Chartas, quas pro authenticis habes.* At iſtud priuſquam peterem, oſtenderam illas multiplici ſuſpicione laborare. Si qui ita diſſerit, dicendus ſit omnibus cujuſque ætatis Archetypis fidem detrahere, detraxi, fateor: at eo tantum detraxi modo, quo quibuſlibet probatiſſimis teſtibus fidem detraxiſſet Judex, qui ſuſpectum teſtem nec purgatum audire recuſaſſet.

At leves fuerunt & vanæ ſuſ-

picionum mearum cauſæ. Juſtiſſimas fuiſſe clariſſimè, ut reor, eſt demonſtratum, Sed iſtud nunc non agitur, leves fuerint & vanæ: mihi ſaltem alicujus ponderis viſas fuiſſe conſtat. Qui autem fidem habere renuit iis dumtaxat inſtrumentis, quæ ipſe ſuſpecta credit, non dicendus eſt profectò omnium tam antiquiorum quam recentiorum inſtrumentorum authoritatem convellere voluiſſe.

Verum ea à me poſita eſſe argumenta dicis, ex quibus ſequitur inſtrumenta omnia eſſe debere ſuſpecta. Ita quidem criminaris: at criminationem hanc nec probas, nec probare potes. Quid enim, quæſo, à me dictum eſt, unde in ſuſpicionem adduci poſſint veteres Chartæ, quæ vel in Tabulario Romanæ Eccleſiæ,

vel in Pariſienſi *Computationum Camera*, ut vocant, vel in Regio Chartarum Theſauro, aliíſque publicis Grammatophylaciis habentur? Quæ in his locis ab omni memoria extitêre, & ſanctè aſſervantur, prudentes viri omnes judicant vera eſſe & indubitata. Neque ſi fortè inſtrumentum unum aut alterum falſum & vitiatum iſtuc perfidè invectum fuiſſet, propterea fas foret reliqua in dubium revocare. Quippe jubent humanæ ſocietatis atque prudentiæ leges, ut quæ ferè ſemper vera ſunt, nec niſi rariſſimè falſa, ea æſtimentur vera, donec contrarium fuerit demonſtratum. Quare ſi illi, quos ſummi Pontifices cuſtodiendis Eccleſiæ Romanæ Tabulariis præficiunt, ſi alteruter ex his clariſſimis viris, quos non minus probitate ſuâ,

quam longo iſtarum rerum uſu conſpicuos, nunc in evolvendis, ordinandiſque Chartis regiis juſſa Principis detinent; ſi tu, ſi quis alius inſpectis diligenter inſtrumentis, quæ authoritate publica hactenus ſervata ſunt, regulas ſtatuat, quibus cætera aut ejuſdem, aut ſaltem non multò ſuperioris ætatis monumenta vera à falſis ſecernantur, aſſentiar ſtatim. At iſtud non eſt à te præſtitum. Artem tuam maxima exparte eruiſti ex Merovingicis & Carlovingicis Diplomatibus, quæ antiquiora ſunt iis omnibus monumentis, quæ habentur in Pariſienſi *Computationum Camera* & in regio Chartarum Theſauro. Uno verbo Præcepta Artis Diplomaticæ ut ſtabilires, ea ſolummodo produxiſti Diplomata, quibus nulla Archiva publica ſuffragan-

tur : Artémque ubi demum perduxiſti ad illos tertiæ Dynaſtiæ Reges, quorum nominibus notata inſtrumenta in Tabulariis publicis reperiuntur, labori tuo finem imponis : hoc eſt ibi ſubſiſtis, unde fortaſſe fuerat inchoandum.

Igitur ut redeamus ad rem noſtram : nullam ego falſi ſuſpicionem aſperſam volo, vel iis Diplomatibus, quæ publica autoritate aſſervantur, vel aliis quæ in privatorum ſcriniis reperta cum iſtis conſentiunt. Sed neque rejicio omnia Merovingicæ ætatis, quamvis pauca hujuſmodi in publicis Tabulariis reperiantur. Hoc tantùm dico non debere illa jactari pro indubitatis, niſi ſuſpicionibus, quibus laborant, planè diſſipatis.

At, ſi valet mea argumentandi ratio, concidit inventa à te Ars

Diplomatica: hac autem everſa neceſſarium eſt diplomata omnia ſuſpecta manere & incerta. Non ita eſt, Vir erudite; Arſque tua, ſi convulſa eſſet & disjecta, quod abſit ut à me factum jactitem; ſi tamen factum fuiſſet, non idcirco liceret veteres Chartas omnes in ſuſpicionem vocare, ſed tum eadem foret veterum Chartarum conditio, quæ fuerat ante vulgatos à te *de re Diplomatica* libros. Quæ tunc falſæ erant vel dubiæ, falſæ vel dubiæ remanerent; quarum certa tunc erat ac perſpecta veritas, ſua illis ſervaretur autoritas & fides.

CAPUT IV.

Quæ dicta ſunt de vetuſtioribus inſtrumentis, ad Veterum ſcripta & libros transferri non poſſe.

CUM primum emiſſa eſt in lucem Diſceptatio noſtra, ſtudioſè cœpit ſpargi in vulgus, eo dumtaxat conſilio veterum inſtrumentorum authoritatem à me convelli, ut veteres libri validiùs poſtea & tutius impugnarentur. Quâ quidem accuſatione, cùm ad me perlata eſt, minime ſum commotus; quia ſperabam viros prudentes, cum perſpicerent nihil libro meo contineri, quod rumoris hujuſmodi anſam præbeat, calumniam aſpernaturos. Et vero quantopere abhorream ab illa quorumdam Criticorum

licentia, qui nihil magis in votis habere videntur, quàm ut quod ab omni ævo receptum eſt, ipſi rejiciant; & antiquis Authoribus genuinos fœtus eripiant, fusè olim, ſi Deus dederit, ſum demonſtraturus. Interea pro certo habeto, Vir erudite, de Archetypis tuis nunquam me futurum fuiſſe ſolicitum, niſi animadvertiſſem his priſcorum Hiſtoricorum fidem imminui.

Pugnant enimvero ſæpiſſimè Diplomata tua cum Scriptoribus Hiſtoriarum coætaneis. Chrotildis Matronæ Charta, quæ decimum ſextum Clotarii tertii annum appellat, pugnat cum Fredegario, pugnat cum Anonymo Scriptore geſtorum Regum Francorum; qui duo Autores cùm æquales fuerint, vel vicini temporum Clotarii tertii, non videntur

in annis ejus numerandis falli potuiſſe. Pipini Regis Diploma datum anno regni ejus decimo ſeptimo, nono Kalendas Octobris, pugnat cum Continuatore illo Fredegarii, qui ſcripſit juſſu Nibilungi Comitis, & docet Pipinum è vivis exceſſiſſe ante decimum-quartum Kalendas Octobris. Pugnant alia plura tua Diplomata cum Scriptoribus coætaneis: & ita cum ipſis pugnant, ut neceſſarium ſit alterutris fidem detrahi.

Quod ego cùm ſenſiſſem, & eò rem adductam viderem, ut ſpuria dicenda eſſent, vel Diplomata, vel ſcripta Veterum, quæ ſemper magno in pretio fuerant, putavi ſuſpicionem falſi in illa potius quam in hæc multis de cauſis eſſe rejiciendam. Hoc cum ſim executus, quis obtrectatores

noſtros non rideat, qui ſibi perſuaſerunt antiquos Scriptores in illo opere obliquè ſaltem impeti, in quo maximè vindicantur? Cujus accuſationis authorem te nec dico, nec ſuſpicor. Abſurdior eſt, quam ut Viro ingenioſo & erudito in mentem venire poſſit. Repellenda tamen fuit hoc loco, ut quos cæca maledicendi libido abripit, vel diſcant ſilere ſi poſſunt, vel ſi non poſſunt, ſaltem à viris probis audiri deſinant.

Non ergo iſtud objeciſti, Vir erudite; ſed arguis ingenioſius, & ais *uſurpatam à me in Diplomatibus impugnandis argumentandi rationem transferri poſſe ad alia quævis antiquitatis monumenta, atque adeo ad ipſas Romanorum Pontificum Epiſtolas, & ad pleroſque Sanctorum Patrum libros. Objectionem

* *Suppl. p. 4.*

hanc aliquâ ſaltem ex parte præverteram in primo Diſceptationis noſtræ capite, * ubi verba hæc legere eſt. Librorum & Diplomatum fortuna longe diſpar eſſe debuit. Nam quod ad libros attinet, cùm multa ipſorum exemplaria haberentur, nec omnia ſimul perire poſſent: facilè fuit uno exemplari pereunte, aliud exſcribere de novo, & in deperditi locum ſubſtituere. Adde quod nemo jactat habere ſe libros veteres ipſorum authorum manu exaratos. Quod ſi aſſervantur in Bibliothecis manuſcripti aliquot codices antiquiſſimi, exemplarium multitudine factum eſt, ut pluribus ævo abſumptis, unum tamen alterúmve eruditorum hominum curis ac diligentiâ blattarum dentes effugerit. Jamverò de veteribus Diplo-

* Pag. 19.

„ matibus nihil tale fingi poteſt. „ Cujuſque enim Diplomatis Autographum raro geminum eſt, „ ferè ſemper unicum; hócque reparari, ſi ſemel perierit, non-poteſt, nec aliud niſi adulterinum „ in ejus locum ſupponi. Ubi vides de Diplomatibus non idem ac de libris veteribus à me judicium ferri: imò oſtendi, cur illa difficiliùs, hi multò faciliùs ad noſtram uſque ætatem pervenire potuerint. Addendum nunc eſt, ut tibi omnino faciam ſatis, cur falſi ſuſpicio, quam à Diplomatibus tuis amovendam fuiſſe dico, non poſſit eadem ratione in libros derivari.

Obſervatum eſt ſuperius magnum eſſe diſcrimen inter inſtrumenta, quæ ex privatorum ſcriniis depromuntur, & alia quæ ſemper authoritate publica ſervata

vata ſunt : fierique poſſe ut illa ſuſpecta ſint, quamvis hæc omni ſuſpicione careant. Atque iſtud ita certum eſt, ut nec à te, nec à quoquam alio negatum iri confidam. Si ergo libri veteres cum iis inſtrumentis, quæ Tabulariis publicis continentur, non cum Diplomatibus, quæ ex privatis Monaſterii alicujus ſcriniis eruuntur conferri debeant; an exprobrare perges eandem librorum veterum ac Diplomatum tuorum eſſe debere conditionem : atque adeo his ſi detrahatur fides, *omnia in Pyrrhoniſmum abitura?* atqui manifeſtum eſt libros veteres plurimos contra falſariorum perfidiam non minus, imò fortaſſe multò magis munitos fuiſſe, quam Chartas illas, quas authoritas publica cuſtodiebat & tuebatur.

Librorum enim ſaltem illorum, qui celeberrimi ſunt & in uſu communi, non unicum erat exemplar, ſed plurima, eáque diverſis locis ac regionibus aſſervata. Quæ autem exemplaria ſunt in manibus plurimorum hominum etiam privatorum, quæ multiplicata habentur ſimul in regionibus longè diſſitis, hæc jam non privatæ fidei commiſſa, ſed toti orbi concredita cenſentur.

Age enim, ſi genuinam Sacrorum Bibliorum integritatem demonſtrare velis adverſus prophanos homines, qui Eccleſiæ Catholicæ authoritatem contemnant, quo argumenti genere, quæſo, utaris? Probabis ſcilicet, Sacrorum Bibliorum exemplaria ab initio fuiſſe in univerſum orbem diſtributa: ubique à Chriſtianis

magna veneratione ſuſcepta: ubique habita magno in pretio & lecta tum privatim, tum publicè. Unde inferes tot illorum fuiſſe ſemper cuſtodes, quot fuêre Epiſcopi & Sacerdotes, qui illis intelligendis animum adjungerent, quot Chriſtianorum cœtus in quibus legerentur & exponerentur. Et quia ne ipſi quidem prophani homines contendant fieri poſſe, ut conjuratus orbis ferè univerſus in hanc perfidiam conſpirarit; inde evinces Sacra Biblia depravari omnino non potuiſſe.

Quod de Sacris Bibliis dictum eſt, idem proportione ſervatâ de pluribus aliis libris, tum ſacris, tum prophanis dici poteſt. Nam quamvis cæteri omnes libri nullo pacto ad Sacra Biblia æquiparari debeant: conſtat tamen non

paucos eſſe, quos omnium ætatum eruditi homines frequenter legerunt & magni fecerunt. Horum ergo exemplaria plura cum reperta ſint in regionibus longè diſſitis, illáque ſibi conſentiant, nemo poteſt ejuſmodi libros ſuppoſititios dicere, aut habere ſuſpectos, niſi qui putat homines patriâ, ingenio, moribus, ſtudiis diverſos in id conſentire potuiſſe, ut poſteritati imponerent; indefeſſóque plurimorum annorum ac permoleſto labore emptam voluiſſe ſpem frivolam decipiendi venturos poſt multa ſæcula nepotes. Multitudine igitur & conſenſu exemplarium fit, ut plurimi libri ſint extra ſuſpicionem omnem, ſuíſque Parentibus fœtus legitimi nullo refragante tribuantur.

Quod ſi caſu contigit, ut libri

alicujus pauca admodum exemplaria reperta fuerint, aut etiam unicum, ille non eſt confeſtim habitus pro indubitato: ſed prævio diligenti examine, ac factâ cum aliis ejuſdem ævi ſcriptis comparatione judicatum eſt, reſpuine, an admitti deberet. Ita cum primùm Phædri libellos vulgavit Petrus Pithœus, ex codice manuſcripto, quem Franciſcus ejus frater repererat: non defuerunt in litteratorum hominum grege obtrectatores, qui ſuppoſititios libellos eſſe ſuſpicarentur. At prudentiſſimi quique & eruditiſſimi editis in libellis ſtatim obſervarunt nobilem quandam & elegantem ſimplicitatem, quæ ætatem Auguſti ſaperet. Quod ipſorum judicium mox confirmatum eſt veterum exemplarium authoritate, quæ in Bibliotheca-

rum forulis detecta apparuêre.

Econtrario qui Ciceronis librum *de conſolatione* reſtituere tentavit, nec diu, nec multos fefellit. Nihil omiſerat ille, ut Ciceronianum ſtylum perfectè imitaretur: nunquam tamen obtinuit, quemadmodum ipſe* obſervaſti, ut Juſto Lipſio aliiſque eruditi palati hominibus imponeret. Neque ad prodendam fraudem parum iſtud contulit, quod præter vetuſtum exemplar, quod apud ſe ſervari falsò jactabat, nullum aliud uſquam compareret, aut poſtea comparuerit. Uſque adeo certum eſt ante accuratum examen incertos haberi repertos etiam in vetuſtiſſimis codicibus libros, quibus ex multitudine exemplarium & conſenſu non accedit authoritas.

* *Suppl. cap. 4. pag. 17.*

Ita etiam puto Diplomata il-

la, quibus ſimilia habentur nulla in Tabulariis publicis, incerta dici debere, donec re diligentius diſcuſſa demonſtratum fuerit, plura in diverſis locis ſervata conſentire ſibi invicem. Et quia factum à peritis æſtimatoribus de Scripturarum conſenſu judicium, multò faciliùs ac certius eſt, quàm quod fieri ſolet de ſtyli conſenſu: miratus ſum ſæpènumero, quod tu firmamento hoc novam tuam Artem munire neglexeris. Magnum enimvero pondus ad tollendam omnem dubitationem accederet, ſi periti in judicandis ſcripturis Magiſtri Specimina tua diligenter inſpexiſſent; iiſque inſpectis declaraſſent ejuſdem eſſe manûs ſubſcriptiones, quæ ejuſdem vel Regis, vel Referendarii, vel alterius cujuſlibet nomen referunt. Verbo di-

cam; optandum eſt, ut Diplomatibus, quæ exhibentur tanquam certa verorum Autographorum Specimina, authoritas publica fidem conciliet: & quia non poteſt id haberi, ubi ſermo eſt de vetuſtiſſimis inſtrumentis: illud unum reſtat, quod videris non ſatis attendiſſe, ut ipſa conſenſu ſuo ſibi invicem opem præſtent.

APPENDIX

De quibuſdam Veteribus Manuſcriptis codicibus S. Auguſtini.

POSTREMUM Supplementi tui caput inſumis totum in aſtruenda veterum codicum manuſcriptorum fide, quos nuperrimè impetitos, præſertim Corbeienſes illos, quibus Sancti Au-

guſtini libri continentur, non ſine ſtomacho conquereris. De his tuis manuſcriptis codicibus quid ſentiam, antequam aperio, ſine, quæſo, ut viciſſim de te conquerar, quod ſuſpicionibus leviſſimis plus æquo indulgens, criminationis odioſæ invidiam temerè in me ac falsò transferre velle videaris. Nihil enim à me hactenus eo de argumento ſcriptum fuerat: ſi quid autem ab alio erudito ac ingenioſo viro ſcriptum eſt, me minimè conſcio ſcriptum eſt & vulgatum.

Quid ergo cauſæ fuit, cur mihi iſtud imponeres. Nimirum *rejectâ veterum inſtrumentorum autoritate, conſectarium fuit*, * ais, *ut antiquis quoque codicibus fides abrogaretur?* Vide, quàm parùm inter nos conveniat. Tu conſequens eſſe judicas, ut qui Speci-

* *Suppl. cap. 13. p. 57*

mina tua nolit admittere, idem illico veteres manuſcriptos codices abjicere teneatur : mihi è contrariò admiſſis Speciminibus tuis, conſequens eſſe videtur, ut veteribus libris plurimis atque adeo codicibus manuſcriptis, ex quibus illi editi ſunt, fides abrogetur. Neque enim aliam ob cauſam Archetypis tuis falſitatis aut ſaltem ſuſpicionis notam inuſtam volui, quam ne cogerer unanimi multorum ſæculorum conſenſu concordíque plurium codicum teſtimonio firmatam librorum fidem ſuſpectam facere.

Verum quanquam nihil ego hactenus ſcripſeram de antiquis codicibus manuſcriptis : quia tamen de iis diſputationem mecum prior ipſe aperis, atque ea de re me provocas : non referam pedem. Liberè exponam quod ſen-

tio : atque ea paucis obſervabo, quæ ab eruditis hominibus expendi non parum intereſt. Si quis id genus argumenti tractari moleſtè ferat : id totum tibi imputet, qui mihi de re omnino diverſa agenti hanc diſputandi materiam ſponte obtrudis. Occaſionem quidem oblatam non invitus amplector : quia mihi ſemper perſuaſum fuit, diſceptationem hanc utiliſſimam eſſe & neceſſariam.

Igitur quanquam mihi nunquam in mentem venerit, adverſus manuſcriptos codices univerſim aut ſcribere aut loqui : non diſſimulabo tamen familiariter cum amicis colloquenti interdum excidiſſe quædam, unde aliquot manuſcriptorum codicum, ad quos opera Auguſtini à nuperis Editoribus emendata

ſunt, fides, aut convelleretur omnino, aut ſuſpecta redderetur. Quæ autem ſuper ea re dixerim, & etiamnum dicam, Appendix hæc noſtra breviter indicabit.

Caput I.

Vetera librorum Exemplaria manuſcripta cum editis conferuntur.

SI Scriptorum veterum opera omnia jam edita eſſent, editioneſque ab omnibus mendis purgatæ fuiſſent, vel immunes: nihil cauſæ eſſet, cur de conquirendis aut conſervandis veteribus manuſcriptis exemplaribus admodum laboraremus. Sed quia deſiderantur opera Veterum non pauca; nec ferè ulla ſunt edita paulò antiquiora, in quibus non aliqua legantur aliter, quam Author ſcripſerat; quis niſi omnis doctri-

doctrinæ hoſtis fontes contemnat, unde illa recuperari, hæc emendari poſſe ſpes ſemper aliqua affulget? Quis non laudet laborioſam eruditorum illorum hominum ſolertiam, qui manuſcriptis codicibus, quos habent, ſtrenuè uſi, novas & accuratiores excudunt in dies veterum librorum editiones, quibus & Auctorum dignitati conſulant, & Lectorum utilitati? Dignitati Auctorum, quos à nævis purgant non ſuis: utilitati Lectorum, quibus ſalebras, in quas offendere potuiſſent, complanant, & plurimam errandi occaſionem ſubtrahunt.

Neque ſolum utilia dici debent exarata manu vetera exemplaria: ſed editis multò pretioſiora eſſe certum eſt. Ipſis inde pretium creſcit, quod ſingula in

ſuo genere ſæpè unica ſint: cùm è contrario uni & iidem typi edita exemplaria mille, bis mille aut etiam multò plura ſubminiſtrent. Hinc fit ut editi exemplaris jactura facilè reparari, manuſcripti nulla ratione ſuppleri poſſit.

Quæ cùm ita ſe habeant, quis ſine indignatione in memoriam revocet illius hominis ſimplicitatem, ne dicam ſtuporem, qui cùm nobile ædificium & collocata illic ampliſſima bibliotheca, cui præerat, miſerabili incendio vaſtaretur, neglectis manuſcriptis codicibus, omnem navavit operam, ut editos typis libros maturè aſportaret, & in tuto poſitos igni eriperet! Atque id cùm eſſet non ſine labore & periculo executus, plaudens ſibi ac gratulabundus, *O ſortem*, aiebat, *in tanto infortunio non omninò infelicem!*

ſolos ſcriptos manu & lectu difficiles libros flamma abſumpſit, commodiſsimos quoſque & typis editos non attigit. O ineptum potius & ſtolidum hominem, qui ſervatam gaudeat ſupellectilem, cujus jactura facilè erat reparabilis: illam, quæ nullis ſumptibus reſarciri poſſit, concrematam non doleat!

At quanquam exarata manu exemplaria vetera editis ſint tanto pretioſiora, quanto minus ſunt communia: riſum tamen moveat, ſi quis, ubi agitur de auctoris alicujus verbis genuinis dignoſcendis, manuſcriptos codices conſuli, libros editos negligi & planè omitti velit. Libri editi veteres quotquot habentur, ſane editi ſunt ex aliquot manuſcriptis codicibus: qui ergo id contemnit, quod in libris editis nunc legitur, contemnat etiam neceſſe

eſt id quod legebatur olim in manuſcriptis codicibus, quos præ oculis habuere eruditi viri, qui primis ſcriptorum veterum editionibus præfuerunt. Quod quam iniquum ſit, nemo non videt. Cur enim manuſcripti, quos ante centum aut etiam ducentos annos legebant viri docti, & præ aliis qui tunc multò plures quam nunc ſuppetebant, dignos judicaverunt, ad quorum fidem ſcripta Veterum excuderent; cur, inquam, cedere hi debeânt illis, qui hodie ſuperſunt, & fortaſſe à primis librorum Editoribus conſultò neglecti fuerunt & reprobati?

Libros editos ſcio à mendis non eſſe immunes: menda vero irrepſiſſe, alia errore Typographi, alia vitio exemplaris, quod Typographo traditum eſt: hæc

autem & illa ope vetuſtorum exemplarium, quæ hodie ſuperſunt, emendari debere manifeſtum eſt. Sed volo, ut priuſquam aliquid abradatur, aut immutetur, mendum eſſe conſtet. Nam ſi aliter in edito, aliter in manuſcripto codice legatur, nec alterutram lectionem orationis ſeries & contextus excludat; cur antiquam lectionem retinere non liceat? cur novam velis ſine ullâ neceſſitate in librum intrudere?

Quippe in illa quæſtione facti, utra lectio legitima ſit, utra ſpuria, exemplaria omnia ſeu edita, ſeu manuſcripta, inſtar teſtium haberi debent; cùm hoc tamen diſcrimine, quod exemplaria manuſcripta ſingula ſingulos teſtes repræſentent; editiones verò, quia vulgo prodierunt ad plurimorum exemplarium fidem, ſingulæ

non ſingulos, ſed conſentientes ſibi invicem plurimos teſtes exhibeant. Quare in decidenda illa controverſia, utri codices mentem & verba auctoris fidelius exprimant, tanto major editorum quam manuſcriptorum autoritas eſſe debet, quanto magis unius teſtimonio conſentientia multorum teſtimonia præponderant. Quod ut clarius pateat, rem ponamus in exemplo.

Joannes Amerbachius, qui primus univerſa Auguſtini opera typis mandare aggreſſus eſt: an unum aut alterum dumtaxat codicem manuſcriptum conſuluit? Neutiquam. Sed Auguſtini opera priuſquam prælo ſubjiceret, religioſum & laborioſum virum miſit, qui Germaniæ bibliothecas omnes ſcrutaretur, & latentes ibi codices manuſcriptos

evolveret: neque interea neglexit ſervatos in Gallia Italiáque codices. Quæ ejus diligentia & ſollicitus labor Eraſmum induxit, ut ad Alphonſum Fonſecam Archiepiſcopum Toletanum ſcriberet his verbis: *Amerbachium,* inquit, *nec ſumptus immenſi, nec in conquirendis undecunque exemplaribus inſtantia, nec in conferendis tædium, nec operis difficultas, nec diſtractionis alea, nec ulla res alia deterruit, quominus totum Auguſtinum redderet omnibus communem.* Quæ cùm ita ſint, manifeſtum eſt, vel ſolam Joannis Amerbachii editionem aliquo modo inſtar eſſe illorum omnium manuſcriptorum, quos in Germania, Gallia & Italia conſuli ac inter ſe cônferri prius voluit, quam Auguſtinum ederet.

Eraſmus ipſe, qui ſecundis to-

tius Auguſtini typis præfuit, teſtatur ex vetuſtis exemplaribus à ſe caſtigatum diligentiſſimè Auguſtinum. Simili cura Florentius Bourgoinus ex florentiſſima Sanċti Franciſci Familia eruditus Theologus, cùm primam editionem Pariſienſem regeret, omnia Auguſtini opera ad vetuſtorum exemplarium fidem à mendis innumeris repurgavit. Nec minori vigilantiâ idem præſtiterunt, qui triginta poſt annis Auguſtinum denuo Pariſiis edendum ſuſceperunt. Denique nemo neſcit à Theologis Lovanienſibus non modò editum, ſed etiam ex antiquis manuſcriptis codicibus emendatum fuiſſe Auguſtinum. Si quis ergo numeraverit manuſcriptos omnes codices, quibus uſi ſunt Amerbachius, Eraſmus, Bourgoinus, Lovanienſes, alii-

que, quantæ authoritatis erunt veteres Auguſtini editiones, quoties contigerit, ut omnes concordent & ſibi invicem ſuffragentur? Eſſet ne prudentis viri propter aliquot manuſcriptos codices, in quibus aliter nunc ſcriptum reperitur, illa dimittere, quæ mendoſa eſſe non liquet, certò autem conſtat ex concordi multò plurium exemplarium conſenſu fuiſſe edita?

CAPUT II.

Manuſcriptos Codices non ſine cautione aliqua & prævio examine eſſe recipiendos.

PLURIMA reperiri in manuſcriptis codicibus menda nemo neſcit, quæ ſi quis neget antiqua eſſe, aut per Librariorum in-

ſcitiam negligentiámve plerumque irrepſiſſe, Hieronymi ad Lucinium Epiſtolam legat : *Opuſcula mea*, * inquit Hieronymus, *ad deſcribendum hominibus tuis dedi, & deſcripta vidi in chartaceis codicibus, ac frequenter monui, ut conferrent diligentiùs & emendarent. Unde ſi paragrammata repereris, vel minus aliqua deſcripta ſunt, quæ ſenſum legentis impediant, non mihi debes imputare, ſed tuis, & imperitiæ Notariorum Librariorúmque incuriæ, qui ſcribunt, non quod inveniunt, ſed quod intelligunt, & dum alienos errores emendare nituntur, oſtendunt ſuos.*

* *Epiſt. 28. ad Lucinium.*

Et vero cur id Notariis Librariiſque non contingeret ſæpiſſimè, cùm vel eruditiſſimis quibuſque inter ſcribendum menda quotidie excidant; ſive quod præcipitem rapidiſſimæ mentis cur-

ſum manus tardior æquis motibus non ſequatur; ſive quod diſtractus in diverſa animus manum quoque in tranſverſa abducat? Ut ut eſt, conſtat non infrequentia eſſe, etiam apud eruditos, ſcripturæ vitia: apud imperitos autem & rudes Librarios, quorum manu veteres codices non pauci ſcripti ſunt, eſſe debuiſſe multò frequentiora. Inſaniat ergo, ſi quis ob ejuſmodi defectus libros veteres univerſim proſcriptos, aut etiam ſuſpectos habere velit.

At ſi menda, quæ in manuſcriptis codicibus occurrunt, debent ut plurimum rejici in Librarios, non poſſunt tamen ſemper; certúmque eſt nonnulla malitiosè atque conſulto à Falſatoribus in libros invecta fuiſſe & interpoſita. Neque vero mirum eſt perſi-

dos homines, Hæreticos imprimis, id attentaſſe facinus. Erroris eſt, ſuam malis artibus cauſam tutari, & antiqua monumenta, quibus configitur, adulterare. Cujus improbitatis exempla non ſunt repetenda longius: plurima in unum congeſſit Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus, de quo nobis frequens erit hac in diſputatione mentio. Sic in quinta Sy„ ..do, * inquit, ex Catholicorum libris quædam teſtimonia ab Hæreticis ad ſuam confirmandam pravitatem detruncata, & quædam falſa Catholicis Catholicorum verbis interpoſita fuiſſe vigilantia Catholicorum detexit. Sic deprenſum Macarium Antiochenum Epiſcopum in ſexta Synodo legimus: ſic Donatus, ut Auguſtinus in Libro retractationum dicit, de ſententia *qui bapti-*
Zat

** Hincm. tom. 1. tract. de non trina Deitate. p. 464.*

Zat à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus? ad " ſuam confirmandam hæreſim, *& iterum tangit illum*, ſubtraxit. Et " Ariani de Evangelio eraſerunt, " quod Salvator ait, *Quia Deus Spiritus eſt;* nolebant enim credere, " quod Spiritus Sanctus Deus eſſet " omnipotens. Sic & illi, qui ex " Deo non erant, & pravo dogmate " ſeparare volebant ab hominis " diſpenſatione divinitatem Chriſti, verſiculum quo dicitur, *& omnis Spiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt*, ex epiſtola Joannis eraſerunt, ne per autoritatem ejus " convincerentur erroris. Denique Neſtorius neſcire ſe prodidit " hanc authenticis exemplaribus " inditam fuiſſe ſententiam, atque " ideo ſolvere non timuit Jeſum, " ac ſe pro hoc reddere extraneum, dicens Beatam Virginem "

» Mariam non Dei ſed hominis
» tantum extitiſſe genitricem, ut
» aliam perſonam hominis, aliam
» faceret Deitatis, neque unum
» Chriſtum in Verbo Dei & carne
» atque anima credens, ſed ſepara-
» tim alterum filium Dei, alterum
» hominis prædicans. Et Felix Or-
» gelitanæ quondam civitatis Epiſ-
» copus infœlix, in libro Beati Hi-
» larii, ubi idem Sanctus dixerat,
» *carnis humilitas adoratur*, tem-
» pore Caroli Magni Imperatoris
» quoſcumque hinc codices arripe-
» re potuit, in omnibus adultera-
» vit, *carnis humilitas adoptatur*, ut
» quia per veritatem non poterat,
» de mendacio ſuam adſtipulare-
» tur ſententiam. Hactenus Hinc-
marus.

Cujus verba hîc retuli, ut Lectori minus mirum videretur, quoſdam Auguſtini tractatus no-

no ſæculo ab improbis hominibus fuiſſe adulteratos, poſtquam cognoverit Arianos, Donatum, Neſtorium, Theodorum, Macarium Antiochenum, Felicem Orgelitanum, alióſque, ſimilis antea perfidiæ reos fuiſſe. Iſtud autem ex citato Hincmari loco intelligere poſſumus, Hæreticos tribus potiſſimum modis Eccleſiaſtica monumenta depravare ſolitos fuiſſe. Aliquando Catholicis Catholicorum verbis falſa quædam interponebant, ut feciſſe Theodorum alióſque Heterodoxos in quinta, & Macarium Antiochenum in ſexta Synodo detectum eſt. Aliquando ſententias vel commata, quæ erroribus ſuis adverſari ſentiebant, è ſacris litteris eradere conabantur, ut Donatus, Ariani, & Neſtorius. Subtilius rem ſuam peragebant, qui nulla

ſententiâ, nulla voce addita vel ſubtracta, ſenſum depravabant, unius tantum aut alterius litterulæ interpoſitione, detractione, vel commutatione. Sic enim fraus occultabatur certius, & ſi fortè deprehendebatur, faciliorem inveniebat excuſationem. Hac arte uſum ſcimus Felicem Orgelitanum, cùm codices, quibus Beati Hilarii opera continebantur, raſit, ut in locum hujus vocis *adoratur*, hanc alteram *adoptatur*, ſimilis fermè ſoni, ſed ſenſûs valde diverſi, malitiosè ſufficeret. Quam vaferrimi Hæreſiarchæ fraudem, ſine hîc paulò fuſiùs exponamus.

Renovabat ille Neſtorianam hæreſim, aſſerebatque Chriſtum eſſe filium Dei adoptivum; hancque fuiſſe olim Hilarii Pictavienſis Epiſcopi doctrinam falſò

jactabat. Hoc autem poſtremum ut Carolo magno demonſtraret, juniore Aquenſis Palatii Bibliothecario muneribus corrupto, exemplaria Beati Hilarii, quotquot in ſcriniis Aquenſibus erant, adulteravit : & ubi ſanctus Doctor dixerat, * *Carnis humilitas adoratur*, ipſe ſcripſit, *carnis humilitas adoptatur*. Fecit Catholicorum vigilantia, ut perverſitas tanta ipſis diu non lateret. Admiſſi ſceleris accuſatus eſt Felix in Concilio, & convictus.

* *Lib. 2. de Trinitate cap. 27.*

Quæ omnia vicinus illorum temporum Hincmarus non perfunctoriè, ſed accuratè deſcripſit, ſemel in præfatione libri *de Prædeſtinatione*, iterum in tractatu *de non trina Deitate*; idémque affirmat hæc ſe didiciſſe ex illorum qui Concilio interfuerant, relatione.

Neque tamen hujus rei ſolus ipſe teſtis eſt. Hincmaro præiviſſe ſcimus æqualem ipſius Felicis Alcuinum. Is enim in ſexto contra eundem Felicem libro, Hæreſiarcham arguit, quod *omnino perverſiſſimè dicat* ; ADOPTATUR, *ubi B. Hilarius ait*, ADORATUR. Geminum Alcuini & Hincmari teſtimonium confirmat etiam vetuſtus Corbeienſis Codex annorum circiter nongentorum, qui poſtremas haſce ſyllabas, PTATUR, ſic loco abraſo exhibet, ut additæ poſtmodum & aliis detractis ſubſtitutæ appareant.

Hæc cùm ita ſint, quis non ſtupeat noviſſimos operum Hilarii Editores, poſthabitis tot ac tantis teſtibus, Felicianam lectionem à nongentis & amplius annis falſi convictam ſecutos fuiſſe ? Ne-

que vero ignoraverunt illi, quid Orgelitano Epiſcopo ab Alcuino olim & Hincmaro exprobratum fuiſſet: iidem viderant in vetuſto codice manifeſta Felicianæ fraudis veſtigia, ſervatamque in aliquot aliis antiquis codicibus genuinam lectionem: habebant præ oculis Badii & Eraſmi editiones, in quibus etiamnùm legimus *adoratur*, non *adoptatur*. Hæc omnia à ſe cognita & obſervata fuiſſe non diſſimulant.

Præterea ipſos fugere non poterat, quod orationis contextus & ſcopus Hilarii vocem hanc *adoratur* videatur exigere, certè non excludat. Animadvertere etiam debuerant ſententiâ hâc, *Carnis humilitas adoratur*, idem exprimi, quod paulo ante his verbis, *cunctarum ſordes adorantur*, aliiſque ſimilibus non ſemel dictum fuerat.

Quæ igitur ratio Editores induxit, ut adulteratam à Felice lectionem admitterent, & Orgelitanum Epiſcopum ducem ſequi mallent, quâm celebratam juſſu Caroli Magni Synodum, quàm Alcuinum & Hincmarum, quàm editiones Badii & Eraſmi, quibus manuſcriptos ſaltem aliquot codices conſentire fatentur? Nimirum codices duo Colbertinus & Carnutenſis Felicianæ lectioni favent: ambo enim verbum, *adoptatur*, ſano prorſus & integro loco exhibent. Quid ſi uterque ſcriptus eſt poſt corruptum Hilarii locum? Hoc enim ſcelus ante nongentos annos, id eſt circa finem octavi ſæculi à Felice perpetratum eſt. Quamobrem nemo mirari debet vetuſtiſſimos etiamnum haberi codices, ubi mendoſa Felicis lectio reperiatur.

At laudati ab Sodalibus tuis Codices ante Felicis ævum exarati ſunt, annóſque circiter mille præ ſe ferunt. Verum peto, an conjectura, quâ codices ſcripti judicantur ineunte octavo ſæculo potius quam exeunte, tam certa eſſe poſſit, ut præponderare debeat diſerto Alcuini teſtimonio ſuam Felici perfidiam palam exprobrantis, atque autoritati Hincmari affirmantis ſe id, quod Alcuinus teſtatur, didiciſſe ex ipſorum relatione, qui Concilio interfuerunt, in quo Felix revictus eſt? An non potius tam diſerta tantorum virorum teſtimonia factam de Codicum ætate conjecturam falſam fuiſſe demonſtrant? Sed de his fuſius fortaſſe, quam neceſſe erat. Ad rem noſtram redeamus.

Ex iis quæ modò diximus, con-

ſtat ab Hæreticis, aliiſque improbis hominibus adulterata fuiſſe olim quædam Eccleſiaſtica monumenta. Quæ hîc præmiſſa volui, ne cui fortaſſe mirum videatur, ſi ego contendero inter manuſcriptos codices, quibus divi Auguſtini opera continentur, aliquos reperiri poſſe, & reipſa reperiri, qui malitiosè & datâ operâ à perfidis hominibus corrupti ſunt. Certè aliquot hujuſmodi olim extitiſſe Hincmarus coram Epiſcoporum Synodo manifeſtè evicit, ut modo ſum dicturus.

Caput III.

Inter veteres Manuſcriptos Auguſtini codices, aliquos reperiri qui olim à Falſatoribus corrupti fuerunt.

EXARSIT circa medium noni ſæculi inter Hincmarum Remenſem Archiepiſcopum, & Gotheſcalcum Ratramnúmque, illum Orbacenſem, hunc Corbeienſem Monachum, atque ipſorum aſſeclas, pertinax & * *cervicoſa* contentio, utrum quemadmodum dicitur Deus trinus & unus, ita dici poſſet *trina & una Deitas*. Docebat Hincmarus *Deitatem* nomen eſſe naturæ, neque illam magis dici catholicè poſſe trinam, quam ipſam divinam naturam. Quamob-

* *Hinc. tom. 1. tract. de non trina Deitate pag. 442.*

rem in Eccleſia ſua prohibuerat, ne recitaretur Hymni clauſula, quæ incipit ab illo verſu, *Te trina Deitas unáque poſcimus.* Contra Gotheſcalcus & Ratramnus ſuſceptâ hujus verſiculi defenſione contendebant *Deitatem* poſſe dici trinam & unam, unam ratione naturæ, trinam ratione perſonarum.

Utrimque æquali ardore pugnatum eſt : ſed non utrimque æquali fide. Identidem enim Hincmarus Gotheſcalco, Ratramno, atque ipſorum *complicibus, ac ſatellitibus*, * ut loquitur, audaciſſimam in falſandis vel detruncandis priſcis Auctoribus perfidiam objectat.

* P. 414.

Ac primò Gotheſcalcus cauſam ſuam ut defenderet, Edictum Conſtantini Junioris in ſexta Synodo recitatum oppoſuit, ubi

ubi Nicæni Patres * dicuntur *cooperante trina & conglorificanda Deitate Sacrum fidei Symbolum terminaſſe.* Verum conqueſtus eſt Hincmarus codicem novum, in quo hæc legebantur, adulteratum fuiſſe à Gotheſcalco, *cùm in Monaſterio Altivillaris, ubi ipſe morabatur, ex Authentico quem Petrus Aretinus Epiſcopus commodaverat, liber ſcriberetur.* Inſuper teſtatur verba iſta *trina & conglorificanda Deitate* non alibi legi: ſed iſtorum loco hæc alia, *ter conglorificanda Deitate*, reperiri: quæ quidem poſtrema lectio Græci textûs ſenſum fideliùs & accuratiùs exprimit. Sed quia non intellectam à ſe linguam Græcam videtur fateri Hincmarus, dicendum eſt Latinos codices, qui nunc habent lectionem Gotheſcalci, tùnc habuiſſe lectionem Hincmari.

* *Tom. 6 Concil. p. 1096.*

Præterea Ratramnus, ne amico ſuo hac in occaſione * deeſſet, *Ex libris Beatorum Hilarii & Auguſtini volumen quantitatis non modicæ compilavit*, miſitque ad Hildegarium Meldenſem Epiſcopum. Quo in ſcripto * *dicta Patrum detruncavit, & ad pravum ſuum ſenſum incongruè inflexit*, ut ipſi palam Hincmarus exprobrat, addens fraudem ita manifeſtam fuiſſe, *ut ipſa compilatio evidenter compilatoris ſui demonſtraret mendacium.*

* *Hinc. tom. 1. tract. de non trina Deitate p. 413.*

* *ibidem.*

Sed illud ad rem noſtram accommodatius, quod poſtea idem Hincmarus narrat. Ipſius verba
„ exſcribo. Sed & Liber Sancti Au-
„ guſtini *contra quinque hoſtium ge-*
„ *nera*, ſicut idem in eodem libro
„ dicit, id eſt contra Paganos, Ju-
„ dæos, Manichæos, Sabellianos
„ & Arrianos, à quodam qui hinc

videlicet, quia trina Deitas ca- «
tholicè poteſt dici, contendebat, «
tunc temporis Regi datus fuit, «
quem comperimus falſatum hoc «
modo. Nam cùm quâdam die ha- «
beremus ſermonem de unitate «
Deitatis, Patris & Filii & Spiri- «
tus Sancti, inter alia diximus Bea- «
tum Auguſtinum multoties in Li- «
bro quinto de Trinitate dicere, «
quod quidquid ad ſe, id eſt, ſub- «
ſtantialiter de Deo dicitur, ſin- «
gulari numero & de ſingulis & «
de tribus perſonis ſit efferendum. «
Quo contra unus ex his cùm qui- «
bus inde ſermonem habuimus, «
non contentioſa intentione, ſed «
fortè putans Auguſtinum ita di- «
xiſſe, de hoc Libro teſtimonium «
protulit, dicens quod veritas eſ- «
ſentiale ſit nomen, dicente Do- «
mino, *Ego ſum veritas* : unde idem «
Auguſtinus ſcripſit, *una & trina* «

» *veritas*. Quod audiens, librum
» Domno Regi datum ab eo acce-
» pi, & perlegens inveni, ab eo lo-
» co ipſius libri, ubi Sanctus Augu-
» ſtinus dicit; *Gratias tibi Deus vir-*
» *tus, gratias tibi Deus Pater, qui*
» *& filium tuum oſtendiſti & mihi*
» *doctorem dediſti*, interpoſitum eſ-
» ſe ab adulterante, *Gratias tibi*
» *Deus*, GRATIAS TIBI VERA
» ET UNA TRINITAS, UNA ET
» TRINA VERITAS, TRINA
» ET UNA UNITAS, & poſt hæc
» quod poſuit Auguſtinus ſubjun-
» ctum, *Gratias tibi Deus Pater, qui*
» *& filium tuum oſtendiſti, & mihi*
» *doctorem dediſti*. Quod relegens
» valde miratus fui, quoniam talia
» in eodem libro, nec uſquam in
» cujuſquam Catholici opere, mi-
» nime autem in Beati Auguſtini
» inveneram.

» Quaproter de pluribus civita-

tibus ac Monaſteriis vetuſtiſſi- «
mos codices in unum afferri fe- «
ci, per quos falſitatis ſacrilegium «
& Sacrilegum manifeſtiſſimè de- «
prehendi. Inter quos vetuſtiſſi- «
mos libros, de quibuſdam Mona- «
ſteriis allati ſunt etiam mihi no- «
viter ſcripti quaterniones, in qui- «
bus hanc falſitatem inſertam in- «
veni ; & diligentiùs ac ſollicitiùs «
perſcrutatus comperi, omnes il- «
los quaterniones de eodem fon- «
te cænoſo, de quo & Domno Re- «
gi datus liber falſatus fuerat tran- «
ſcriptus, rivulo fraudulento ma- «
naſſe. Et quia in proximo futura «
erat Synodus quinque Provincia- «
rum, videlicet Remorum, Ro- «
thomagorum, Turonum, Seno- «
num & Lugdunenſium, apud «
Sueſſorum civitatem in præſen- «
tia Domni Caroli Regis glorio- «
ſi & Epiſcoporum, qui ad ean- «

„ dem Synodum convenirent, &
„ librum falſatum, & authenticos
„ ac veros & vetuſtiſſimos codices
„ protuli, & unicuique Epiſcopo,
„ ſed & illi qui ſimpliciter falſatum
„ codicem Regi dederat, librum
„ authenticum ad inſpiciendum
„ dedi, & hoc Diploma coram om-
„ nibus, in eadem Synodo relegi
„ feci, ſicut hic ſequitur ſcriptum.

Scedula ab Hincmaro lecta coram Carolo Rege & Epiſcopis in Synodo Sueſsionenſi.

„ Auguſtinus in libro tertio de
„ de doctrina Chriſtiana dicit, cum
„ verba propria faciunt ambiguam
„ ſcripturam, primo videndum eſt,
„ ne malè diſtinxerimus, aut pro-
„ nuntiaverimus. Cùm ergo adhi-
„ bita intentio incertum eſſe per-
„ viderit, quomodo diſtinguen-
„ dum, aut quomodo pronuntian-

dum ſit; conſulat regulam ſidei, " quam de Scripturarum planiori- " bus locis & Eccleſiæ autoritate " percepit. Quod ſi ambæ, vel e- " tiam omnes, ſi plures fuerint, par- " tes ambiguitatis, ſecundum fidem " ſonuerint, textus ipſe ſermonis à " præcedentibus & conſequenti- " bus partibus, quæ ambiguitatem " illam in medio poſuerunt, reſtat " conſulendus, ut videamus cui- " nam ſententiæ de pluribus, quæ " ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, " eamque ſibi contexi patiatur. "

Obediamus ergo conſilio & " doctrinæ Beati Auguſtini, & pri- " mò videamus, quæ hîc in hoc li- " bro interpoſita ſunt, & tunc de- " mum præcedentia & ſubſequen- " tia inſpiciamus. "

Hîc interpoſitum eſt, *Gratias* " *tibi vera & una Trinitas, una &* " *trina veritas, vera & una unitas.* "

» In præcedentibus ſcriptum » eſt: *Gloria in excelſis Deo: & in* » *terra pax hominibus*, non diviſori- » bus ſanctæ unitatis, ſed *homini-* » *bus bonæ voluntatis*. Et item Æ- » ternitas una eſt atque ſubſtantia. » Dico quia Pater & Filius Deus, » dico quia unum ſunt, dualitas in » prole, unitas in Deitate, alterum » facit unius nativitas, ſed unum » oſtendit divinitas. Cùm dico Fi- » lius, alter eſt; cùm dico Deus, » unus eſt. Erubeſcite Arriani. Tu- » nicam hominis jam judicati in » cruce pendentis carnifices Pilati » non ſunt auſi conſcindere: & vos » conamini caritatem Dei in cælo » ſedentis, imò ipſam caritatem » Deum dividere. Sed conamini, » quantum poteſtis, conamini: vos » in infernum ruiſtis, jam non eam » rumpetis.

» Et in ſubſequentibus ſcriptum

eſt, homo iſte modo venit, mun- «
dum ſubvertit, & fidei unitatem «
ſcindit, Trinitatem dividit; & «
item qui Spiritum Sanctum à Pa «
tre & Filio æternitate, ſubſtantia «
& communione ſeparat, eum- «
que negat Spiritum eſſe Patris «
& Filii, plenus eſt Spiritu immun- «
do, vacuus eſt Spiritu Sancto. «
Ideo enim dicitur Deus caritas, «
quia non partibus dividit unita- «
tem, ſed ineffabiliter coagulat «
Trinitatem: ipſa eſt enim Trini- «
tas unus Deus, Turris fortitudi- «
nis à facie inimici, qui credenti in «
ſe cuſtodit. «

Hæc præcedentia & ſubſe- «
quentia Catholica Beati Augu- «
ſtini verba, omnibus Catholicis «
& rectæ fidei concordantia, evi- «
denter oſtendunt, iſta verba quæ «
hîc ſunt interpoſita ab Auguſti- «
no non fuiſſe prolata, ſed ab a- «

» dulterante verbum Dei & ca-
» tholicam fidem hîc per impoſtu-
» ram immiſſa.
» Et iterum ſecundum ejuſdem
» Beati Auguſtini conſilium & do-
» ctrinam, fidei regulam conſula-
» mus. Fides, inquit Athanaſius, Ca-
» tholica hæc eſt, ut unum Deum
» in Trinitate ſcilicet perſonarum
» & Trinitatem videlicet perſona-
» rum in unitate Deitatis venere-
» mur, neque confundentes perſo-
» nas ut tres non ſint, neque ſubſtan-
» tiam ſeparantes ut trina ſit, quia
» alia eſt perſona Patris, alia Filii, a-
» lia Spiritûs S. ſed Patris & Filii &
» Spiritus S. una eſt divinitas, id
» eſt Deitas, quæ, ut idem Athana-
» ſius & Ambroſius & idem Augu-
» ſtinus dicunt, Trinitatis eſt unitas
» Inquiramus etiam ſecundum
» Edicta Imperatorum per anterio-
» res & veraciores teſtes (manu-

ſcriptos codices) quos tenetis in "
manibus, ſi quid ambiguitatis re- "
ſiduum eſt de hac re certiſſima, "
veritatem. Et quoniam lex dicit, "
quod & Dominus in Evangelio "
firmat, *in ore duorum vel trium* "
teſtium ſtare omne verbum, & A- "
poſtolus in accuſatione Preſby- "
teri totidem teſtes requirit, & "
Nicænum Concilium adverſus "
Neophytum Epiſcopum juxta "
Apoſtolicam doctrinam ejuſdem "
numeri teſtes quærit, & lex pu- "
blicæ rei ſeptem poſtulat, horum "
non modo ſeptem, verum & am- "
plius quatuordecim veterum & "
anteriorum teſtium adſtipula- "
tione, in quibus de iſta ſuperin- "
terpoſita Beato Auguſtino falſi- "
tate nihil habetur, his quæ præ- "
miſimus Beati Auguſtini verbis "
fidem adhibeamus, & ab hoc "
falſitatis nævo patefactâ veritate "

» innoxium eſſe credamus.

Poſtquam Schedulam Hincmarus, quam in Synodo legerat, integram retulit, ſic concludit.

» Et hâc perlecta Schedula & » inſpectis veris libris & antiquiſ- » ſimis, qui de hac falſitate inven- » ti ſunt nihil habere, probatum » eſt adulteratum fuiſſe hunc, » quem prædiximus, Beati Augu- » ſtini librum.

Hactenus Hincmarus, in cujus narratione nonnulla obſervanda occurrunt.

Primùm locus, quem falſi arguit, non eſt hujuſmodi, qui imprudenter, ſolóque Librariorum vitio & incogitantia irrepere in librum Auguſtini potuerit. Non enim hîc vocula una prætermittitur incautè, aut in alterã ſibi affinem immutatur, ſed integra ſententia verbis Auguſtini interſeritur.

tur. Quippe in vetuſtis codicibus hæc legebantur ſolummodo : *Gratias tibi Deus virtus, gratias tibi Deus Pater, qui & Filium tuum oſtendiſti, & mihi doctorem dediſti.* At in novo codice qui Carolo Regi oblatus eſt, & in aliis quaternionibus recens ſcriptis, ſententia eadem creverat in hunc modum; *Gratias tibi Deus;* GRATIAS TIBI VERA ET UNA TRINITAS, TRINA ET UNA VERITAS, TRINA ET UNA UNITAS; *Gratias tibi Deus Pater, qui & Filium tuum oſtendiſti, & mihi Doctorem dediſti.* Interpôſitam genuinis Auguſtini verbis ſententiam integram nemo, ſanè incogitanter Librario excidiſſe, nemo ſine conſilio adjectam fuiſſe dixerit.

II. Manifeſtum eſt verba illa, quæ in librum Auguſtini re-

cens intruſa fuiſſe conqueritur Hincmarus, mirum in modum adjuvare cauſam Gotheſcalci, Ratramni, & aliorum qui trinam Deitatem, & trinam in Deo veritatem catholicè dici poſſe contendebant. Quare ſi conſultò & per fraudem intruſa fuiſſe conſtat, non temerè facit, qui à Gotheſcalci, Ratramníve fautoribus intruſa fuiſſe ſuſpicatur.

III. Neque vero auctorem fraudis ignoravit Hincmarus, quanquam nomini ejus pepercit. Nam cùm non codicem modo, ſed & plures recens ſcriptos quaterniones, è quibuſdam Monaſteriis allatos pariter adulteratos vidiſſet, *rem diligentius ac ſollicitius perſcrutatus, comperit adulteratos quaterniones omnes de eodem fonte cœnoſo manaſſe, de quo & Domno Regi datus liber falſa-*

tus fuerat tranſcripus. Fontem ergo & auctorem fraudis cognoſcebat. Iſtud ipſum diſertis verbis rurſum teſtatur, cùm ait, *ſe falſitatis Sacrilegium & Sacrilegum manifeſtiſsime deprehendiſſe.*

IV. Factam fraudem ut evidenter demonſtraret Hincmarus, in medium produxit collectos ex variis civitatibus & monaſteriis authenticos, veros, & vetuſtiſſimos codices *plures quam quatuordecim*, à quibus omnibus intruſa in librum Regi oblatum verba abeſſe oſtendit: evicítque nuſquam illa reperiri, præterquam in dicto codice, & *in noviter ſcriptis quaternionibus, qui de quibuſdam monaſteriis allati fuerant.*

V. Neque clam aut in tenebris illa demonſtratio facta eſt. Aderat Rex ipſe Carolus; ade-

rant Epiſcopi, qui frequentes è Provinciis quinque Remenſi, Rotomagenſi, Turonenſi, Senonenſi & Lugdunenſi in Synodum apud Sueſſiones convenerant.

VI. Neque res examinata fuit obiter, & perfunctoriè. Falſatum librum, & authenticos ac veros & vetuſtiſſimos codices in medium protulit Hincmarus, *& unicuique Epiſcopo, ſed & illi qui ſimpliciter falſatum codicem Regi dederat, librum authenticum ad inſpiciendum dedit.*

VII. Denique falſatum librum qui Regi dederat, rem negare non auſus eſt; nec quicquam protulit, quo fraudem commiſſam excuſaret. Ne tamen mirarentur cæteri Epiſcopi, quod ipſe ſibi à Falſatore imponi paſſus eſſet, contendit adjectam in novo codice ſententiam à commu-

ni Patrum doctrina non prorſus abhorrere. At iſtud dum exequitur, impactum Codici regio falſi crimen refellere nunquam eſt auſus.

Certum eſt igitur & indubitatum, interpolatum olim fuiſſe à Gotheſcalci fautoribus Auguſtini librum *contra quinque hoſtium genera*; atque iſtam fraudem ab Hincmaro detectam eſſe & demonſtratam coram Rege, coram Synodo Sueſſionenſi, coram illo ipſo qui adulteratum codicem produxerat. Nunc ſupereſt ut examinemus, quid in nova Auguſtini editione præſtitum fuerit.

Caput IV.

In emendando Auguſtino noviſſimos operum ipſius Editores codicibus illis, quos Hincmarus falſi convicerat, adhæſiſſe.

Tractatum illum, qui ſub Auguſtini nomine habetur inſcriptus, *adverſus quinque hæreſes, ſive contra quinque hoſtium genera*, tranſmiſſum eſſe ad poſteros codicibus manuſcriptis, aliis ſynceris, qui verum putúmque Auguſtinum exhibent, aliis ſpuriis, in quibus nonniſi interpolatus habetur Auguſtinus, ex his quæ ſuperiori capite ſcripta ſunt, manifeſtum eſt. Sed eruditos illos viros, qui novæ operum Auguſtini editioni præfuerunt, adulterata à Gotheſcalci fautoribus,

& palam ab Hincmaro convicta falſi exemplaria ſecutos eſſe potius, quam genuinam authenticorum, verorum & vetuſtiſſimorum codicum fidem, quis credat? Hoc tamen ita certum eſt, ut oculis ipſis ſubjici poſſit. Quod quidem cùm exequor, ab iis quæ ipſos Editores lædere aut exacerbare poſſent, quantum in me erit, cavebo.

Si contenderem in emendando Auguſtino veros & authenticos codices falſis & interpolatis de induſtria eſſe poſthabitos, mea hæc criminatio multum haberet invidiæ & temeritatis. Verum abſit ut tantum ſceleris ſine ulla probatione piis ac religioſis viris impingam. Fortaſſe Hincmarum non legerant, qui novæ editioni operam dederunt; aut ſi legerant ad ea, quæ modo re-

tuli, fortaſſe non ſatis adverterant. Facile fieri potuit, ut ſynceros exiſtimaverint codices, qui falſi erant; falſos, qui erant ſynceri. Quod autem fieri potuit, concepta de ipſorum probitate opinio exigit, ut factum credamus. Igitur cùm dico poſtremos operum Auguſtini Editores falſatis codicibus aliquando adhæſiſſe, veris poſthabitis, illorum fidem non accuſo, ſed errorem retego; quem palam retegi & ipſorum & cæterorum omnium intereſt: ipſorum, ne, ſi quando alteram editionem adornaverint, ad eundem ſcopulum allidant: cæterorum, ne editionis novæ autoritate abducti decipiantur.

Facile autem demonſtro apud noviſſimos Auguſtini Editores in magno pretio fuiſſe illa ipſa exemplaria, quæ palam Hincma-

rus falſi convicerat ; vetuſtiſſimos autem & ſynceros codices fuiſſe ab illis prætermiſſos.

Quinam enimvero manuſcripti codices Tractatum, qui ſub nomine Auguſtini habetur inſcriptus *adverſus quinque hæreſes*, verum & genuinum repræſentant ? Illi ſcilicet, in quibus ſententia hæc, *Gratias tibi Deus virtus, Gratias tibi Deus Pater, qui & filium tuum oſtendiſti, & mihi Doctorem dediſti*, ſine ulla interpolatione legitur ; docet enim Hincmarus vetuſtiſſimos ætate ſua codices & authenticos enunciatam hoc modo ſententiam hanc omnes habuiſſe. Quænam vero exemplaria dicenda ſunt falſa & adulterata ? Illa in quibus ſententia, quam modo retuli, reperitur ſic interpolata : *Gratias tibi Deus*, GRATIAS TIBI VE-

RA ET UNA TRINITAS, UNA ET TRINA VERITAS, VERA ET UNA UNITAS, *Gratias tibi Deus Pater, qui & filium tuum oſtendiſti, & mihi Doctorem dediſti.* Quippè interpolationem hanc ſolus nono ſæculo habebat falſatus codex Carolo Calvo oblatus, & noviter ſcripti quaterniones, qui ex eodem cœnoſo fonte manaverant. Quare pro certo haberi debet codices, in quibus illa habetur adventitia ſententia, vel illos ipſos eſſe quos Hincmarus arguit falſi, vel ſaltem ex illis ipſis eſſe poſtmodum exſcriptos.

Atqui eoſdem ipſos codices ſecuti ſunt Sodales tui in nova editione ſua: illam ipſam ſpuriam & à Gotheſcalci fautoribus adjectam ſententiam Auguſtiniano operi intexuerunt. Hoc ſi in du-

bium revocas: aperi tomum hujus editionis octavum, Appendicis paginam decimam conſule: & in ipſo textu verba hæc adventitia leges: GRATIAS TIBI VERA ET UNA TRINITAS, UNA ET TRINA VERITAS, TRINA ET UNA UNITAS. Emendaverunt ergo iſti Auguſtinum ad illos ipſos codices, qui prius emendari debuerant.

Neque eam ob rem ſolum hoc in loco culpandi ſunt Editores: iterum peccaverunt, & quidem gravius, meo judicio. Nam cum gemina lectio occurreret, altera ſpuria & à Gotheſcalci aſſeclis in librum fraudulenter intruſa, altera genuina & vera: non modo ſpuriam admiſerunt, ſed etiam genuinam ita prætermiſerunt, ut ne in notis quidem illius meminerint.

Cujus quidem negligentiæ nullam idoneam cauſam reperio. Neque enim ignorare poterant, lectionem, quam ſequebantur, non haberi apud Joannem Amerbachium, qui primus omnium conquiſitos magnis ſumptibus per omnes Germaniæ, Galliæ & Italiæ Bibliothecas Auguſtini libros, atque in plura volumina digeſtos typis mandavit; neque apud Eraſmum qui caſtigatum diligentiſſimè ex vetuſtis exemplaribus Auguſtinum ſecundis typis ſubjecit. Videbant etiam lectionem hanc ſuam abeſſe à prima & ſecunda editione Pariſienſi, ubi Auguſtini opera ad fidem vetuſtorum exemplarium ſummâ diligentiâ à mendis innumeris repurgata exhibentur. Habebant præterea cùm his editionibus conſentientem vetuſtiſſimum

mum Corbeienſem codicem, qui cum ſcriptus ſit, * te ipſo teſte, ante exortam *de non trina Deitate* controverſiam, minime ſuſpectus eſſe poterat. Quæ adjumenta cùm ipſis non defuerint, non poſſum non mirari, cur maluerint falſi convictos ab Hincmaro codices cum Lovanienſibus exſcribere, quàm veterum editionum lectionem cum minimè ſuſpecto Corbeienſi codice conſentientem retinere.

* *Suppl. cap. 13. p. 64.*

Unum eſt, quod hic mihi objici poſſe ſentio: nempe Tractatum qui inſcribitur, *adverſus quinque hæreſes, ſive contra quinque hoſtium genera*, non eſſe Auguſtini. Equidem ſcio hujus nec meminiſſe Poſſidium in ſyncero Indice, nec Auguſtinum in libris Retractationum. At Beda veterum codicum autoritatem ſecutus, il-

lum jam tum octavo ſæculo laudat, tanquam genuinum Auguſtini fœtum. Nec aliud ſentit, qui ſequenti ſæculo floruit Hincmarus, quamvis vetuſtiſſima quæ tunc habebantur hujus libri exemplaria, conquiſita ſollicitè in unum collegerit, & collecta curioſius inſpexerit. Bedæ, Hincmaro, cæteríſque antiquioribus ſeſe poſtea adjunxêre Bellarminus, Schola Lovanienſis, aliíque eruditi viri. Eraſmus omnium primus, quem ſciam, à communi opinione receſſit: non auſus tamen Librum plane abjudicare Auguſtino, cenſuit vel non eſſe Auguſtini, vel ab Auguſtino juniore compoſitum. Sodales autem tui in nova editione ſua, tamquam res illa extra dubium & controverſiam omnem eſſet poſita, Librum in Ap-

pendicem rejecerunt, hâc potiſſimum ratione ducti, quòd Auctor alludat ad perſecutionem quâ ab Arianis Catholici vexati ſunt. Editoribus quippe viſum eſt perſecutionem illam non aliam eſſe poſſe, quàm Vandalicam, quæ mortuo Auguſtino in Africa ſæviit. Quare non niſi poſt Auguſtini mortem ſcriptum eſſe hunc librum diſertè pronuntiant. Utrum petitum ab illa Arrianorum perſecutione argumentum plus ponderis habere debeat, quam codicum illorum autoritas, qui nono jam tum ſæculo, imò & octavo erant vetuſtiſſimi; non eſt hujus loci perpendere. Illud nunc mihi ſufficit, quod negari non poteſt, nempe Sodales tuos, non modo Librum hunc edidiſſe, ſed etiam emendaſſe ad illos manuſcriptos

codices, quos conſtat à Gotheſcalci fautoribus olim corruptos fuiſſe & interpolatos. Aliud addo majoris momenti, illos Corbeienſibus quibuſdam codicibus majorem, quàm par erat, autoritatem tribuiſſe.

CAPUT V.

Manuſcriptos operum Auguſtini codices Corbeienſes plurimos eſſe debuiſſe ſuſpectos.

IN Monaſterii Corbeienſis Bibliotheca plurima & antiquiſſima reperta fuiſſe manuſcripta operum Auguſtini exemplaria omnibus notum eſt. His in editione ſuâ uſos eſſe Sodales tuos non miror: neque ullo pacto reprehenderem, ſi eâ cautione, quâ debuerant, uſi fuiſſent; nec iiſ-

dem in his ipſis locis, in quibus erant ſuſpecta, paulò confidentiùs adhæſiſſent.

Ætas quæ pleriſque vetuſtis exemplaribus pretium ſolet addere, Corbeienſium autoritatem non parum imminuit. Ex his multa *annos præferunt ferè nongentos:* pleraque ſcripta dicuntur *ante annos* duntaxat *octingentos.* Paulo quidem antiquiora æſtimantur ex his quædam & deſcripta ante annos circiter mille. At id Sodales tui non audent planè affirmare, nec niſi dubitando enuntiant. Deinde ſi concedam unum aut alterum codicem Corbeienſem annos ſuperare nongentos : non idcirco negare poſſis ſaltem pleroſque nonniſi nono ſæculo exaratos fuiſſe : hoc eſt, eo ipſo ſæculo, quo Gotheſcalcus vixit, & habuit in Monaſterio Cor-

beienſi devotiſſimum ſibi & addictiſſimum Ratramnum, eruditum quidem Monachum, ſed nimio partium Gotheſcalci ſtudio abreptum in præceps, nec in exſcribendis aut citandis priſcis auctoribus famæ ſatis integræ.

** Tom. 1. p. 25.*

Certè Hincmarus capite quinto Libri de prædeſtinatione Lectores putavit *præmonendos, etiam Gotheſcalci & complicium ejus fore conſuetudinem, ut catholicorum teſtimonia prælatis Doctorum atque librorum nominibus excerpta detruncent, & ad ſuos ſenſus ſicut & ſcripturarum ſententias inflectere curent.*

Et ne quis dubitet Gotheſcalci *complicibus* Ratramnum hoc in loco annumerandum, idem Hincmarus Tractatu *de non trina Deitate*, * quod de Gotheſcalco & ejus aſſeclis univerſim præmo-

** Tom. 1. p. 413.*

nuerat, *Ratramno Corbeiæ Monaſteri Monacho* nominatim exprobrat; ipſumque inſimulat *quod Beatorum Hilarii & Auguſtini dicta detruncaverit, & ad pravum ſuum ſenſum incongruè inflexerit.*

Quam criminationem * ſemel & iterum inſtaurat eodem libro, ac demum ita concludit. * " Caveamus ut Scripturas non detruncemus, nec quicquam in eis ad confirmandum, concinnandumque mendacium, propter noſtram ſtatuendam ſententiam, contra Catholicam fidem interponamus, & inveniamur contra Paulum Apoſtolum, *adulterantes verbum Dei.* Revereamur etiam, ne veniat ſuper nos, quod ait Joannes Apoſtolus in Apocalypſi, *conteſtor,* inquiens, *omni audienti verba prophetiæ libri hujus, ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſu-*

* P. 438.

* Pag. 447.

» *per illum plagas ſcriptas in libro*
» *iſto, & ſi quis diminuerit de verbis*
» *libri Prophetiæ hujus, auferet Deus*
» *partem ejus de libro vitæ & de ci-*
» *vitate ſancta, de his quæ ſcripta ſunt*
» *in libro iſto.* Hæc propter infalſa-
» tores dixit, non propter eos qui
» ſimpliciter quod ſentiunt dicunt,
„ in nullo prophetia mutilata vel
„ vitiata.

Sanè Hincmarus adverſus Gotheſcalcum & Ratramnum ſcribens, nec tam ſæpè, nec tam vehementer in falſatores inveheretur, niſi adverſariis ſuis familiare fuiſſet hoc vitium. Et vero ſuperius oſtenſum eſt Gotheſcalci patronos ab Hincmaro coram Rege & Synodo Sueſſionenſi convictos fuiſſe intruſæ per fraudem in Librum Auguſtini *adverſus quinque hæreſes* ſententiæ. Quam quidem ſententiam tunc in codi-

ce Regi oblato & noviter ſcriptis quaternionibus perfidè interpoſitam, etiamnum reperiri in multis manuſcriptis codicibus, qui poſtea ex his deſcripti ſunt, certum eſt.

Iſtud etiam obſervandum eſt, nono ſæculo aſſeclarum Gotheſcalci in falſandis auctoribus audaciam eò deveniſſe, ut etiam vivens libris ſuis timeret Hincmarus; *ne nactâ occaſione*, ita ipſe loquitur,**aliquis recta hinc eraderet, & fortè prava ſuperinduceret.* Neque vero iſtud erat ſine exemplo. Sic enim paucis interpoſitis idem proſequitur: *Sermonem Flori*, quem iſtorum temporum æqualem fuiſſe nemo ignorat: *ſermonem*, inquit, *Flori de prædeſtinatione nuperius editum non incerto judicio comperimus depravatum..... quia in eodem ſcripto*,

* *In præfatione initio tomi primi*

quem per manus Heriboldi (Altiſiodorenſium Epiſcopi paulò ante defuncti) *ſicut ad ſe à prædicto Floro miſſum accepimus , aliter invenerimus, quam in iſto quem poſtea accepimus* (ex ſcrinio Ebonis Gratianopolitani Epiſcopi) *reperiamus. Quâ de re immutatum ab aliquo ſuſpicamur.....*

Idem eandem rurſum fraudem capite ſexto cùm exponeret, * atque capitula duo in ſermone Flori corrupta fuiſſe cum oſtendiſſet, concludit in hæc verba : *Quam ſententiam ſic haberi in rotula ab Heriboldo accepta relegimus : ſed in illa quam ex ſcrinio Ebonis Gratianopolitani per quemdam accepimus , aliter conſtare invenimus. Quam falſatam nequaquam diſcredimus ; cùm in his duobus capitulis ipſius religioſi & docti viri à compilatore eorum ſcriptum*

* *Tom. 1. pag. 28.*

commixtum atque confuſum & detruncatum reperiamus.

Geminum ergo editi à Floro Sermonis *de Prædeſtinatione* exemplar Hincmarus habuit in manibus : aliud genuinum, nempe ab ipſo Floro tranſmiſſum Heriboldo Altiſiodorenſi Epiſcopo, & ab Heriboldo datum ipſi Hincmaro : aliud adulteratum, acceptum ex ſcrinio Ebonis Gratianopolitani, quem Gotheſcalci partibus faviſſe,& Hincmaro adverſatum fuiſſe nemo neſcit. Quanquam nolim falſati ſermonis crimen ipſi Eboni imponere : rejiciendum tamen omnino videtur in Gotheſcalci aſſeclas, quos fovebat Ebo, à quibus ſermonem fortaſſe acceperat , in quorum gratiam certè facta fuerat falſatio.

Porro duo hîc videntur ob-

ſervatione digna. Primum: Hincmarum Remenſem aliter de Floro, quem religioſum & doctum virum appellat, ſenſiſſe, quàm quidam nunc ſentiant viri eruditi. Exiſtimavit enim Hincmarus Prædeſtinatianorum hæreſi, ob quam Gotheſcalcus damnatus fuerat, non favere Florum genuinum, ſed detruncatum & adulteratum. Alterum: magnam tum fuiſſe Gotheſcalci & amicorum ejus impudentiam, qui non modo Patres veteres ſcribendo detruncarent & vitiarent: ſed etiam libros nuper editos à viris, quibuſcum vixerant, atque adeo quorum autographo poſſet ipſorum perfidia argui & revinci.

Nunc verò cùm in comperto ſit Gotheſcalci fautores eò audaciæ deveniſſe nono ſæculo: putáſne

táſne temerè ac imprudenter facturum, qui ſcriptos illo ipſo ſæculo, atque in illis ipſis Monaſteriis, ubi præcipuos ejus defenſores habitaſſe certum eſt, codices ſuſpectos habeat? qui ejuſmodi codices æſtimet, ſequatur, ubicumque Gotheſcalci cauſa non agitur; his autem diffidat, horum teſtimonium nihili faciat, ſicubi Gotheſcalci partibus contra aliorum manuſcriptorum fidem favere deprehenduntur?

INDEX
RERUM ET VERBORUM.
A

ANonymus Monachus Sandionyſianus omnia Dagoberti Præcepta pro Monaſterio ſuo enumerata voluit, pag. 143. Idem veteres Monaſterii ſui Tabulas viderat, 147.
Antiquarius eruditus Artem Diplomaticam conſequi poteſt, 64.
Archivorum cura non eadem vetuſtis temporibus fuit, quæ nunc eſt, 33.
Ariani aliquid eradunt ex Evangelio, 361.
Ars diplomatica quàm certa ſit, 58.
Audoënus Rothom. Epiſ. 113.
Auguſtini liber adulteratus à Gotheſcalci diſcipulis, 374.
Aygulphus Abbas Dionyſ. 110.

B

Baſilicam S. Dionyſii nonniſi regnante Dagoberto primo fuiſſe Monachis traditam, 83. *& ſeq.*

Baſilica S. Vincentii ſub Merovingicis Regibus nondum vocabatur Baſilica S. Germani, 277.

Bertharius Major-domus, quo anno interemptus, 249.

C

Caroli Martelli Dubletianum diploma ſuſpectum, 132.

Charimundus Flandrenſis Comes, 123.

Chiffletius in aliqua diplomata falſa incidit, 44.

Childeberti diploma de villa Solemio examinatur, 127.

Childerici diploma ſpurium, 124.

Chilperici Charta falſo attributa Childerico, 124.

Chrotildis Matronæ Charta examinatur, 217.

Cleri nomine Monachos interdum intelligi, 86. *& ſeq.*

Clodovei II. diploma primum in Dubletiana Collectione ſpurium, 121.
Clodovei II. diploma pro libertate Monaſterii Dionyſiani rejicitur, 180.
Clodovei II. diploma pro villa Cotiraco expenditur, 194.
Clotarius III. quot annis regnaverit, 219.
Clotarius III. an vivente patre Rex deſignatus? 223.
Conſtantini donatio, 108.
Conſtantini privilegium in Dubletiano diplomate laudatum, 101.

D

Dagoberti I. diploma pro nundinis San-Dionyſianis examinatur, 94.
Dagobertus I. quonam die obiit, 119.
Dagoberti diploma pro villa Iticiniſcoam rurſum expenditur, 173.
Dionyſiani Tabularii diplomata vetera non ſunt ſine examine recipienda, 75.
Dionyſianum Tabularium multa continet vetuſta diplomata falſa, 79.
Diplomatica diſceptatione offenſus Ma-

billonius, 2. & 3. ſed immerito, 4.
Diplomata quæ in Tabulariis publicis ſervata ſunt, debent cenſeri certa, 70.
Diſceptationis hujus neceſſitas, 6. Partes quatuor, 7.
Donati in decurtandis ſacris libris perfidia, 360.
Docentis eſt Præcepta Artis quam profitetur demonſtrare, 20.
Dodo Dionyſianus Abbas, 110.
Dubletianæ Collectionis inſtrumenta plurima examinantur, 100. *& ſeqq.* 120. *& ſeqq.*
Dubleto quid propoſitum fuerit, 152.
Dubletus non ſolis tranſcriptis uſus eſt, 155.
Dubletus cum Anonymo pugnat, 158.

E

Ebroïnus in Monaſteria beneficus, 237.
Eligius Epiſcopus, 113.
Epitaphium Dagoberti apud Venantium Fortunatum, 176.
Eraſmus ex vetuſtis exemplaribus caſtigatum edidit Auguſtinum, 357.
Erchinoaldus Major-domus quando-

nam obiit, 210.
Ermentrudis Matrona, 243.
Examinata à Mabillonio inſtrumenta examinare denuò licet, 25.

F

Falſi crimen non eſt rejiciendum in ſolos Monachos, 42.
Felix Orgelitanus inſignem Hilarii locum ſubdolè corrumpit, 362.
Felicis Orgelitani hæreſis & perfidia, 364.
Felicis pravas artes deſcribit Hincmarus 365.
Felici perfidiam ſuam Alcuinus exprobrat, 366.
Felicianæ fraudis veſtigia etiamnum videri in Corbeienſi codice, 366.
Felicianam lectionem pravam in nova B. Hilarii editione haberi, 366. Eandem non occurrere in Editionibus Badii & Eraſmi, 367.
Felicianæ lectioni faventes vetuſtos codices non poſſe probari ipſo Felice antiquiores, 368.
Flandrenſis Comes primus Balduinus, 123.

Florentius Bourgoïnus primam Auguſtinieditionem Pariſienſem rexit, 358.
Flori Sermonem à Gotheſcalci aſſeclis adulteratum, 405. De Floro quid ſenſerit Hincmarus, 408.
Foſſatenſi Clodovei II. Præcepto fides à Mabillonio detracta, 201.

G

S. Germani Altiſiodorenſis Epiſcopi Baſilica Pariſienſis à Rege Roberto conſtructa, 266. Eidem Baſilicæ trecentis annis antequam conſtructa eſſet donationes factas ait Mabillonius, 265.
Giſlemari qui S. Droctovei vitam ſcripſit, quæ authotitas, 270. Idem confertur cum Anonymo Aimoïni interpolatore, 273.
Gondoënus Normanniæ Comes, 123.

H

Hæreticorum in falſandis libris pravitatem detectam in quinta Synodo, 360.
Hæreticos tribus potiſſimum modis Ec-

cleſiaſtica Monumenta depravare ſolitos fuiſſe, 363.
Hincmarum inter & Gotheſcalcum ac Ratramnum contentio de non trina deitate, 370.
Hincmarus Gotheſcalco & Ratramno audaciſſimam in falſandis libris perfidiam objectat, 372. Gotheſcalcus teſte Hincmaro novum Concilii Nicæni codicem adulteravit, 373.
Hincmarus adulteratum à Gotheſcalci diſcipulis S. Auguſtini librum in Concilio Sueſſionenſi demonſtrat, 375.

I

Indictio non habuit locum in litteris Regum Francorum ante Carolum Magnum, 109.
Inſtrumentorum, quæ ut cæterorum regula proponuntur, veritas probari debet, 10. *& ſeq.*
Joannes Amerbachius quanta diligentia Auguſtinum ediderit, 355.

L

Landericus Pariſienſis Epiſc. 113.

Leudeſius nonniſi mortuo Clotario III. Major-domus, 212.
Lovanienſes Theologi emendatum ex veteribus manuſcriptis Auguſtinum ediderunt, 358.

M

Mabillonius non ſatis conſentit ipſe ſibi, 141. 171. 220. 244. 250. Falſorum diplomatum magnam eſſe multitudinem Mabillonius negat, 30. Falſatores magna tamen multitudine fuiſſe graſſatos fatetur, 41. Falſa diplomata paſſim occurrere fatetur, 42. Falſi poſtulata diplomata non purgat, 43. Cum Anonymo pugnat, 170. Non iis omnibus quæ erant objecta ſatisfacit, 291. Ejus diligentia & eruditio laudatur, 300. *& ſeq.*
Mabilloniana diplomata cum veteribus Hiſtoriis pugnant, 332.
Macarii Antiocheni fraudes in ſexta Synodo detectæ, 360.
Manuſcriptos librorum codices eſſe utiliſſimos, 348. Eoſdem eſſe editis li-

bris pretioſiores, 349.
Manuſcriptos operum S. Auguſtini codices Corbeienſes plurimos eſſe debere ſuſpectos, 400.
Matricularii San-Dionyſiani, 117.
Medardinum S. Gregorii diploma falſum vel interpolatum, 45.
Menda in manuſcriptis codicibus plurima per Librariorum inſcitiam irrepſiſſe, 359.
Menda nonnulla conſulto & malitioſe à Falſatoribus in libros invecta fuiſſe, 360.
Merovingica diplomata vix ulla haberi in Tabulariis publicis, 71.
Merovingica diplomata judicandi vix ulla ars eſſe poteſt, 65. *& ſeq.*
Merovingica diplomata à Dubleto collecta pleraque falſa ſunt, 82.
Merovingica diplomata ab invocatione exordium non ducunt, 100.
Miſſorum appellatio Dagobertinis temporibus rarior, 97.
Monogramma Clodovei II. ſubſcriptioni inſertum, 192.

N

Nandechildis ſubſcripſit Chartæ Dagoberti, 118.
Nandechildis & Clodoveus ejus filius erant ſcribendi periti, 145.
Neſtoriani Epiſtolam S. Joannis decurtant, 361.
Non omnia inſtrumenta in dubium vocari, 316.
Noviſſimi Operum B. Auguſtini Editores adulteratos à Gotheſcalci fautoribus codices incaute ſecuti ſunt, 390.
Nullam aſpergi ſuſpicionem falſi iis inſtrumentis, quæ in Tabulariis publicis aſſervantur, 319. & 326. *& ſeq.*

O

Orthographia veterum Diplomatum, 52.

P

Pipini Major-domus diploma falſi convictum, 138.

Pipini Regis diploma non eſt à Mabillonio purgatum, 293.
Placitum quod Clodoveo II. fuerat attributum Clotario ejus filio reſtitutum, 211.
Præſumptio juris non ſufficit, ubi Ars inſtituenda eſt, 26.
Pronomen *Ego* quandonam in diplomatibus locum habuit, 116.

Q

Quam certa eſſe debeant Artis diplomaticæ Præcepta, 27.
Quanti interſit ſpuriorum diplomatum vitia retegi, 311.

R

Radobertus an Major-domus, 193.
Raganfredus ſub Chilperico Rege non Referendarius fuit, ſed Major-domus, 129.
Ratramnus Corbeienſis, Monachus Gotheſcalco addictus, 402.
Ratramnus Hincmaro teſte dicta Patrum detruncat, 373. 402. & *ſeq.*

Regiæ

Regiæ Majeſtatis nomen nondum fuiſſe in uſu regnante Dagoberto, 106.
Regum Carlovingorum ſpecimina varia, 295.

S

Sauriciagoræ palatium, 114.
Scripta publica palam confutare licitum eſt, 5.
Scriptura veterum inſtrumentorum quæ ſit, 49.
Spuria diplomata plurima conficta, ut jus verum defenderetur, 45.
Stylus veterum diplomatum, 56.

T

Theodetrudis Matronæ diploma examinatur, 83.
Theodetrudis Matronæ diploma pugnat cum aliis ejuſdem ævi diplomatibus, 90. *& ſeq.*
Theodorici diploma de villa Baudrino 125.
Theodorici diploma pro villa Latiniaco rejicitur, 233.
Theodorici ſubſcriptiones duæ inter ſe

conferuntur, 256.
Turnoaldus ex Pariſienſi Epiſcopo Abbas San-Dionyſianus, 131.

V

Vandemiris & Erchambertæ Charta examinatur, 263.
Veteres editiones, cùm plures inter ſe conſentiunt, magni eſſe ponderis, 352.
Veteribus libris in hac diſceptatione conſultum eſſe, 334.
Ungarii quinam Dagoberti temporibus dicti ſint, 99.
Waningus an Palatii Comes, 212.
Warato Major-domus, 238.
Wlfolaëci ſubſcriptiones & chirographa inter ſe componuntur, 256.

Errata ſic corrige.

Pag. 40. lin. 6. occurre, *lege* occurrere.
pag. 57. lin. 12. excipibebant, *l.* excipiebant.
pag. 156. lin. 17. nc, *lege* nec.
pag. 177. lin. 15. ſcridendi, *lege* ſcribendi.
pag. 264. lin. ult. allias, *lege* alias.
pag. 31[illegible]. lin. 1. privilegii, *lege* privilegiis.

Approbatio Regii Cenſoris.

JUſſu illuſtriſſimi Galliarum Concellarii, *De veteribus Regum Francorum Diplomatibus, & Arte ſecernendi antiqua Diplomata vera à falſis*, Diſceptationem ſecundam perlegi. Hujus auctor rebus in inveſtigandis ſagax, in exponendis induſtrius mihi viſus eſt; atque in iis præſertim locis, in quibus eruditum adverſarium acrius exercet, comis & urbanus. Opus, antiqua Diplomata Chartaſque alias veteres diſcuſſuris, erit ipſo ſuo argumento perutile; Scriptoris autem modeſtiâ, quibuſvis. Datum Pariſiis die 29. Januarii an. 1706.
RAGUET.

Permiſſio R. P. Provincialis.

EGo Julianus Baudran Societatis Jeſu in Provincia Franciæ Vice procincialis, poteſtate mihi facta à R.P. N. Præpoſito Generali, facultatem concedo,

ut Liber cui titulus eſt : *de veteribus Regum Francorum Diplomatibus, & Arte ſecernendi antiqua Diplomata vera à falſis, diſceptatio ſecunda*, à Patre Bartholomæo Germon compoſitus, & trium ejuſdem Societatis eruditorum virorum judicio approbatus, typis mandetur. In cujus rei fidem has Literas manu mea ſubſcriptas, & ſigillo meo munitas dedi. Pariſiis die 21. Januarii 1706. JUL. BAUDRAN.

Privilege du Roy.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à nos Amez & Feaux Conſeillers les gens tenans nos cours de Parlement, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de nôtre Hôtel, grand Conſeil, Prevoſt de Paris, Baillifs, Seneſchaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra, SALUT. Le Pere Germon de la Compagnie de Jeſus, Nous ayant fait expoſer qu'il deſireroit faire part au public des recherches qu'il a faites ſur les anciens monumens, publiées ſous ce titre *De veteribus monumentis Diſceptationes Criticæ*, s'il nous plaiſoit luy accorder nos Lettres de Privilege, ſur ce neceſſaires. Nous luy

avons permis & permettons par ces preſentes, de faire imprimer par tel Libraire où Imprimeur qu'il voudra choiſir, ledit Livre en telle forme, marge, caractere, & autant de fois que bon luy ſemblera, & de le faire vendre & debiter par tout noſtre Royaume, pendant le temps de huit années conſecutives, à compter du jour de la datte des preſentes. Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'imprimer, faire imprimer, contrefaire, vendre, ni debiter ledit livre, d'en faire aucuns extraits ſous quelque pretexte que ce puiſſe eſtre, meſme d'impreſſion eſtrangere ſans le conſentement par écrit de l'expoſant, ou de ſes ayant cauſe, ſous peines de confiſcation des exemplaires contrefaits, de quinzecens livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers à l'expoſant, & de tous dépens, dommages & intereſts; à condition que ces preſentes ſeront regiſtrées és Regiſtres de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris; que l'impreſſion dudit Livre ſera faite dans noſtre Royaume & non ailleurs, & ce en bon papier & en beaux caracteres conformément aux Reglemens de la Librairie, & qu'avant que d'expoſer ledit Livre en vente, il en ſera mis deux exemplaires en noſtre Bibliotheque publique, un autre dans le Cabinet des Livres de noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de noſtre treſcher &

feal Chevalier Chancelier de France le Sieur PHELYPEAUX Comte de Pontchartrain, Commandeur de nos ordres, le tout à peine de nullité des preſentes. Du contenu deſquelles Nous vous mandons & enjoignons de faire jouir l'expoſant ou ſes ayant cauſe pleinement & paiſiblement; ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empeſchement. Voulons que la copie deſdites preſentes qui ſera imprimée au commencement, ou a la fin dudit Livre, ſoit tenuë pour duëment ſignifiée, & qu'aux copies collationées par l'un de nos Amez & feaux Conſeillers Secretaires, foy ſoit ajouſtée comme a l'original; COMMANDONS au premier noſtre Huiſſier ou Sergent, de faire pour l'éxecution des preſentes, tous actes requis & neceſſaires, ſans demauder autre permiſſion, & nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normande, & Lettres à ce contraires: CAR tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Verſailles le vingt-neuviéme jour de Juillet l'An de grace mil ſept cens trois, & de noſtre régne le ſoixante-uniéme. *Signé*, Par le Roy en ſon Conſeil, LE COMTE.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris No. 1. conformément aux Reglemens, & notamment à l'Arreſt du Conſeil du 13. Aouſt 1703. A Paris ce quatriéme jour de Septembre 1703. Signé P. TRABOUÏLLET Syndic.

Je ſouſſigné declare que j'ay cedé à Monſieur RIGAUD le Privilege que j'ay obtenu du Roy, le 29. de Juillet 1703. pour la ſeconde diſſertation de l'ouvrage intitulé, *De Veteribus monumentis Diſceptationes Criticæ*, pour en jouir en mon lieu & place. Ce 25. de Janvier 1706. *Signé* GERMON, de la Compagnie de Jeſus.

Regiſtré ſur le Regiſtre No 2. de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, page 64. No. 135. conformément aux Reglemens. A Paris, le 26. Janvier mil ſept cens ſix Signé GUERIN, *Syndic.*

PIERCARLO ... EX LIBRIS

CONTE PIERCARLO BORGOGELLI * EX LIBRIS *

12095